

Tisdagen den 20 maj

Kl. 13.00

Tisdagen den
20 maj 1975

*Återkallande av
motionsyrkande*

§ 1 Upplästes och lades till handlingarna följande från valprövningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprövningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att metallarbetare Stig Alftin, Bollnäs, utsetts till ledamot av riksdagen samt att kontorist Wivi-Anne Cederqvist, Sandviken, lektor Åke Hammarstedt, Hudiksvall, studieombudsman Iris Mårtensson, Färila, ingenjör Jan-Eric Back, Gävle, byggnadsarbetare Lennart Svensson, Harmånger, och brukstjänsteman Sören Olsson, Sandviken, utsetts till ersättare för riksdagsledamöter.

Valprövningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat beviset och därvid funnit, att det blivit utfärdat i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Bengt Hult

/Peder Törnvall

Det skulle antecknas att herr Alftin (s) utsetts att inträda som ledamot av kammaren i stället för herr Löfberg (s) som av sagt sig riksdagsmanuppdraget.

§ 2 Återkallande av motionsyrkande

Herr TALMANNEN:

I en till kammarkansliet denna dag inkommen skrivelse har herr Börjesson i Falköping återkallat yrkande nr 3 i den av honom väckta motionen nr 104 år 1975 angående skadeståndsansvaret för barn, m. m.

Jag har därför avskrivit detta motionsyrkande.

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 3 Föredrogs men bordlades åter finansutskottets betänkanden nr 17, 21 och 23, skatteutskottets betänkanden nr 26 och 29, lagutskottets betänkande nr 17, socialutskottets betänkanden nr 12-16, utbildningsutskottets betänkande nr 17, näringsutskottets betänkanden nr 28, 29 och 31 samt civilutskottets betänkanden nr 25 och 26.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 66.

§ 5 Vuxenutbildningen, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 med anledning av dels propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till studiesociala åtgärder m. m., dels propositionen 1975:23 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd för vuxna m. m. såvitt propositionen hänvisats till utskottet, dels i dessa ämnen väckta motioner.

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under litt. H (s. 451–457) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1975/76

1. till Centrala studiestödsnämnden m. m. anvisa ett förslagsanslag av 13 454 000 kr.,
2. till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kr.,
3. till Ersättning till postverket och riksbanken för deras bestyr med studiesocialt stöd anvisa ett förslagsanslag av 2 077 000 kr.,
4. till Bidrag till avlönande av föreståndare vid elevhem vid gymnasieskolor m. m. anvisa ett förslagsanslag av 505 000 kr.,
5. till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kr.,
6. till Ersättning till vissa lärarkandidater anvisa ett förslagsanslag av 21 600 000 kr.

Regeringen hade vidare i propositionen 1975:23 föreslagit riksdagen dels att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
2. lag om vuxenutbildningsavgift,
3. lag om extra studiemedel för andra halvåret 1975,
dels att
4. godkänna de riktlinjer för uppsökande verksamhet för vuxenutbildning m. m. som angetts i propositionen,
5. godkänna inrättande av särskilda vuxenutbildningsnämnder med de uppgifter som angetts i propositionen,
6. godkänna vad som föreslagits i propositionen i fråga om fördelning av vuxenutbildningsavgifterna på olika ändamål för vuxenutbildning,
7. godkänna vad som föreslagits i propositionen i fråga om finansiering av vissa reformer under andra halvåret 1975,
dels att under punkterna G 6, G 7, G 15, H 2, H 8 och IV:5 (s. 231–240)
8. godkänna de ändrade grunder för statsbidrag till studiecirkelverksamhet som angetts i propositionen,
9. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 302 000 000 kr.,

10. godkänna de riktlinjer som förordats i propositionen beträffande fördelningen av den del av bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet som avsåg pedagogisk verksamhet i glesbygd,

11. till Bidrag för studieförbund för budgetåret 1975/76 anvisa ett anslag av 16 300 000 kr.,

12. till Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett anslag av 1 000 kr.,

13. till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 557 000 000 kr.,

14. till Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett anslag av 1 000 kr.,

15. till Studiemedelsfonden för budgetåret 1975/76 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 510 000 000 kr.

Av förslagen i propositionen 1975:23 behandlades punkterna 1-3, 5-7 samt 13-15 av socialförsäkringsutskottet och punkterna 4 samt 8-12 av utbildningsutskottet i betänkandet UbU 1975:16.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1975:23 anfördes följande:

”I propositionen föreslås på grundval av bl. a. betänkanden från kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) och kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) åtgärder inom vuxenutbildningens område. Den fortsatta reformeringen av vuxenutbildningen skall vara ett led i utveckling av återkommande utbildning. För att främja en sådan utveckling föreslås väsentligt förbättrat studiestöd för vuxna. Särskilda insatser föreslås för att nå dem som har kort och bristfällig utbildning.

I propositionen betonas den viktiga roll folkbildningsarbetet spelar inom vuxenutbildningen. Bidragen till studiecirkelverksamheten beräknas öka med ca 70 milj. kr. I propositionen föreslås också att bidragen till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet höjs med 5,2 milj. kr. Särskilda bidrag föreslås utgå till studiecirkelverksamhet i glesbygd. De prioriterade studiecirkelarna föreslås omfatta förutom nuvarande ämnen också hemspråksundervisning för vuxna invandrare och facklig utbildning som bedrivs i studiecirkelform. Studieorientering skall också kunna ingå i en studiecirkels arbete. I propositionen föreslås särskilda åtgärder för att underlätta för handikappade att delta i studiecirkel, bl. a. att bidrag skall utgå till medverkan av teckenspråkstolk i studiecirkel samt till tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade.

Vidare föreslås att statliga bidrag skall utgå till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m. Dessa bidrag avses täcka kostnaderna för utbildning av studieorganisatörer, ersättning till studieorganisatörer, administration m. m. Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall enligt förslaget kunna tilldelas endast facklig organisation. Vidare föreslås fortsatta och utvidgade försök med uppsökande verksamhet riktade till

korttidsutbildade grupper som inte kan nås på arbetsplatserna, t. ex. hemarbetande, handikappade och vissa invandrare. I den uppsökande verksamheten i bostadsområden skall studieförbunden medverka.

För att nå nya grupper av vuxna behövs nya former av studiestöd. I propositionen föreslås därför dels ett timstudiestöd på f. n. 18 kr. per studietimme, som ersättning för inkomstbortfall när den studerande behöver ta ledigt från arbetet för att kunna delta i en studiecirkel, dels ett dagstudiestöd bestående av ett inkomstbidrag och ett internatbidrag avsett för deltagare i kortare ämneskurser vid folkhögskola. Inkomstbidraget föreslås uppgå till 90 kr. per kursdag. Internatbidraget, som skall ersätta deltagarnas utgifter för internatvistelse eller resor i samband med kursen, föreslås uppgå till 70 kr. per kursdag. Timstudiestödet och inkomstbidraget föreslås beskattade.

Förlängre studier på grundskole-, gymnasieskole- och högskolenivå föreslås ett särskilt vuxenstudiestöd bli infört den 1 januari 1976. Stödet bör i huvudsak vara en ersättning för inkomstbortfall. Det särskilda vuxenstudiestödet bör bestå av ett beskattat bidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Bidraget utgör 65 % av det belopp som den sökande skulle ha beviljats i utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen. Efter skatt skall det särskilda vuxenstudiestödet och utbildningsbidraget inom arbetsmarknadsutbildningen vara lika stora. Under första halvåret 1976 bör det finnas resurser motsvarande ca 7 000 halvårsplatser. Huvuddelen bör avse grundskole- och gymnasieskolestudier. För högskoleutbildning bör finnas resurser som gör det möjligt för alla som påbörjar yrkesteknisk högskoleutbildning hösten 1975 att få det särskilda vuxenstudiestödet.

I propositionen föreslås att en särskild vuxenutbildningsnämnd inrättas i varje län. Den skall fördela medel för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna och besluta i ärenden om särskilt vuxenstudiestöd för utbildning på grundskolans och gymnasieskolans nivåer samt om timstudie- och dagstudiestöd.

Reformerna inom vuxenutbildningen föreslås finansierade genom en ny särskild arbetsgivaravgift, kallad vuxenutbildningsavgift, om 0,15 %. Den bör utgå med början den 1 januari 1976 och beräknas under första halvåret uppgå till ca 112 milj. kr.

För studiemedelssystemet föreslås att reglerna om hänsynstagande till makes inkomst ändras så att fribeloppet för makes inkomst höjs från 200 % av basbeloppet per termin till 250 % per termin. Detta förslag innebär att makes inkomst kan uppgå till 45 000 kr. per år utan att reducering av studiemedel sker.

Inom studiehjälpsystemet föreslås höjning av resetillägget fr. o. m. den 1 juli 1975. Inackorderingstillägget föreslås höjt från 150 kr. till 170 kr. i månaden. För inackorderade elever i gymnasial utbildning föreslås en särskild hemreseersättning. I huvudsak innebär förslaget att de studerande får två fria hemresor per månad.

Förslagen om höjda bidrag till studiecirkelverksamheten och studieförbundens verksamhet, om utbildning av studieorganisatörer, om för-

ändringar inom studiemedels- och studiehjälpsystemen, om särskilt vuxenstudiestöd till studerande i yrkesteknisk högskoleutbildning och om inrättande av vuxenutbildningsnämnder samt om administration av reformerna bör genomföras den 1 juli 1975. Förslagen om uppsökande verksamhet på arbetsplatserna, om försök med uppsökande verksamhet i bostadsområden samt om särskilt studiestöd för vuxna och om timstudie- och dagstudiestöd bör genomföras med början den 1 januari 1976.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de vid riksmötets början väckta motionerna

1975:123 av herr Norrby m. fl. (c),

1975:1201 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära utredning och förslag

1. rörande införande av studielön, varvid särskilt skulle beaktas studielönens betydelse för att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning,

2. att höja studiemedlen till 150 % av gällande basbelopp,

3. att bidragsdelen av studiemedlen höjdes till 25 % av studiemedlen,

4. att bidragsdelen av studiemedlen skulle vara knuten till basbeloppet,

5. att en plan utarbetades om en ytterligare höjning av bidragsdelens andel av studiemedlen,

6. att barntillägget gjordes icke återbetalningspliktigt,

7. att bidragsdelen utgick till samtliga studerande inom studiemedelsystemet oavsett studieform,

1975:1214 av herrar Molin (fp) och Nyquist (fp), vari hemställdes att riksdagen skulle

A. besluta att

1. 25 % av studiemedelsbeloppet skulle utgå som bidrag,

2. tidigare studiemedelstagare som inte erhållit studiebidrag motsvarande 25 % av studiemedelsbeloppet beviljades en avskrivning på studieskulden, så att uppburet bidrag jämte avskrivet belopp utgick med 25 % av uppburna studiemedel,

3. totala studiemedelsbeloppet höjdes till 75 % av basbeloppet per termin,

4. 10 % av basbeloppet per termin skulle utgå som studiemedel oavsett makes inkomst och förmögenhet,

5. fribeloppet vid makeprövningen höjdes till 230 % av basbeloppet per termin,

6. makeprövningen vid återbetalning av studiemedel utformades i enlighet med vad som anförts i motionen,

7. fribeloppet för egen inkomst för heltidsstuderande höjdes till 55 % av basbeloppet per termin,

B. uttala att den kommande utredningen om studiemedelssystemet borde ges i uppdrag att lägga fram förslag om ett totalt slopande av makeprövningen i studiemedelssystemet,

1975:1217 av herr Nyhage (m), vari hemställts att riksdagen gav regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande bidrag till frälso- och sjukvård för studerande,

dels de med anledning av propositionen 1975:23 väckta motionerna

1975:1937 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att

1. avslå propositionen i vad avsåg förslaget om särskilt studiestöd för vuxna för längre studier,

2. avslå det till propositionen fogade förslaget till lag om vuxenutbildningsavgift,

3. i avvaktan på den aviserade översynen av det studiesociala systemet hos regeringen begära förslag till höstens riksmöte om ändring i gällande studiemedelssystem fr. o. m. 1976, innebärande

a. att bidragsdelen räknades upp till 25 % av totalbeloppet och bibehölls vid denna nivå,

b. att fribeloppet vid prövningen mot egen inkomst höjdes till 55 %,

c. att reduktionsfaktorn vid samma prövning sänktes från 2/3 till 1/2,

d. att uppburna studiemedel vid denna prövning betraktades som skuld,

e. att vid bedömningen av rätten till studiemedel hänsyn icke togs till makes inkomst och förmögenhet,

f. att vid fastställande av avgiftsunderlaget för återbetalning av studiemedel hänsyn icke togs till makes inkomst och förmögenhet,

g. att förälder som under viss tid avstått från förvärvsverksamhet för vård av barn som fyllt högst tio år eller av åldrig, sjuk eller handikappad anhörig fick rätt till förlängning av återbetalningstiden med samma tid, dock längst till 60 års ålder,

4. hos regeringen anhålla att förevarande motion beaktades vid utfärdande av direktiven till den aviserade utredningen med uppgift att göra en översyn av det studiesociala systemet.

1975:1938 av herr Fälldin m. fl. (c), vari såvitt motionen hänvisats till socialförsäkringsutskottet hemställts att riksdagen beslutade

1. att landstingen utsåg vuxenutbildningsnämnd med uppgift att fördela medel för uppsökande verksamhet och för utbildning av studieorganisatörer samt bevilja dels sådana särskilda vuxenstudiestöd som inte avsåg högskoleutbildning, dels timstudie- och dagstudiestöd, på sätt som angivits i motionen,

3. att till resp. anslag för vuxenutbildning anvisa medel för täckande av beräknade kostnader på sätt som angivits i motionen.

7. att hos regeringen begära att den studiemedelutredning som skulle tillsättas under våren gavs i uppdrag att framlägga förslag om ett enkelt och enhetligt studiestödssystem, avpassat för såväl ungdoms- som vuxenstuderande, samt att utredningen med förtur skulle presentera förslag om avskaffande av make/maka-prövningen inom studiemedelssystemet,

8. att anta de förändringar i studiemedelssystemet i vad avsåg beräkning av fribeloppet och sänkning av åldern för rätt till studiemedel till 18 år som förordats i motionen,

9. att, med avslag på propositionens förslag i denna del, anta de riktlinjer för vuxenstudiestödets utformning som angivits i motionen,

10. att timstudiestöd och dagstudiestöd skulle indexregleras och utgå även till andra grupper av korttidsutbildade än arbetstagare,

11. att inackorderingstillägget höjdes till 195 kr. per månad,

12. att inackorderad elev inom egen gymnasierregion gavs rätt till en fri hemresa per vecka,

13. att inackorderad elev, som studerade utanför den egna gymnasierregionen, gavs rätt till två fria hemresor per månad eller högst 18 hemresor för ett läsår om nio månader,

14. att hos regeringen begära att en plan för utbyggnad av vuxenutbildningsstödet, timstudiestödet och dagstudiestödet redovisades i budgetpropositionen för budgetåret 1976/77,

1975:1939 av herr Helén m. fl. (fp), vari såvitt motionen hänvisats till socialförsäkringsutskottet hemställdes att riksdagen skulle

1. besluta att

a) antalet timstudiestöd skulle uppgå till 20 000,

b) antalet dagstudiestöd skulle uppgå till 7 500,

c) antalet särskilda vuxenstudiestöd skulle uppgå till 14 000, varav 1 000 skulle utgå till högskolestuderande, under budgetåret 1975/76,

2. besluta att tim- och dagstudiestöden skulle vara indexreglerade genom att knytas till basbeloppet,

3. besluta att tim- och dagstudiestöd samt det särskilda vuxenstudiestödet skulle kunna utgå också till hemarbetande samt lantbrukare, fiskare och småföretagare,

4. begära att regeringen för nästkommande riksmöte lade fram en plan för fortsatt utbyggnad av vuxenstudiestöden,

5. begära att den kommande utredningen om översyn av studiemedelssystemet gavs i uppdrag att lägga fram förslag om

a) ett studiestödssystem som tillgodosåg behoven hos både ungdoms- och vuxenstuderande,

b) förenklade beräkningsregler för det särskilda vuxenstudiestödet,

6. besluta att prövningen mot makes/makas inkomst och förmögenhet inom studiemedelssystemet slopades,

8. besluta att vuxenutbildningsnämnderna skulle utses av landstingen enligt riktlinjerna i motionen,

12. besluta att vuxenutbildningsavgiften enbart skulle användas för att finansiera vuxenstudiestöden enligt riktlinjerna i motionen,

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

1975:1940 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari såvitt motionen hänvisats till socialförsäkringsutskottet hemställt att riksdagen beslutade

1. att hos regeringen begära tillsättande av en utredning om införande av studielön,
6. att tim- och dagstudiestöd skulle anslås i den omfattning och enligt de principer som framgick av motionen,
7. att kvotering av kollektivt och enskilt sökande av tim- och dagstudiestöd ej genomfördes,
8. att en kraftig höjning gjordes av såväl antalet bidrag som storleken på den icke återbetalningspliktiga delen i fråga om särskilt utbildningsbidrag för vuxenstuderande,
9. att i enlighet med SVUX förslag åldersgränsen för erhållande av särskilt studiestöd för vuxna höjdes till sextio år,
10. att i enlighet med vad som framhållits i motionen make/maka-prövningen i studiemedelssystemet avskaffades,
11. att i enlighet med vad som sagts i motionen barntillägg och extra studiemedel förorsakade av dubbel bosättning i fortsättningen ej skulle vara återbetalningspliktiga,
12. att inackorderingstillägget, det behovsprövade tillägget och det inkomstprövade tillägget i studiehjälpsystemet uppjusterades i enlighet med det förslag som framförts i motionen samt att föräldrarnas inkomstgräns höjdes till 35 000 kr.,
13. att åldersgränsen för erhållande av inkomstprövat tillägg sänktes till sexton år,
14. att ungdomsstuderande med resväg över åttio mil beviljades tio fria hemresor per läsår och att dessa fick företagas med flyg samt
15. att finansieringen för täckande av anslag enligt förslag i denna motion skulle ske genom höjning av arbetsgivaravgiften,

1975:1944 av fröken Rogestam (c) och herr Andersson i Edsbro (c), vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att rätten till studiemedel maximerades till en sammanlagd återbetalningsskyldighet av 10 basbelopp,
2. att det statliga bostadstillägget till barnfamiljer ej räknades som inkomst vid beslut om tilldelning av studiemedel,
3. att förmögenhet definierades som skattepliktig förmögenhet enligt förordningen om statlig förmögenhetsskatt,
4. att hos regeringen anhålla om förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser att vid prövning för inkomstprövat tillägg inom studiehjälpsystemet till den fastställda beskattningsbara inkomsten endast skulle läggas 10 % av den behållna förmögenheten som översteg 50 000 kr.,

1975:1945 av fröken Sandell m. fl. (s),

1975:1946 av fru Sundberg (m), vari hemställt att riksdagen hos re-

geringen skulle anhålla om bestämmelser avseende utökning av antalet utbetalningstillfällen för studiemedel, samt

1975:1947 av fru Thunvall (s) och fröken Sandell (s), vari hemställdes att riksdagen för beaktande beslutade överlämna motionen till den aviserade utredningen om det studiesociala systemet.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande behovet av särskilt vuxenstudiestöd vid längre studier avslå motionen 1975:1937 i motsvarande del,

2. beträffande storleken av bidragsdelen inom det särskilda vuxenstudiestödet vid längre studier avslå motionerna 1975:1938 och 1975:1940, båda i motsvarande del,

3. beträffande behörighet för vissa grupper att erhålla särskilt vuxenstudiestöd vid längre studier avslå motionen 1975:1939 i motsvarande del,

4. beträffande åldersgränsen för behörighet till särskilt vuxenstudiestöd vid längre studier avslå motionen 1975:1940 i motsvarande del,

5. beträffande storlek och värdesäkring av timstudie- och dagstudiestöd avslå motionerna 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del,

6. beträffande behörighet för vissa grupper att erhålla timstudie- och dagstudiestöd avslå motionerna 1975:1938 och 1975:1939, båda i motsvarande del,

7. beträffande kvotering av sökandena till timstudie- och dagstudiestöd avslå motionen 1975:1940 i motsvarande del,

8. beträffande studiemedlens storlek avslå motionerna 1975:1201 och 1975:1214, båda i motsvarande del,

9. beträffande uppräknings- och värdesäkring m. m. av studiebidraget inom studiemedelssystemet avslå motionerna 1975:1201, 1975:1214 och 1975:1937, samtliga i motsvarande del,

10. beträffande en plan för höjning av studiebidraget inom studiemedelssystemet avslå motionen 1975:1201 i motsvarande del,

11. beträffande återbetalningsskyldighet i fråga om barntillägg och extra studiemedel avslå motionerna 1975:1201 och 1975:1940, båda i motsvarande del,

12. beträffande utbetalning av studiemedel avslå motionen 1975:1946,

13. beträffande nedre åldersgräns för rätt till studiemedel avslå motionen 1975:1938 i motsvarande del,

14. beträffande sättet för begränsning av det totala studiemedelsbeloppet avslå motionen 1975:1944 i motsvarande del,

15. beträffande behovsprövning mot egen inkomst vid studiemedeltilldelningen avslå motionerna 1975:1214, 1975:1937 och 1975:1938, samtliga i motsvarande del,

16. beträffande behovsprövningen mot makes inkomst och förmögen-

Nr 83

Tisdagen den
20 maj 1975

Vuxenutbildningen.
m. m.

Tisdagen den
20 maj 1975

Vuxenutbildningen,
m. m.

het vid studiemedelstilldelningen avslå motionerna 1975:1214, 1975:1937, 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, samt motionen 1975:1947,

17. beträffande inkomstbegreppet vid studiemedelstilldelningen avslå motionen 1975:1944 i motsvarande del,

18. beträffande förmögenhetsbegreppet vid studiemedelstilldelningen avslå motionerna 1975:1937 och 1975:1944, båda i motsvarande del,

19. beträffande avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel avslå motionerna 1975:1214 och 1975:1937, båda i motsvarande del,

20. beträffande förlängning av tiden för återbetalning av studiemedel avslå motionen 1975:1937 i motsvarande del,

21. beträffande storleken av inkomstprövat tillägg och av behovsprövat tillägg, inkomstgränsen vid sådana tillägg och åldersgränsen för inkomstprövat tillägg avslå motionen 1975:1940 i motsvarande del,

22. beträffande förmögenheten i det ekonomiska underlaget för inkomstprövat tillägg avslå motionen 1975:1944 i motsvarande del,

23. beträffande tiden för studiehjälp avslå motionen 1975:1945,

24. beträffande inackorderingstilläggets storlek avslå motionerna 1975:1938 och 1975:1940, båda i motsvarande del,

25. beträffande hemreseersättning till inackorderade elever med anledning av motionerna 1975:1938 och 1975:1940, båda i motsvarande del, ge regeringen till känna vad utskottet anför,

26. med bifall till propositionen 1975:23 och med avslag på motionerna 1975:1938 och 1975:1940, båda i motsvarande del, anta den i propositionen föreslagna lydelsen av 3 kap. 7 § lagen om ändring i studiestödslagen (1973:349),

27. beträffande förslaget till lag om ändring i studiestödslagen med bifall till propositionen 1975:23 och motionen 1975:1201, såvitt avsåg rätt till studiebidrag inom studiemedelssystemet vid studier på gymnasial nivå, samt med anledning av motionen 1975:1214, såvitt avsåg fribelloppet vid behovsprövning mot makes inkomst vid studiemedelstilldelningen, anta vid propositionen 1975:23 fogat förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349), i den del det inte behandlats under punkten 26 ovan,

28. anta vid propositionen 1975:23 fogat förslag till lag om extra studiemedel för andra halvåret 1975,

29. beträffande direktiv till den nya studiesociala utredningen avslå motionerna 1975:1937, 1975:1938 och 1975:1939, samtliga i motsvarande del,

30. beträffande utredning om studielön avslå motionerna 1975:1201 och 1975:1940, båda i motsvarande del,

31. beträffande utredning om studiesociala förmåner till elitidrottsmän avslå motionen 1975:123,

32. beträffande särskilda vuxenutbildningsnämnder

a. med avslag på motionerna 1975:1938 och 1975:1939, båda i motsvarande del, godkänna vad i propositionen 1975:23 anförts om inrättande

av särskilda vuxenutbildningsnämnder,

b. med avslag på motionen 1975:1938 i motsvarande del godkänna vad i propositionen anförts om nämndernas uppgifter,

33. beträffande lag om vuxenutbildningsavgift och fördelning av avgifterna på olika ändamål med anledning av regeringens förslag i propositionen 1975:23 och med avslag på motionerna 1975:1937, 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del,

dels anta vid propositionen 1975:23 fogat förslag till lag om vuxenutbildningsavgift med den ändringen att 2 § skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att i propositionen föreslagen begränsning av avgiftsunderlaget för vuxenutbildningsavgiften skulle slopas i enlighet med vad som numera gällde i fråga om bl. a. socialförsäkringsavgifterna till folkpensioneringen och sjukförsäkringen,

dels godkänna vad som föreslagits i propositionen 1975:23 i fråga om fördelning av vuxenutbildningsavgifterna på olika ändamål för vuxenutbildning.

34. beträffande plan för utbyggnad av vuxenstudiestödet avslå motionerna 1975:1938 och 1975:1939 i motsvarande delar,

35. godkänna vad som föreslagits i propositionen 1975:23 i fråga om finansiering av vissa reformer under andra halvåret 1975,

36. till Centrala studiestödsnämnden m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 13 454 000 kr.,

37. till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 557 000 000 kr.,

38. till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kr.,

39. till Ersättning till postverket och riksbanken för deras bestyr med studiesocialt stöd för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 2 077 000 kr.,

40. till Bidrag till avlönande av föreståndare vid elevhem vid gymnasieskolor m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 505 000 kr.,

41. med bifall till propositionen 1975:1 och med avslag på motionen 1975:1217 till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kr.,

42. till Ersättning till vissa lärarkandidater för budgetåret 1975:76 anvisa ett förslagsanslag av 21 600 000 kr.,

43. till Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett anslag av 1 000 kr.,

44. till Studiemedelsfonden för budgetåret 1975/76 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 510 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

beträffande behovet av särskilt vuxenstudiestöd vid längre studier

1. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1937 i motsvarande del hos regeringen begärde nytt förslag till höstens riksmöte om särskilt vuxenstudiestöd vid längre studier, inordnat i studiemedelssystemet,

beträffande storleken av bidragsdelen inom det särskilda vuxenstudiestödet vid längre studier

2. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1938 och med avslag på motionen 1975:1940, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

3. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1940 och med avslag på motionen 1975:1938, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande åldersgränsen för behörighet till särskilt vuxenstudiestöd vid längre studier

4. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1940 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande storlek och värdesäkring av timstudie- och dagstudiestöd

5. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jansson i Mora (fp) vilka beträffande värdesäkring av stöden ansett att utskottet under 5 bort hemställa

a. att riksdagen beträffande storleken av timstudie- och dagstudiestöd skulle avslå motionen 1975:1940 i motsvarande del.

b. att riksdagen beträffande värdesäkring av timstudie- och dagstudiestöd med anledning av motionerna 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

6. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

beträffande behörighet för vissa grupper att erhålla timstudie- och dagstudiestöd

7. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 6 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1938 och 1975:1939, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande kvotering av sökandena till timstudie- och dagstudiestöden

8. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:1940 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande studiemedlens storlek

9. av herrar Jonsson i Mora (fp) och Hagberg i Borlänge (vpk) vilka ansett att utskottet under 8 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1201 och 1975:1214, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande uppräknig och värdesäkring m. m. av studiebidraget inom studiemedelssystemet

10. av herrar Ringaby (m), Fridolfsson (m), Jonsson i Mora (fp) och Hagberg i Borlänge (vpk) vilka ansett att utskottet under 9 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1201, 1975:1214 och 1975:1937, samtliga i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande en plan för höjning av studiebidraget inom studiemedelssystemet

11. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975:1201 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande återbetalningsskyldighet i fråga om barntillägg och extra studiemedel

12. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1201 och 1975:1940, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande utbetalning av studiemedel

13. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 12 bort hemställa

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1946 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande sättet för begränsning av det totala studiemedelsbeloppet
14. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1944 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande behovsprövningen mot egen inkomst vid studiemedelstilldelningen

15. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c), herr Fridolfsson (m), fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1937 i motsvarande del och med anledning av motionerna 1975:1214 och 1975:1938, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande behovsprövningen mot makes inkomst och förmögenhet vid studiemedelstilldelningen

16. av herrar Ringaby (m), Fridolfsson (m) och Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1214, 1975:1937, 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, och motionen 1975:1947 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

17. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som beträffande behovsprövningen mot makes inkomst ansett att utskottet under 16 bort hemställa

a. att riksdagen beträffande behovsprövningen mot makes inkomst med anledning av motionerna 1975:1214, 1975:1937, 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, och motionen 1975:1947 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

b. att riksdagen beträffande behovsprövningen mot makes förmögenhet skulle avslå motionerna 1975:1214, 1975:1937, 1975:1938 och 1975:1939, samtliga i motsvarande del,

beträffande inkomstbegreppet vid studiemedelstilldelningen

18. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 17 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1944 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande förmögenhetsbegreppet vid studiemedelstilldelningen

19. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c), herr Fridolfsson (m), fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975:1937 och 1975:1944, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel och förlängning av tiden härför

20. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa

under 19

att riksdagen beträffande avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel med anledning av motionerna 1975:1214 och 1975:1937, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört, under 20

att riksdagen beträffande förlängning av tiden för återbetalning av studiemedel med anledning av motionen 1975:1937 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande storleken av inkomstprövat tillägg och av behovsprövat tillägg, inkomstgränsen vid sådana tillägg och åldersgränsen för inkomstprövat tillägg

21. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1940 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande förmögenheten i det ekonomiska underlaget för inkomstprövat tillägg

22. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 22 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1944 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande inackorderingstilläggets storlek

23. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 24 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1938 i motsvarande del samt med anledning av motionen 1975:1940 i motsvarande del godkände vad reservanterna anfört,

24. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 24 bort hemställa

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1940 i motsvarande del och med anledning av motionen 1975:1938 i motsvarande del godkände vad reservanten anförde,

beträffande hemreseersättning till inackorderade elever

25. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m), Magnusson i Nennesholm (c) och Fridolfsson (m), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 25 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1938 och med anledning av motionen 1975:1940, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

26. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka – under förutsättning av bifall till reservationerna nr 23 och 25 – ansett att utskottet under 26 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1938 i motsvarande del och med anledning av propositionen 1975:23 och motionen 1975:1940 i motsvarande del skulle anta av reservanterna föreslagen lydelse av 3 kap. 7 § lagen om ändring i studiestödslagen (1973:349),

27. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 24 – ansett att utskottet under 26 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1940 i motsvarande del och med anledning av propositionen 1975:23 och motionen 1975:1938 i motsvarande del skulle anta av reservanten föreslagen lydelse av 3 kap. 7 § lagen om ändring i studiestödslagen (1973:349),

28. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka – under förutsättning av bifall till reservationen nr 25 – ansett att utskottet under 26 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975:23 och motionerna 1975:1938 och 1975:1940, båda i motsvarande del, skulle anta av reservanterna föreslagen lydelse av 3 kap. 7 § lagen om ändring i studiestödslagen (1973:349), innebärande att inackorderingstillägg, vilket också omfattade rätt till fria hemresor, skulle utgå med 170 kr. i månaden till studerande som behövde inackordering,

beträffande utredning om studielön

29. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 30 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:1201 och 1975:1940, båda i motsvarande del, hos regeringen begärde utredning och förslag rörande införande av studielön, varvid särskilt borde beaktas studielönens betydelse för att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning,

beträffande särskilda vuxenutbildningsnämnder

30. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c), herr Fridolfsson (m), fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 32 bort hemställa

a. att riksdagen beträffande inrättande av särskilda vuxenutbildningsnämnder med bifall till motionerna 1975:1938 och 1975:1939, båda i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

b. att riksdagen beträffande dessa nämnders uppgifter med bifall till motionen 1975:1938 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

beträffande lag om vuxenutbildningsavgift och fördelning av avgifterna på olika ändamål

31. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – ansett att utskottet bort hemställa

under 33

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1937 i motsvarande del samt med avslag på motionerna 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, skulle

dels avslå vid propositionen 1975:23 fogat förslag till lag om vuxenutbildningsavgift,

dels förklara att vad som föreslagits i propositionen i fråga om fördelningen av vuxenutbildningsavgifterna inte påkallade något riksdagens yttrande,

under 37

att riksdagen till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag om 566 000 000 kr.,

under 43

att riksdagen till Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett anslag av 4 800 000 kr.,

32. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet bort hemställa

under 33

att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1975:23 och motionerna 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, samt med avslag på motionen 1975:1937 i motsvarande del skulle

dels anta vid propositionen fogat förslag till lag om vuxenutbildningsavgift med den ändringen att 2 och 4 §§ skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande bl. a. att vuxenutbildningsavgiften inte skulle få användas för annat ändamål än bidrag inom de olika vuxenstudiestödsformerna,

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

dels ge regeringen till känna vad reservanterna anført i fråga om fördelning av vuxenutbildningsavgifterna på olika ändamål,

under 43

att riksdagen till Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett anslag av 4 800 000 kr.,

under 44

att riksdagen till Studiemedelsfonden för budgetåret 1975/76 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisade ett investeringsanslag av 525 000 000 kr.,

33. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 33 bort hemställa

att riksdagen beträffande lag om vuxenutbildningsavgift och fördelning av avgifterna på olika ändamål med anledning av regeringens förslag i propositionen 1975:23 och motionerna 1975:1938, 1975:1939 och 1975:1940, samtliga i motsvarande del, samt med avslag på motionen 1975:1937 i motsvarande del skulle

dels anta vid propositionen 1975:23 fogat förslag till lag om vuxenutbildningsavgift med den ändringen att 2 § skulle erhålla av reservanten föreslagen lydelse,

dels ge regeringen till känna vad utskottet anført i fråga om fördelningen av vuxenutbildningsavgifterna på olika ändamål,

dels hos regeringen begära förslag under innevarande år om en höjning av vuxenutbildningsavgiften i enlighet med vad reservanten anført,

beträffande plan för utbyggnad av vuxenstudiestödet

34. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp) vilka ansett att utskottet under 34 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:1938 och 1975:1939, båda motionerna i motsvarande del, gav regeringen till känna vad reservanterna anført,

beträffande bidrag till hälso- och sjukvård för studerande

35. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 41 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1217 och med anledning av propositionen 1975:1 till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 1 750 000 kr.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c) och fröken Rogestam (c) samt herr Jonsson i Mora (fp).

Herr TALMANNEN:

Överläggningen rörande socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14

får omfatta även utbildningsutskottets betänkande nr 16, men yrkanden beträffande sistnämnda betänkande framställs först sedan detsamma fördragits.

Nr 83

Tisdagen den
20 maj 1975

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 år 1975 berör en rad frågor på utbildningens område, alltifrån vidgad vuxenutbildning till förbättrat studiesocialt stöd. Därmed bör rimligen ytterligare några av de gamla utbildningshindren – ekonomi och bostadsort – raseras. Fortfarande är det dock en snedrekrytering till högre studier. Barn till föräldrar med goda inkomster och hög utbildning har helt andra möjligheter till högre studier och utbildning än övriga barn. Studietraditionen i hemmen spelar fortfarande en dominerande roll när det gäller högre utbildning. Dock skall här sägas att möjligheterna till studier vidgats väsentligt som en följd av den utbyggnad av vårt skolväsende som skett i sen tid.

Några siffror från Kopparbergs län ger en god bild av de förändringar som skett, av det föränderlighetens samhälle vi lever i. Siffrorna ger också en bild av den brist på utbildningsmöjligheter som 1920-talets och 1930-talets barn och ungdomar ställdes inför. Vid det enda gymnasium som då fanns i Kopparbergs län intogs ännu i mitten av 1930-talet 60 å 70 barn till gymnasiestudier per år. När i slutet av 1960-talet intagning skedde till det "gamla" gymnasiet hade antalet gymnasier ökat till sju. Antalet elever som fick tillträde till gymnasiestudier var över 1 200.

För dem som upplevt den gamla tiden med brist på utbildningsmöjligheter är detta en källa till stilla glädje. Vad som för oss bara var en dröm – att få läsa och lära – blev för våra barn verklighet och är i dag verklighet. Det bör vid detta tillfälle också få sägas att många av oss med bitterhet vandrade ut genom skolgrinden när examen i sjätte klass var över. Det kändes svårt att det inte gavs möjligheter att läsa vidare.

Att få inhämta vetande och kunskaper i ungdomen ger självfallet goda möjligheter både till yrkesval och goda inkomster i framtiden. Att kunskaper och vetande också har ett egenvärde genom att göra livet rikare finns det anledning att understryka.

Det kan läggas många aspekter på den lågutbildades situation. Jag har många gånger påpekat här i riksdagen att det är de som har den kortaste skolutbildningen som fått de tyngsta och sämsta jobben, som haft den sämsta betalningen och den längsta arbetstiden och som slutligen haft och har den högsta pensionsåldern. Att vara lågutbildad är i många stycken ett handikapp, som bättre utbildade ofta varken känner till eller har känsla för. Från dessa utgångspunkter, med vad jag här anfört, är det angeläget att möjligheter skapas för en vidgad vuxenutbildning.

Erfarenheterna visar att välutbildade efterfrågar fortbildning och vidareutbildning i högre grad än andra. Förändringar i arbetslivet, studievana och studieambition spelar här en stor roll.

Att den vidgade vuxenutbildningen är ett stort arbetsfält framgår av det siffermaterial som redovisas i propositionen 23. Därav framgår att

Vuxenutbildningen,
m. m.

år 1970 hade i åldersgruppen 60–64 år 86 % endast folkskola plus eventuell yrkesutbildning som formell utbildningsnivå. I åldersgruppen 25–29 år var det 53 % som hade folkskola och yrkesutbildning som formell utbildning medan däremot i åldersgruppen 20–24 år motsvarande antal var 34 %. Först där syns nu den nya skolans genombrott. Mest markant är skillnaden mellan äldre och yngre då det gäller språkundervisningen. Alla yngre har i skolan lärt sig ett främmande språk medan endast en liten begränsad grupp av de äldre haft möjlighet till detta. Också där finns en nog så stor klyfta som den som inte fått möjlighet till språkutbildning upplever såsom det handikapp som det verkligen är.

Men, säger någon, med dagens skola kommer gruppen lågutbildade att minska snabbt. Ja, om det vore så väl. Sanningen är emellertid, att ännu år 2000 kommer närmare 50 % av den arbetsföra befolkningen att tillhöra gruppen lågutbildade med alla de konsekvenser såväl för den enskilda människan som för samhället som det innebär.

När man har dessa perspektiv i blickfånget framstår det som en stor och angelägen fråga att finna vägar till en vidgad vuxenutbildning. Att särskilda insatser måste till för att öka möjligheterna och intresset för en vidgad vuxenutbildning för alla lågutbildade – observera att jag vill betona ordet "alla" – borde det inte råda några delade meningar om.

Propositionen 23 bygger på de utredningar som kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning, FÖVUX, samt kommittén för studiestöd åt vuxna, SVUX, framlagt. Socialförsäkringsutskottet har utöver propositionen 23 i berörda delar också behandlat en rad motioner. Det skall här sägas att utskottet i viss omfattning arbetat under tidspress.

Tyvärr måste jag också konstatera att propositionen 23 i vissa delar inte förtjänar något högt betyg. Bristen på objektivitet liksom felaktigheterna i detaljer borde inte vara förenliga med ett förslag från utbildningsdepartementet.

Propositionen är i långa stycken en partsinlaga som för tankarna till att vi är på väg mot ett korporativt samhälle. Den som fått sin fostran i Folkrorelsesverige har anledning att sätta många frågetecken i marginalen när han läser propositionen. Utskottsbehandlingen och reservationernas mångfald – 35 stycken – jämte ett särskilt yttrande bör vara en tankeställare för utbildningsministern, detta även om han med partidisciplinens och lottens hjälp kan få riksdagen att godkänna hans förslag.

I stora och viktiga frågor är det angeläget att det finns ett brett beslutsunderlag i folkmeningen och i riksdagen. Vi brukar i socialförsäkringsutskottet kunna finna samförståndslösningar i saktighetens namn. Tyvärr måste jag konstatera att det inte varit möjligt här. Propositionen skulle bifallas. Utrymme för befogade förbättringar enligt motionerna har inte givits.

Vuxenutbildningen har under senare år blivit en alltmer betydelsefull del av utbildningssektorn. Det är naturligt, när fortfarande huvuddelen av den vuxna befolkningen endast har sex eller sju års skolgång. Försök har gjorts att finna vägar för att nå de korttidsutbildade och erbjuda

dem studiemöjligheter i syfte att därigenom överbrygga utbildningsklyftan mellan yngre och äldre. En sådan inriktning har varit både önskvärd och nödvändig mot bakgrunden av den omfattande reformverksamhet och expansion som präglat ungdomsutbildningen. Centerpartiet har varit starkt pådrivande när det gäller en sådan utveckling av vuxenutbildningen. För ett parti som lever nära verkligheten har det varit naturligt att engagera sig för de lågutbildades situation.

Antalet människor som tar del av vuxenutbildning i olika former har under senare år ökat väsentligt. Detta är en positiv utveckling. Trots betydande insatser har inte det breda utbildningsflödet nått ut till de grupper som har de största behoven, nämligen de korttidsutbildade. Mot den bakgrunden är det naturligt att en reformering av vuxenutbildningen nu inriktas på intensifierade insatser för att nå de korttidsutbildade.

Med en vidgad vuxenutbildning följer också frågan om målsättningen för studierna, om vad man syftar till. Jag skulle vilja peka på några områden som jag betecknar som väsentliga.

1. I propositionen påpekas att med den förändring vi fått i arbetslivet, med den demokratiseringsprocess som där pågår när det gäller möjligheten att påverka sin situation, är det angeläget att man får och kan bedriva fackliga studier. Jag delar den meningen. Sådana studier har ur många synpunkter väsentliga uppgifter att fylla.

2. Jag menar att också yrkesstudier är väsentliga och angelägna. Det samhälle som vi upplever, med en enorm teknisk utveckling, ställer ökade krav över huvud taget på medborgarna, inte minst ute på arbetsplatserna. En lärare sade till mig en gång: "Det räcker inte med att bara lära sig hur man gör en sak. Det är också viktigt att veta varför man gör så eller så." Jag har funderat på den problematiken, och jag tror att det är rätt som han säger. Goda yrkeskunskaper är viktiga för ett meningsfullt arbete, och ett meningsfullt arbete är underlaget för arbetsglädje.

3. Jag tror att det finns anledning att stryka under de gamla folkbildningsidealerna, som nu tycks vara på avskrivning på många håll. Den pensionerade Brunnsviksrektorn och idealisten Alf Ahlberg har uttalat sin oro över detta att folkbildningsidealerna alltmera tappats bort i bildningsarbetet. Får jag säga att det är angeläget att humaniora ges ett ökat utrymme och att man beaktar kunskapens och kulturens egenvärde för den enskilda människan – men också för samhället!

4. Vi har ett ökat behov av samhällskunskaper, inte minst för att kunna värna demokratin och den folkliga självstyrelsen men också för att man skall kunna bevaka och försvara sin rätt och rättssäkerhet i samhället, som tyvärr ibland trampas på tårna. Låt mig bara här erinra om att låginkomstutredningen redovisade att 25 % av människorna kände sig definitiva utlämnade gentemot myndigheterna. Det visar att behovet av goda samhällskunskaper är viktigt.

5. För det femte vill jag peka på behovet av ökade språkkunskaper. Vi har i vårt land åtskilliga hundra tusen invandrare som vill försöka inpassa sig här. För dessa är det angeläget att få lära sig det svenska

språket. Men för många här i Sverige är det också angeläget att skaffa sig kunskaper i ett främmande språk för att på det sättet få vidgade kommunikationsmöjligheter.

När man går ut och vill verka för en vidgad vuxenutbildning, tror jag det är angeläget att man har klart för sig vilken målsättningen är – vad man vill ge med denna utbildning. På det sättet har man större möjligheter att få underlag för anslutning till vidgad vuxenutbildning. Som jag ser det behövs här, om man skall kunna aktivera den verksamheten, en rad åtgärder:

1. En aktiv uppsökande verksamhet måste bedrivas av alla som erbjuder utbildning. Det innebär att studieförbunden självfallet också måste vara med i bilden.

2. De studerande måste garanteras ekonomisk trygghet under utbildningen.

3. Utbildningen måste organiseras i former som är attraktiva för alla grupper, dvs. det måste finnas ett rikt differentierat utbud.

4. Utbildningen måste pedagogiskt anpassas efter vuxenstuderaandes krav och behov.

Ett utvecklingsarbete efter dessa riktlinjer är nödvändigt för att den numera allmänt omfattade principen om återkommande utbildning skall kunna förverkligas, detta utan att vissa grupper släpar efter. Vuxenutbildningen är en naturlig och viktig del av vårt utbildningsväsende som ständigt måste utvecklas så att den passar de vuxnas utbildningsbehov.

Ett rikt och allsidigt utbildningsutbud, som jag nyss talade om, är viktigt för att tillgodose en bred efterfrågan, för att öka intresset för utbildning. Det är med andra ord nödvändigt att en väl avvägd och för vuxna anpassad utbildning står till förfogande. Detta är särskilt angeläget för ambitionen att nå de korttidsutbildade. Denna grundläggande princip ställer stora krav på utbildningsanordnare, i detta fall främst studieförbund och kommunal vuxenutbildning. Det är därför väsentligt att ökade resurser ställs till deras förfogande.

Särskilt studieförbundens verksamhet är rikt differentierad. Studiecirkelformen har visat sig vara en bra form för studier för många korttidsutbildade. Den anpassning i studietakt och studietider som cirkelverksamheten erbjuder gör det möjligt att forma undervisningen efter skilda önskemål. Vi i centern finner detta vara värdefullt och vill därför slå vakt om studieförbundens karaktär av fria och frivilliga folkbildare.

Kommunal vuxenundervisning tillgodoser väsentliga behov för många när det gäller att erhålla formell kompetens för att vinna inträde till högre studier eller få kompetens för ett visst yrke. Efter år 1970 har antalet elever i kommunal vuxenundervisning minskat. Vårterminen 1974 var elevantalet 131 000. På grund av detta har vissa rekryteringsfrämjande åtgärder vidtagits. Resultatet därav har bl. a. blivit att gränsen mellan studieförbunden och kommunal vuxenundervisning på en del håll upplevs som oklar både för anordnare och för deltagare.

Det är angeläget att understryka värdet av *dels* ett fritt och frivilligt

folkbildningsarbete, *dels* den utbildning som bedrivs genom kommunal vuxenundervisning. Båda dessa utbildningsformer kompletterar varandra. Men för att man skall kunna säkerställa en ändamålsenlig utveckling anser vi att frågan om arbetsfördelningen mellan studieförbunden och kommunal vuxenundervisning med det snaraste måste utredas. Det måste här bli klarare rågångar.

Vuxenutbildningen måste ses i ett perspektiv där insatserna över hela utbildningsfältet i ökad utsträckning inriktas på återkommande studier. Ett rikt och allsidigt utbud måste därför prioriteras. Skilda utbildningsanordnare måste ges likvärdiga möjligheter att arbeta.

Efter dessa allmänna reflexioner övergår jag till att tala om den uppsökande verksamheten.

En ökad satsning på uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen framstår alltmera som den främsta möjligheten att nå ut med information om olika studiemöjligheter. Det är genom en aktiv insats från studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen som alla kan nås och motiveras för studier. Det är viktigt att möjligheterna till insatser på detta område kraftigt förbättras.

Studieförbunden har genom sin breda förankring i olika folkrörelser goda förutsättningar för ökade insatser med uppsökande verksamhet. Dessutom har förbunden många års erfarenhet av uppsökande verksamhet inom folkrörelser, på arbetsplatser och i bostadsområden. Dessa erfarenheter har visat att personer med olika åskådningar och värderingar mycket väl kan samverka då det är fråga om studie- och bildningsverksamhet. Den grundläggande principen för ett fritt och frivilligt studiearbete är dels att olika idériktningar skall ges möjlighet att fritt arbeta, dels att personer med olika idéinriktningar kan samarbeta. Enligt centerns uppfattning bör således den uppsökande verksamheten i princip byggas ut genom studieförbunden och med utnyttjande av deras medlemsorganisationer.

Funktionärer och medlemmar inom organisationerna är en viktig grupp ur vilken studieorganisationer kan rekryteras. Härigenom kan den förankring inom olika verksamhetsområden, som folkrörelserna har, tas till vara. De fackliga organisationernas studieorganisationer kommer att ha en viktig uppgift för att nå gruppen korttidsutbildade på de större arbetsplatserna. Där kan dock, liksom i bostadsområden och på mindre arbetsplatser, även studieorganisationer med annan förankring göra en god insats.

För centern är det således naturligt att studieförbunden bedriver uppsökande verksamhet såväl självständigt som i nära samarbete med sina medlemsorganisationer.

Enligt centerns mening bör studieförbundens centrala roll i den uppsökande verksamheten poängteras vid valet av stödform. Studieförbunden bör således själva vara huvudmän för den uppsökande verksamheten. Därigenom får olika studieförbund en likvärdig ställning, vilket skapar bättre förutsättningar för ett brett och allsidigt kursutbud. En sådan ord-

ning innebär att studieförbund självständigt eller i samarbete med medlemsorganisation ges möjlighet att söka bidrag för uppsökande verksamhet.

Mot bakgrund av studieförbundens erfarenheter av uppsökande verksamhet och den roll vi vill ge studieförbunden i detta sammanhang är den avgränsning till och fördelning av medlen mellan arbetsplatser och bostadsområden som föreslås i propositionen omotiverad. Det centrala är att verksamheten vänder sig till alla korttidsutbildade. Studieorganisationerna bör utbildas för att ta till vara alla tillfällen där korttidsutbildade kan nås med information.

Vi vill särskilt erinra om de svårigheter som finns utanför arbetsplatserna, t. ex. när det gäller att nå vissa invandrargrupper. Det är viktigt att studieförbunden ständigt är öppna för nya idéer och initiativ inom den uppsökande verksamheten, enär uppgiften är mycket omfattande. Det är nämligen så att antalet personer i åldern 20–64 år – alltså i de arbetsföra åldrarna – är 4,7 miljoner. I de fackliga organisationerna finns det, såsom redovisas i propositionen, 2,6 miljoner medlemmar. Många av dessa är engagerade i studieverksamheten inom de olika studieförbunden. Utanför fackliga organisationer finns dessutom 2,1 miljoner personer i åldern 20–64 år. Det är angeläget att dessa grupper också engageras och ges möjlighet till en vidgad vuxenutbildning. Där har studieförbunden med sin erfarenhet och sitt allsidiga utbud av utbildningsaktiviteter en stor uppgift att fylla. Alla måste få del av vuxenutbildningen.

Enligt vår uppfattning bör således de i propositionen föreslagna bidragen för uppsökande verksamhet på arbetsplatser och i bostadsområden samt medlen för utbildning av studieorganisatörer – tillsammans 6 milj. kr. – kanaliseras via vuxenutbildningsnämnderna till studieförbunden. Medlen skall utnyttjas för genomförande av projekt inom den uppsökande verksamheten med inriktning på korttidsutbildade och för utbildning av studieorganisatörer. Den uppsökande verksamhet som nu initieras bör vara av stort värde för utredningen Studiestöd åt vuxna (SVUX).

Från dessa principiella synpunkter går jag nu över till att anföra några synpunkter på reservationerna.

Enligt propositionen skall särskild vuxenutbildningsnämnd utses i varje län. Dessa nämnder bör i administrativt hänseende liksom studie-medelsnämnderna vara knutna till centrala studiemedelsnämnden (CSN). Vuxenutbildningsnämnderna bör enligt propositionen besluta om fördelningen av medel till uppsökande verksamhet samt bevilja dels sådana särskilda vuxenstudiestöd som inte avser högskoleutbildning, dels timstudie- och dagstudiestöd. Statsrådet föreslår att denna särskilda vuxenutbildningsnämnd skall bestå av nio ledamöter varav tre skall företräda facklig organisation med LO som huvudorganisation samt två facklig organisation med TCO som huvudorganisation. Fyra ledamöter bör vara politiskt valda förtroendemän inom primärkommun eller landstingskommun. Av dem fordras att de är väl förtrogna med utbildningsväsendet inom kommun och län. Företrädare för de fackliga organisationerna skall

domineras av berörda FCO-distrikt och regionala TCO-kommittéer i den ordning huvudorganisationerna bestämmer och sedan förordnas av regeringen enligt utbildningsministerns förslag.

Propositionens förslag ter sig märkligt, därför att det underkänner landsting och kommuner som via sina nämnder ansvarar för utbildningsverksamheten. Det underkänner också den politiska demokratin och leder in mot ett korporativsamhälle. Enligt centerns uppfattning är det väsentligt att vuxenutbildningsnämnden ges en sådan sammansättning att den speglar regionens befolkningssammansättning och utbildningsbehov. Därför bör landstinget utse vuxenutbildningsnämnden i dess helhet. Det finns anledning utgå från att denna då får en sammansättning som väl tillgodoser de skiftande intressen som finns inom resp. fackliga organisationer, folkrörelser, näringsliv etc. Det bör stå de landsting som så önskar fritt att lägga de uppgifter som ankommer på den särskilda vuxenutbildningsnämnden på någon av de redan befintliga nämnderna inom landstinget, t. ex. utbildnings- eller kulturnämnden. Därigenom vinner man fördelen av att utnyttja en redan befintlig administration och undviker att bygga upp ytterligare ett nytt administrativt organ.

För den som är uppväxt i Folkrörelsesverige ter sig det föreliggande förslaget som märkligt. Jag har sagt det förut. Denna fråga om en vidgad vuxenutbildning berör hela svenska folket och är alldeles för stor för att man inte skall låta den folkliga självstyrelsen fungera inom den politiska demokratis ram.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen 30 under punkterna 32 a och 32 b.

Vidare föreslås i propositionen en vidgning av de ämnen som hittills varit prioriterade. Man föreslår att facklig verksamhet också skall tas med och att fackliga studier skall kunna betraktas som ett prioriterat ämne lika väl som undervisning av invandrare i deras hemspråk. Vidare sägs att all facklig utbildning skall tas med. Som vi ser det är det emellertid svårt att avgränsa de fackliga studierna, och vi frågar oss varför inte också fackliga studier inom lantbrukarnas och småföretagarnas intresseorganisationer blir prioriterade på motsvarande sätt. Detsamma bör gälla funktionärs- och ledarutbildningen inom organisationer och folkrörelser. För att trygga jämställdheten mellan olika studieförbund bör riksdagen slå fast att studier i samma ämne och på samma nivå i bidragshänseende måste behandlas lika från samhällets sida oavsett studieförbund. I propositionen föreslås också olika typer av stöd till kortare utbildning. Enligt vår bedömning är storleken på dessa bidrag rimlig och bör kunna bidra till att ge korttidsutbildade ökade möjligheter att utnyttja erbjudna utbildningstillfällen. Bidragen bör i enlighet med SVUX förslag indexregleras. Däremot kan vi inte acceptera en begränsning till enbart arbetstagare. Det finns enligt vår uppfattning stora grupper av korttidsutbildade även inom andra kategorier. Exempel på detta är hemarbetande, alltså en stor grupp kvinnor, småföretagare, lantbrukare och fiskare. Det är lika väsentligt att dessa grupper ges ökade möjligheter att ta del av

Tisdagen den
20 maj 1975

Vuxenutbildningen,
m. m.

samhällets utbildningssatsningar. Många av dessa människor måste för att kunna delta i studier betala en ersättare och bekosta barntillsyn. Även för dem kan ett ekonomiskt bidrag i form av ett timstudiestöd eller dagstudiestöd vara nödvändigt för att de skall ha möjlighet att delta i studieverksamhet. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 7.

När det gäller studiehjälpen föreslår statsrådet vidare i propositionen att inackorderingsbidraget skall höjas från 150 till 170 kr. per månad. Denna höjning är enligt vår uppfattning inte tillräcklig. Starka skäl talar för att inackorderingstillägget bör vara av samma storlek som det högsta resebidraget. Vi föreslår därför att inackorderingstillägget höjs till 195 kr. per månad. Därmed ges frihet att välja mellan att resa till skolorten, där så är möjligt, och att acceptera inackordering. Från denna utgångspunkt yrkar jag bifall till reservationen 23.

Frågan om fria hemresor för de elever i gymnasieskolan som måste inackorderas har upprepade gånger behandlats i riksdagen. Detta är främst ett problem för vårt lands glesbygdsområden, där avståndet till närmaste gymnasieort är stort. Jag har tidigare nämnt den snedrekrytering vi har till högre studier. Det måste åtgärder till för att ge ökade möjligheter till gymnasiestudier, som är grunden för fortsatt utbildning. Låginkomstutredningen redovisade ett klart samband mellan glesbygd och låginkomster å ena sidan och korttidsutbildning å den andra. Frekvensen, dvs. antalet studerande som går från grundskola till gymnasium, är lägre än frekvensen studerande som går från gymnasium till högre utbildning. Det bör vara en tankeställare.

Med dessa uppgifter i blickfånget måste man fråga sig: Vad erfordras för att glesbygdens ungdomar i högre grad skall söka sig till gymnasiestudier? Att det måste till särskilda insatser borde vara klart.

Ett av hindren är avståndet till gymnasieorten, alltså att man måste inackorderas och vara borta från hemmet längre eller kortare tid. Det är självfallet inte bara ett fysiskt utan också ett psykiskt handikapp. Det är ett psykiskt motstånd som dyker upp här. Av den anledningen måste åtgärder till som gör det möjligt för eleverna att behålla kontakten med sitt hem. Det var av den anledningen som riksdagen biföll en centerreservation till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17 år 1973. Därmed sade riksdagen ifrån att inackorderade elever bör "ges rätt till fri hemresa varje vecka, detta i de fall de går i den egna g-regionens skola." Det hette vidare: "Förslag därom bör snarast föreläggas riksdagen." Denna reservation bifölls av riksdagen med 155 röster mot 136.

Vad skedde då? Jo, 1974 konstaterade centrala studiehjälpsnämnden i sin anslagsframställning att man måste lösa frågan om hemreseersättning för yngre studerande i gymnasieskolan m. fl. skolformer fr. o. m. 1975/76. Departementschefen stannade för att det måste till en utredning angående dessa hemresor. Med anledning därav skrev utskottet:

"Utskottet finner det beklagligt att riksdagens beslut från 1973 inte kunnat effektueras snabbare men anser sig med hänsyn till vad som

anförts i årets statsverksproposition böra godta att hemreseersättning skall utgå först fr. o. m. budgetåret 1975/76.”

Vad föreslår då departementschefen i årets proposition? Jo, han hänvisar till att centrala studiehjälpsnämnden lämnat förslag till utformning av hemreseersättning för inackorderade elever i gymnasial utbildning. Det förslaget innebär att eleverna får rätt till fri hemresa två gånger per månad eller högst 18 hemresor per läsår om nio månader. I departementschefens skrivning finns icke ett ord om riksdagens beslut av år 1973, ej heller någonting om riksdagens beslut av år 1974. Det är i högsta grad anmärkningsvärt. Nog bör väl en utbildningsminister kunna läsa vad riksdagen uttalat år 1973 och 1974 och på något sätt kommentera det i 1975 års statsverksproposition. Menar verkligen utbildningsministern att riksdagens beställningar, som uttryckts i så klara ordalag, inte behöver följas? Det var ett enigt socialförsäkringsutskott som år 1974 skrev att det var beklagligt att man inte fått något förslag. Nog måste det vara genant för utskottets medlemmar, inte minst för dess herr ordförande, att utbildningsministern nu ändå inte framlägger något förslag i den här frågan, utan helt enkelt struntar i riksdagens klara beslut om att gymnasieelever inom egen gymnasierregion skall erhålla en fri hemresa per vecka.

Handläggningen av denna fråga har emellertid också en allvarlig innebörd, som regeringspartiet bör tänka på, nämligen trovärdigheten bakom framlagda förslag och fattade beslut i utskott och riksdag. Denna fråga om fria hemresor var en del i ett helt paket av frågor. – Jag hoppas verkligen att detta inte skall upprepas. Vad som här skett är till skada för vårt parlamentariska arbete, och jag tror också att det bidrar till att tilltron till politiker inte är alltför hög. De fel som har begåtts här – att utbildningsministern inte framlägger förslag om en fri hemresa per vecka i egen gymnasierregion – kan rättas till genom bifall till reservationen 25, vilken jag yrkar bifall till.

När det gäller finansieringen av vuxenutbildningen har vi accepterat att man skall ta ut en särskild avgift för detta. Vi har gjort det från den utgångspunkten att dessa medel skall komma *alla* korttidsutbildade till del, att vi inte får lämna någon eller några grupper utanför och att avgiften i sin helhet bör användas just för studiesociala insatser för de korttidsutbildade på sätt som vi förordat i motionen 1937. När vi godtar denna särskilda vuxenutbildningsavgift utgår vi alltså från att *alla* medborgare som är korttidsutbildade skall beredas erforderligt studiesocialt stöd. Vi kan inte – vilket jag tidigare starkt betonat – godta begränsningen, att denna reform skulle gälla endast anställda. Vi anser vidare att också utbildningsverksamheten i övrigt bör finansieras i vanlig ordning över budgeten.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen 32.

Övriga reservationer från centern kommer fröken Rogestam senare att motivera här.

Herr talman! Jag konstaterade inledningsvis att meningarna varit starkt

Nr 83

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

Tisdagen den
20 maj 1975

Vuxenutbildningen.
m. m.

delade i utskottet vid behandlingen av detta ärende. Det gäller främst principerna för hur den uppsökande verksamheten skall ordnas. Vi hävdar bestämt att erfarenheterna från studieförbunden och deras förankring i medlemsorganisationerna måste utnyttjas. Vi hävdar också bestämt att det vidgade utbudet av vuxenutbildning måste komma *alla* medborgare till del. Vi kan således inte godta den avgränsning som de facto propositionens förslag innebär.

Av denna principiella uppfattning följer logiskt att vuxenutbildningsnämnd skall utses av landstingen och vederbörande kommuner. Därmed kommer vuxenutbildningsnämnden att bäst spegla regionens befolkningsstruktur och utbildningsbehov. Har man respekt för den folkliga självstyrelsens idé så måste valet av utbildningsnämnd enligt propositionens modell avvisas och detta val läggas hos landstingen.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 5, 7, 14, 15, 18, 19, 22, 23 och 25 samt följdreservationen 26 i berörda delar, vidare reservationerna 30 samt 32 och 34.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! De 35 reservationer som finns fogade vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 visar väl ganska tydligt att många anser att det *f. n.* finns en hel del fel i vår studiestödspolitik. Utan tvekan kan man också säga att studiestödsbestämmelserna är så detaljerade och så krångliga att en delvis positiv helhet går förlorad i en alldeles onödig byråkrati. För varje år blir man faktiskt mer och mer övertygad om det riktiga i att skapa ett helt nytt studiesystem, ett vanligt annuitetslån i bank med statsgaranti. Allt fler studerande går också frivilligt över till att finansiera studierna på så sätt att de placerar om sina studielån efter studiernas avslutande. Det sociala trygghetsystem som finns inbakat i det studiesystem som vi har går faktiskt att applicera även på ett vanligt banklånesystem.

Enligt propositionen 23 som vi nu behandlar som utskottsbetänkandet är grundat på skall vi nu också begåvas med ett nytt studiestöd för vuxna. Det är bra, herr statsråd, att vuxna får ökade möjligheter att studera, särskilt sådana som tidigare inte har fått göra det och som kanske har gått lågavlönade i många år. Men det är definitivt inte bra att lösa frågan på det sätt som statsrådet här har gjort. Han har gått ifrån seriösa utredningsförslag som är genomtänkta och remissbehandlade och lagt ett provisorium som verkligen lämnar mycket övrigt att önska.

Socialdemokraterna talar ganska ofta om jämlikhet, men det här nya vuxenutbildningsstödet är kanske det mest ojämlika som man kan tänka sig. Här skapar man verkligen privilegier för ett fåtal – ett så litet fåtal, att stödet framstår som ganska meningslöst. Det är så bra privilegier att det här systemet blir utomordentligt dyrt, och därför går det bara att ge privilegierna till mycket få. En promille av befolkningen kommer i åtnjutande av detta stöd, och det är verkligen inte mycket. Fru Sundberg kommer senare att ge exempel på hur detta slår i pengar. Jag skall, herr

talman, i fortsättningen bara redogöra för de reservationer som moderata samlingspartiet har fogat vid socialförsäkringsutskottets betänkande, och jag skall ta dem i den ordning de redovisas i betänkandet.

Reservationen 1 avser det här särskilda vuxenstudiestödet. De som skall genomgå utbildning på grundskole- och gymnasienivå eller som kanske skall ge sig in på yrkesteknisk högskoleutbildning – det får de göra redan hösten 1975 – kommer att få mellan fem och tio gånger bättre förmåner än vad andra studerande har. Det tycker vi inte kan vara rimligt. Vi säger däremot ja till timstudiestödet, som är avsett för deltagare i studiecirklar, och till dagstudiestödet, som skall utgå för kortare ämneskurser vid folkhögskolor. Men vi säger nej till den nya arbetsgivaravgift på 0,15 % som skall finansiera det särskilda vuxenstudiestödet.

Det är, herr talman, ibland förknippat med mod att säga nej till något. Moderata samlingspartiet har några gånger sagt nej, när vi har ansett att ett förslag inte har varit bra utformat. Och tiden har faktiskt i de flesta fallen visat att vi har gjort rätt när vi har sagt nej. Vi får se hur det går med det här nya stödet, men det är inte otänkbart att det kommer att framstå som ganska omöjligt att hantera i framtiden. Skall man verkligen försöka nå en bredd på denna möjlighet att studera, får man nog konstruera stödet på ett annat sätt. Vi har ansett att man t. v. bör koppla detta till det vanliga studiemedelssystemet för vuxna och låta den utredning som skall tillsättas fundera vidare på saken.

Bakom reservationen 10 står förutom moderaterna även folkpartiets och vpk:s ledamöter i utskottet. Reservationen gäller uppräknings- och värdesäkring av bidraget inom studiemedelssystemet. Jag behöver inte orda så mycket om den saken, men det kanske kan vara värdefullt att komma ihåg att det gamla studiemedelssystemet – det vanliga banklånesystemet – faktiskt innebar att man inte var återbetalningsskyldig för 25 % i botten. Det fungerade bättre på det sättet; man hade 25 % studiebidrag som inte behövde återbetalas. Det hade man från början även i det nya systemet, men på grund av att penningvärdet sjunkit är studiebidragsdelen nu bara 16 %. Det gör att skuldbelastningen på de studerande har ökat mycket kraftigt under senare år. Vi anser alltså att studiebidragsdelen skall räknas upp till 25 % och värdesäkras på denna nivå.

Fru Sundberg kommer senare att redogöra för reservationen 13. Den har med utbetalningen av studiemedlen att göra. Utbetalning sker nu bara en gång per termin. Det är fråga om ganska mycket pengar – 6 652 kr. – som på ett lättvindigt sätt kan fås på en gång. Jag tror att det skulle vara till nytta för alla parter om utbetalningen kunde delas upp på fler terminer.

Reservationen 15, som herr Carlsson i Vikmanshyttan var inne på, gäller behovsprövning mot egen inkomst vid studiemedelstildelning. Nu får man ha 40 % av basbeloppet i halvårsinkomst, t. ex. en sommarinkomst på 3 600 kr. utan att man förlorar något av studiemedlen. Men så fort man kommer över dessa 3 600 kr. reduceras studiemedlen med

två tredjedelar av överskjutande belopp. Reservanterna anser, i likhet med centrala studiemedelsnämnden, att studiemedlen skall reduceras endast med hälften av överskjutande belopp och att reduktion skall ske först då inkomsten överstiger 55 % av basbeloppet.

Jag yrkar bifall till reservationen 15.

Reservationen 16, som undertecknats av moderata samlingspartiets och folkpartiets ledamöter i utskottet, gäller behovsprövning mot makes inkomst och förmögenhet vid studiemedelstilldelningen. Detta inslag i vårt studiemedelssystem har kritiserats kraftigt under lång tid. Tanken att rätten till studiemedel skall vara oberoende av makes inkomst- och förmögenhetsförhållanden bygger på principen att alla, oavsett kön, samlevnadsform och ekonomisk standard, skall betraktas som ekonomiskt självständiga individer.

Jag yrkar bifall till reservationen 16.

Nästa reservation som moderaterna i likhet med folkpartiet och centerpartiet är med på gäller förmögenhetsbegreppet vid studiemedelstilldelningen. Förmögenhet är ju, herr talman, vad som återstår av kapital eller annan förmögenhet när skulderna dragits av. När man söker studiemedel får inte gamla studieskulder dras av från förmögenheten vid bedömning av dennas storlek, vilket påverkar möjligheterna att få studiemedel. Däremot beräknas underlaget vid återbetalning av studiemedel så att hänsyn tas till gamla studieskulder. Det bör vara analogt i båda fallen. Jag yrkar bifall till reservationen 19.

Reservationen 20 är en moderatreservation. Den gäller avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel och förlängning av tiden härför. Det är också en egendomlighet i vårt studiemedelssystem att makars återbetalningsavgift beräknas inte bara på den egna inkomsten utan även på makens. Herr statsråd, det måste väl ändå vara tokigt att om jag och min hustru har studieskulder skall jag betala en avgift grundad inte bara på min egen inkomst utan också på en del av min makas. Min maka skall inte betala avgift beräknad på sin inkomst utan också på en del av min. Jag kan inte förstå logiken i detta. Det får till följd att två makar med t. ex. 40 000 kr. var i inkomst måste betala avgift inte på ett underlag av 80 000 kr., som man tycker skulle vara normalt, utan på över 100 000 kr., ja, ända upp till 120 000 kr. Det måste vara en orimlighet. Jag yrkar således bifall till reservationen 20.

Reservationen 25 är också en gemensam borgerlig reservation. Här skulle jag kunna instämma i vad herr Carlsson i Vikmanshyttan sade i den mycket kritiska formulering han använde gentemot statsrådet när det gäller hemreseersättning till inackorderade elever. Det är faktiskt märkligt att man när riksdagen 1973 har fattat beslut inte effektuerar detta beslut och går in för en fri hemresa i veckan inom den egna gymnasieorten och för dem som bor utanför den egna gymnasieorten två hemresor i månaden. Jag hoppas att detta verkligen kommer att åtgärdas med det snaraste.

Reservationen 28 hänger samman med reservationen 25, är bara en följdre reservation till den.

När vi kommer till vuxenutbildningsnämnderna, som finns omnämnda i reservationen 30, är det också verkligen en egendomlighet. Jag har roat mig med att räkna ut, herr statsråd, att om det bara finns fem socialdemokrater i ett län med 275 000 eller 300 000 människor så får socialdemokraterna ändå majoritet i vuxenutbildningsnämnderna om tre av de fem råkar sitta hos LO och två hos TCO. Det behöver inte vara fler socialdemokrater. Är det demokrati, herr statsråd? Är det demokrati år 1975 att fem socialdemokrater i ett län skall kunna skapa majoritet i de här mycket viktiga nämnderna, som skall ha en mycket grannliga uppgift? Jag kan svårligen tänka mig det. Vuxenutbildningsnämnderna måste i sin helhet väljas av landstingen. Då får man den parlamentariska sammansättning som svarar mot det parlamentariska läget i resp. län. Jag tror också att man skulle kunna tjäna litet organisatoriskt på om man lät landstingets utbildningsnämnd, kulturnämnd eller någon annan nämnd handha denna verksamhet i samarbete med de studicorganisationer som finns och som faktiskt har mycket stor erfarenhet av sådant här arbete. Jag vill alltså yrka bifall till reservationen 30.

Reservationen 31, herr talman, hänger ihop med vårt avslagsyrkande på vuxenutbildningsavgiften 0,15 % av samma avgiftsunderlag som används för beräkning av sjukförsäkringsavgiften. Vi behöver inte ha någon fördelning av den avgiften. Det enda som enligt vårt förslag behövs är ytterligare 9 milj. kr. för att finansiera timstudie- och dagstudiestödet och 4,8 milj. kr. för att klara information och administration.

Herr talman! Om jag har bläddrat rätt i denna djungel av reservationer, tror jag att jag nu kommit fram till den sista reservationen vid detta betänkande från moderata samlingspartiet, nämligen nr 35 angående statsbidrag till studerandehälsovården. Detta bidrag utgår med 15 kr. per studerande om det finns under 10 000 studenter på kårorten och med 9 kr. för varje studerande om det finns över 10 000 studenter på kårorten. Vi anser att man skall räkna upp bidraget till 16 resp. 11 kr. Det är nämligen så att de stora kårorterna – jag tror att det är fyra kårorter i Sverige som har över 10 000 studerande – får ganska dålig utdelning av statsbidraget. Det är också de stora kårorterna som har de största problemen med hälso- och sjukvården. Det är därför enligt min mening angeläget att höja detta anslag.

Med detta, herr talman, ser jag att jag har en och en halv minut till godo av taletiden, som jag överlämnar till någon motståndare som kanske bättre än jag kan behöva den tiden. Jag yrkar bifall till samtliga reservationer som är avlämnade av moderata samlingspartiet.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Viktiga insatser har hittills gjorts för att demokratisera utbildningen och göra den tillgänglig för alla. Men vi har bara kommit en bit på väg. Mycket återstår ännu att göra. Många människor möter fortfarande stora sociala, ekonomiska, geografiska eller andra hinder för att skaffa sig den utbildning som de vill ha. Det gäller inte minst de

vuxna. Det är på att avskaffa dessa hinder som våra ansträngningar måste inriktas.

En kraftig utbyggnad av vuxenutbildningen är den utbildningsreform som från många synpunkter är mest angelägen i dag. Det är en central rättvisefråga att de många vuxna som inte tidigare fått chansen till fortsatta studier nu ges den möjligheten. Dessutom gäller det att överbrygga klyftan mellan generationerna i fråga om grundutbildning. Insatserna inom vuxenutbildningen måste därför i första hand ta sikte på dem som har den kortaste utbildningen. Dessa har ofta de största svårigheterna på arbetsmarknaden och tillhör i allmänhet de lägst avlönade grupperna.

En central fråga i reformarbetet inom vuxenutbildningen gäller ekonomiskt stöd till vuxna som gör det möjligt för dem att bedriva studier. Det studiestöd som står till de ungas förfogande är ju inte avpassat efter den försörjningsplikt och det krav på inkomstrygghet som många vuxna har. Därför har det länge funnits starka krav på ett särskilt studiestöd för vuxna. Utan ett sådant riskerar de utbildningsorganisatoriska reformerna att bli ett slag i luften. Det här kravet har med stor kraft förts fram av löntagarorganisationerna, och i riksdagen har bl. a. från folkpartihåll väckts motioner om ett vuxenstudiestöd.

Det är därför bra att det förslag om ekonomiskt stöd till vuxenstudierande, som presenterats i propositionen 23 och socialförsäkringsutskottets betänkande 14, nu ligger på riksdagens bord. Men med den rätta viljan borde ett sådant förslag – och kanske ett bättre än det vi nu behandlar – kunnat presenteras för riksdagen långt tidigare. Det rör sig ju om ett synnerligen utdraget utredningsarbete som inte till fullo motiverats av problemets svårighetsgrad.

Vad beträffar vuxenstudiestödet för heltidsstudier har utbildningsministern valt en något annorlunda teknisk lösning än vad SVUX föreslagit. I propositionen föreslås att det särskilda vuxenstudiestödet skall knyta an till utbildningsbidraget vid arbetsmarknadsutbildning och utgöra 65 % av detta. Dessutom skall återbetalningspliktiga studiemedel kunna utgå så att det totala studiestödet efter skatt blir detsamma som nettot av utbildningsbidraget.

Det finns naturligtvis en lång rad olika modeller efter vilka ett vuxenstudiestöd kan utformas. Men det viktiga är att totalbeloppet är tillräckligt för en tryggad försörjning under studietiden och att en så stor del av beloppet som möjligt utgår i form av bidrag. Det senare är väsentligt eftersom motviljan mot skuldsättning oftast är störst hos de grupper som i första hand bör komma i fråga för studiestödet. Dessa båda krav tillgodoses med förslaget i propositionen. Dessutom är det enligt min mening principiellt riktigt att se vuxenstudiestödet och utbildningsbidraget som nära förbundna. På sikt är det en naturlig utveckling att också det särskilda vuxenstudiestödet utgår i form av utbildningsbidrag.

Till svagheter med den modell som föreslås i propositionen hör dels att vuxenstudiestödet – i motsats till vad SVUX föreslagit – inte blir indexreglerat, dels att det är svårt för den enskilde att på egen hand

beräkna hur stort det faktiska stödet blir och hur det fördelar sig mellan bidrag och återbetalningspliktiga medel. Genom en indexreglering av utbildningsbidraget, som folkpartiet föreslagit, kan storleken av vuxenstudiestödet automatiskt anpassas till förändringar i prisnivån. Vad gäller reglerna för beräkning av studiestöd bör den aviserade utredningen om översyn av det studiesociala stödet få i uppdrag att ta fram en enklare beräkningsmetod.

Den stora svagheten med förslaget om särskilt vuxenstudiestöd är stödets ringa omfattning. För första halvåret 1976 föreslås att totalt 7 000 heltidsstudiestöd skall finnas tillgängliga, och några utfästelser för framtiden görs inte. Sett i relation till antalet personer som nu deltar i vuxenutbildning på heltid eller som väntar på att få möjlighet härtill är det naturligtvis ett oerhört litet antal. Det är därför viktigt, att riksdagen beslutar om åtminstone en fördubbling av antalet stöd. Med en sådan fördubbling bör det också vara möjligt att reservera ett visst antal stöd för även annan högskoleutbildning än YTH.

Men även med en fördubbling kommer antalet studiestöd för vuxna att vara starkt begränsat. Det är därför nödvändigt med en snabb utbyggnad under de närmaste åren. SVUX t. ex. föreslog att man under en första femårsperiod skulle nå upp till totalt 50 000 studiestöd. En sådan utbyggnad är förutsättningen för att fler vuxna skall få chansen att studera under ekonomiskt trygga förhållanden. Regeringen bör därför till nästa år presentera en plan för den fortsatta utbyggnaden.

För korttidsstudier föreslås i propositionen både ett timstudie- och ett dagstudiestöd. Timstudiestödet skall bl. a. möjliggöra studier på arbetstid utan något större inkomstbortfall. Erfarenheterna från bl. a. FÖVUX arbete visar att det i många fall är förutsättningen för att få med de mest angelägna grupperna i utbildningen. Dagstudiestödet är ett utmärkt komplement till timstudiestödet och bör göra det möjligt att på ett helt annat sätt än hittills integrera studier i cirkelform med kortare internatkurser.

I de gemensamma utbyggnadsplaner som SVUX och FÖVUX lagt fram utgår man från att det under det första året skall finnas 29 000 timstudiestöd och 9 500 dagstudiestöd. I propositionen har antalet timstudiestöd reducerats till 10 000 och antalet dagstöd till 3 750. För varje insiktsfull bedömare torde det vara uppenbart att de faktiska behoven snarare ligger i nivå med vad utredningarna föreslagit än vad utbildningsministern är beredd att gå med på. För att i högre grad tillgodose behoven och ge en bättre utgångspunkt för fortsatt utbyggnad bör riksdagen besluta om en fördubbling även av tim- och dagstudiestöden i förhållande till propositionen.

Erfarenheterna från studiemedelssystemet visar hur lätt det faktiska värdet av studiebidrag urholkas av inflationen. Det leder till att stimulanseffekten av ett bidrag minskar. För att undvika detta bör både tim- och dagstudiestöden indexregleras genom att knytas till basbeloppet.

De båda stöden för korttidsstudier skall bara utgå till arbetstagare, om utbildningsministern får sin vilja igenom. Men några skäl för en

sådan begränsning finns enligt min mening inte. Inslaget av korttidsutbildade är stort också inom många andra grupper som t. ex. småföretagare, hemarbetande, lantbrukare och fiskare. Även för dessa är särskilda insatser för att möjliggöra deltagande i vuxenutbildning motiverade. Genom egenavgiften bidrar de dessutom till finansieringen av studiestöden.

För att finansiera det ekonomiska stödet till vuxenstuderande och en rad andra reformer som föreslås i propositionen skall en särskild avgift tas ut av företagen på samma sätt som i fråga om t. ex. sjukförsäkringen. Ett studiesocialt stöd till vuxenstuderande är en social reform, som innebär bestående krav på det allmänna. För detta stöd bör därför en permanent finansieringsväg väljas. I propositionen har föreslagits en social avgift beräknad på företagens lönesumma. Detta är då – under vissa förutsättningar – en rimlig lösning.

Men en vuxenutbildningsavgift kan endast komma i fråga för att finansiera vuxenstudiestöden. Den bör inte användas för att finansiera en rad andra förbättringar som är av mer allmän karaktär och som i dag finansieras via statsbudgeten. Anslag till uppsökande verksamhet, förbättring av studiecirkestödet, uppräkningsavslaget till studieförbunden etc. är mycket angelägna insatser. Tillsammans innebär de en väsentlig utbyggnad av utbildningsmöjligheterna för vuxna i allmänhet och inte enbart för vissa grupper. Sådana reformer har hittills finansierats solidariskt över budgeten och det bör vara fallet också i framtiden. Genom att vuxenutbildningsavgiften endast tas i anspråk för vuxenstudiestöden blir det möjligt att fördubbla antalet vuxenstudiestöd utan motsvarande höjning av avgiften.

För att administrera studiestöden till vuxna skall enligt propositionen särskilda vuxenutbildningsnämnder inrättas. Herr Jonsson i Alingsås kommer senare i denna debatt att ta upp frågan om dessa nämnders sammansättning och uppgifter.

Även med ett särskilt vuxenstudiestöd av den omfattning som vi föreslagit – och i än högre grad med vad regeringen föreslagit – kommer flertalet vuxna att vara hänvisade till att finansiera sina studier med hjälp av studiemedel. Det är emellertid uppenbart, att detta system från flera synpunkter inte är särskilt väl anpassat till de vuxenstuderandes behov. Totalbeloppet är förhållandevis litet, och relationen mellan bidrag och återbetalningspliktiga medel är ogynnsam. På dessa och andra punkter finns det dock möjlighet till omedelbara och konkreta förbättringar, t. ex. genom en uppräknings- och värdesäkring av bidragsdelen i studiemedelssystemet, en fråga som vi inom folkpartiet länge har yrkat på en lösning av. Flera års utredningsarbete i 1968 års studiemedelsutredning har gett underlag för det. Riksdagen bör säga nej till en ytterligare förhållning av en välbehövlig reformering av studiemedelsystemet. Herr Molin kommer senare att närmare beröra folkpartiets krav och synpunkter i detta avseende.

Avslutningsvis vill jag bara beröra frågan om fria hemresor för in-

ackorderade elever. Det är en fråga av särskilt intresse för människor i glesbygd och med långa avstånd till gymnasieorter. 1973 fattade riksdagen ett principbeslut om att inackorderade elever inom den egna gymnasieregionen skulle ha rätt till fri hemresa en gång i veckan. Det har tidigare framhållits i den här debatten av herr Carlsson i Vikmanshyttan och herr Ringaby. Detta beslut uppfylls inte med vad som föreslås i propositionen. Och enligt vår uppfattning bör riksdagen stå fast vid det tidigare fattade beslutet. Det yrkandet följs upp i reservationen 25, som är fogad vid utskottets betänkande.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till alla de reservationer som folkpartiet biträtt i utskottet och där mitt namn förekommer.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! En kraftig utbyggnad av vuxenutbildningen är en nödvändig fortsättning på den expansion av ungdomsutbildningen som har skett under de senaste decennierna. Majoriteten av de vuxna i Sverige har bara gått i skolan sex eller sju år. En ökad satsning på att nå dessa i utbildningshänseende eftersatta människor är nödvändig.

Det finns stora hinder att överbrygga för den vuxne som önskar studera. De är både ekonomiska och praktiska. Det största hindret är kanske det ekonomiska. Dels är studiestödet som kan utgå inte tillräckligt stort, dels är återbetalningsplikten alltför betungande för den vuxenstuderande. Den som under en längre tid haft förvärvsarbete har anpassat sin levnadsnivå till sin inkomst. Ofta har den vuxne skaffat sig fasta utgifter som man inte kan frigöra sig från. Det gäller särskilt om han eller hon har försörjningsbörda. För de allra flesta finns det ingen möjlighet att ekonomiskt frigöra sig för studier. Med en måttlig inkomst kan han eller hon inte heller lägga undan pengar för att använda senare vid studietillfället.

Det är alldeles nödvändigt att studiestödet höjs väsentligt om det skall vara möjligt att öka rekryteringen till vuxenutbildningen, särskilt om man vill nå också de grupper av korttidsutbildade med svag studiemotivation som är klart underrepresenterade inom vuxenutbildningen.

Studiestödet måste utformas så att det täcker ett inkomstbortfall för de vuxenstuderande. Återbetalningen av studieskulder blir mer betungande för den vuxenstuderande än för den som bedriver motsvarande studier i ungdomen. Detta beror på att den vuxenstuderande har kortare tid efter studierna för att klara återbetalningen.

Till detta kommer att den vuxenstuderande ofta måste skuldsätta sig för studier även på lägre nivåer. De flesta ungdomar försörjs av sina föräldrar medan de läser i grundskolan och i gymnasiet. De flesta vuxna måste klara sin försörjning både för sig själva och oftast också för en familj. Återbetalningen av studiestödet är bevisligen ofta ett större problem för de vuxna än för dem som bedriver studierna i ungdomsåren.

De åtgärder som föreslagits i propositionen 23 och som nu föreslås

av utskottet är helt otillräckliga om målsättningen och avsikten, som både propositionen och utskottet säger, skall vara att främja en utveckling av vuxenutbildningen genom att avsevärt förbättra studiestödet för de vuxna.

Det nuvarande studiemedelssystemet är på många punkter både föråldrat och otillräckligt. Systemet föreslås emellertid få fortsätta i sin gamla form jämsides med vuxenstudiestödet. Det hade varit på sin plats att skapa ett helt nytt system för studiefinansiering, som skulle kunna omfatta alla kategorier av studerande oavsett ålder och yrkeserfarenhet. Tiden borde vara inne att nu frångå ett utbildningssystem, där utbildning fortfarande ses som en förmån för ett av statsmakterna fastställt litet fåtal vuxenstuderande, och i stället göra utbildningen till en rättighet för alla.

Därför måste den studiesociala politiken helt läggas om. Det enda sättet att radikalt komma till rätta med studiefinansieringsproblemet är att införa studielön för alla som studerar, både för vuxna och för ungdomar. Införande av studielön skulle på ett aktivt sätt bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildningen och dessutom verka stimulerande på rekryteringen till vuxenutbildningen. Genom att införa studielön skulle man nå de grupper av ungdomar och av vuxna som man säger sig helst vilja nå, nämligen de i utbildningshänseende mest eftersatta grupperna.

De senaste kända undersökningarna utvisar att bara en av tio ungdomar från socialgrupp 3 går till högskoleutbildning mot åtta av tio från socialgrupp 1. Trots att utbildningssektorn på senare år expanderat starkt förefaller utbildning utöver grundskola och gymnasium inte vara tillgänglig i praktiken för ekonomiskt och i studiehänseende eftersatta grupper. Det väsentligaste syftet med 1964 års studiesociala reform, nämligen att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning, har alltså ännu inte tillgodosetts. Frågan om och i vad mån en studiefinansieringsreform med studielön skulle kunna positivt påverka ekonomiskt eftersatta gruppers vilja att studera eller vilken effekt en studielön skulle kunna få på vuxenutbildningen i ett system med återkommande utbildning har ännu aldrig utretts. Det är alltså högst motiverat att riksdagen nu uttalar sig för att en förutsättningslös utredning görs om införande av studielön.

Eftersom ett studielönesystem inte omedelbart går att införa, vilket är betingat av regeringens politik, finns det vissa åtgärder som omedelbart kan och bör vidtas inom det nuvarande och nu föreslagna studiefinansieringssystemet.

För längre studier på grundskole-, gymnasie- och högskolenivå föreslås ett särskilt vuxenstudiestöd som i huvudsak sägs skall vara en ersättning för inkomstbortfall. Det särskilda vuxenstudiestödet skall bestå av ett beskattat bidrag och en återbetalningspliktig studiemedelsdel. Vänsterpartiet kommunisterna kan instämma i att ett särskilt vuxenstudiestöd behövs, i avvaktan på studielön, men vi anser att både utbildningsde-

partementet och utskottet övervärderat betydelsen av det föreslagna stödet. Jag har redan tidigare påtalat svårigheterna för vuxenstuderande att återbetala studieskulder, och den form som stödet nu föreslås få kommer inte att bredda och öka rekryteringen till vuxenutbildningen på det sätt som förutsätts i propositionen.

För det första är det nödvändigt att avsevärt höja bidragets storlek. Den genomsnittliga inkomsten för heltidsarbetande ligger f. n. på omkring 35 000 kr. per år, vilket motsvarar en månadsinkomst av ca 3 000 kr. Vuxenstudiestödet bör enligt vpk:s mening beräknas efter principen om ersättning av inkomst och alltså utgå med utgångspunkt i en årslön på 35 000 kr., eller med 3 000 kr. per månad.

För det andra anser vpk att stödet i sin helhet skall utgå som bidrag och samtidigt beskattas som vanlig inkomst.

För det tredje måste antalet personer som berörs av det föreslagna stödet väsentligt utökas.

Det är märkligt att varken departementet eller utskottet tagit fasta på utredningens förslag att åldersgränsen för erhållande av det särskilda studiestödet för vuxna skall höjas till 60 år. Det måste anses oerhört viktigt att även människor över 45 år får samma möjligheter till utbildning och vidareutbildning. 1980 kommer nämligen bara 5 % av åldersgruppen 45–64 år att ha mer än en nioårig utbildning. Nästan samtliga över 45 år kommer alltså att vara i behov av utbildning, principiellt sett. Vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 1940 föreslagit att åldersgränsen höjs till 60 år.

Vänsterpartiet kommunisterna är positivt till den form av tim- och dagstudiestöd som föreslås utgå i samband med vissa cirkelstudier. Men vi kan inte ansluta oss till propositionens eller utskottets förslag vad gäller storleken på stödet och i fråga om det antal stöd som skall utgå.

Vad beträffar stödets storlek anser vi att det som ett minimum bör följa industriarbetarindex. Regeringens prutning av utredningens förslag om 29 000 hela timstudiestöd till 10 000 sådana är helt oacceptabel. Redan utredningens förslag ligger lågt, och det antal studiestöd som nu föreslås utgå kommer att ge ytterst marginella effekter.

Även när det gäller dagstudiestödet har det gjorts kraftiga prutningar.

För båda formerna av bidrag gäller att om man i någon mån skall lyckas förverkliga en bit av målsättningen enligt utredningens intentioner, måste minimikravet vara att bevilja lägst det antal bidrag som krävs i utredningens betänkande.

Dessutom måste bidragen göras värdebeständiga för att skapa en viss ekonomisk garanti för de studerande. Den bärande principen när det gäller storleken på internatbidraget och resebidraget bör vara att ge full kostnadstäckning.

Att kvotera de tim- och dagstudiestöd som skall sökas kollektivt och de som skall sökas enskilt är olyckligt eftersom en sådan kvotering lätt kan leda till att vissa grupper kommer att bli diskriminerade, t. ex. hemarbetande kvinnor, handikappade och personer som är bosatta i glesbygd.

Vad beträffar studiemedlens storlek inom studiemedelssystemet har maximibeloppet utgjort samma andel av basbeloppet alltsedan den studiesociala reformen genomfördes 1964, nämligen 140 % av basbeloppet. De studerande har, trots indexregleringen, fått vidkännas standardförsämringar framför allt under senare år. Matpriserna och boendekostnaderna har ökat i betydligt snabbare takt än studiemedlen. Detta är otillfredsställande, och i motionen har vpk krävt en höjning av studiemedlen till 150 % av basbeloppet per studieår. En sådan höjning skulle bättre tillförsäkra de studerande en rimlig levnadsnivå.

Vad gäller studiebidragets storlek inom studiemedelsramen så utgjorde ursprungligen bidragsdelen 25 % av totalbeloppet. Men denna del är inte som totalbeloppet indexreglerad, och detta har medfört att bidragsdelen ständigt har minskat. F. n. uppgår bidragsdelen till 18–19 % av studiemedelsbeloppet. Att bidragsdelen successivt minskat har fått till följd en i motsvarande mån ökad återbetalningsskyldighet för de studerande. Man kan förmoda att den ökade återbetalningsskyldigheten har förstärkt den sociala snedrekryteringen till den högre utbildningen. Bidragsdelen bör enligt vad vpk anser höjas till i första hand 25 % samt indexregleras. Förutom en uppräknig och en värdesäkring av studiebidraget måste en plan för en fortsatt etappvis höjning av studiebidraget utarbetas. I avvaktan på ett studielönesystem bör denna plan tillämpas.

Det är med beklagande man kan konstatera att både departementet och utskottets majoritet ämnar vidmakthålla systemet med make/maka-prövning. Det är i högsta grad otidsenligt att behålla ett studiemedelsystem som berövar vuxna människor rätten att själva och oberoende av makes eller makas benägenhet att ekonomiskt medverka fatta beslut om sin egen framtid. Bedömningen av möjligheten att erhålla studiemedel måste utgå från den enskilde individens önskan att bedriva studier och bör vara helt oberoende av makes eller makas inkomst eller förmögenhet. Alla individer måste tillerkännas rätten att bli betraktade som ekonomiskt självständiga människor. Principen att låta makens inkomst, som ju är det oftast förekommande, bestämma den andras studiemedel grundar sig i botten på djup könsrolls-konservatism, där äktenskapet betraktas som ett försörjningsinstitut för kvinnan.

Säkert har makeprövningen i många fall förhindrat och framför allt i många fall försvårat för kvinnor att skaffa sig utbildning. Kvinnors möjlighet att konkurrera med män ute på arbetsmarknaden minskas med detta ytterligare. Frågan om make/maka-prövning är i mycket en könsrollsfråga.

Ett stort hinder för den vuxenstuderande som hunnit bilda familj och som fått underhållsskyldighet mot barn är försörjningen. En av de stora orättvisorna i det nuvarande studiemedelssystemet är att barnutläggerna är återbetalningspliktiga och behovsprövade. Studieskulden stiger mycket kraftigt för denna grupp studerande, vilket försvårar utbildning. Som exempel kan nämnas att en familjeförsörjare med fyra barn och dubbel bosättning får per termin mer än dubbelt så stora studieskulder

som den som inte betungas av försörjningsplikt.

Det är nödvändigt ur både studiesocial synpunkt och jämlikhetssynpunkt att staten omgående tar på sig en del av försörjningsbördan genom att göra barn tilläggen icke återbetalningspliktiga.

Utskottet anför i sin motivering för avslag att detta skulle innebära en favorisering i förhållande till andra grupper i samhället. Denna uppfattning är helt irrelevant så länge som studiemedlen utgår med så låga belopp som f. n. Förhållandet hade givetvis varit ett annat om studielön utgått. I sådant fall hade inte hänsyn behövt tas till hur många barn den studerande har eller inte har, lika litet som andra löner utbetalas efter antalet barn. Principen bör vara att samhället svarar för merparten av barnomkostnaderna. Det är orimligt att studerande med barn skall åsamkas en högre studieskuld än studerande utan barn.

Den ökning som föreslås i studiehjälpsystemet i regeringens proposition är med förlov sagt blygsam. En av de viktigaste åtgärderna för att komma ifrån den nuvarande sociala snedrekryteringen till högre studier är att samhällets stöd till studerande på gymnasial nivå får en sådan omfattning att förmånerna är rekryteringsbefrämjande. Såväl inkomstprövat som behovsprövat tillägg bör därför räknas upp väsentligt samtidigt med att inkomstgränserna höjs. Det inkomstprövade tillägget bör justeras till minst 150 kr. per månad och det behovsprövade höjas till 220 kr. i månaden. Inkomstgränserna bör höjas till 35 000 kr. för att vara mera realistiska. Det finns ingen anledning till att gränsen för att erhålla ett inkomstprövat tillägg skall ligga vid 17 år i stället för vid 16 år. Det är inkonsekvent att göra ålderskillnader mellan behovsprövat tillägg och inkomstprövat.

Det finns all anledning att höja inackorderingstillägget. Hur skall man kunna inackordera t. ex. en gymnasieelev för 170 kr. i månaden? Det minsta tänkbara beloppet för inackordering är 250 kr. Genom denna höjning kan det bli möjligt för inackorderade elever att få täckning för merkostnaderna vid inackordering i betydligt större utsträckning än tidigare.

Kostnaderna för de förslag som vänsterpartiet kommunisterna fört fram anser vi skall bestridas av arbetsgivaravgifter. Detta förutsätter att den s. k. vuxenutbildningsavgiftens procentsats måste höjas väsentligt för att täcka den utvidgning av studiefinansieringssystemet som vänsterpartiet kommunisterna förespråkar.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 21, 24, 27, 29 och 33 som är fogade till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Det nuvarande studiesociala stödet är främst avsett som ett ungdomsstöd, som i förening med den successiva utbyggnad av utbildningsväsendet som skett de senaste decennierna skall ge så många som möjligt tillfälle att få den utbildning de har intresse av och fallenhet för utan sociala, ekonomiska eller geografiska hinder. Studiestödet för

högskolestuderande och gymnasiestuderande över 20 år utgår huvudsakligen som en studiekredit i form av återbetalningspliktiga studiemedel. Endast en mindre del utgår som studiebidrag. Studiemedlen utgår vidare efter en inkomst- och förmögenhetsprövning. Studiemedlens storlek har avvägs utifrån följande faktorer: att studiemedlen skall vara tillräckliga för finansiering av studierna och att återbetalningsskyldigheten inte skall vara mer betungande än som kan anses skäligt. Förmånerna är förbundna med vissa krav på studielämplighet.

Utformningen av det särskilda studiestödet för vuxna, som vi nu behandlar efter förslag från regeringen, har skett från delvis andra utgångspunkter än dem som ligger till grund för nuvarande studiestöd. Avsikten med vuxenutbildningsreformen är i första hand att försöka utjämna skillnaderna i utbildning såväl mellan de vuxna inbördes som mellan generationerna. Framför allt skall genom reformen de äldre kortutbildade ges möjlighet att förbättra sin ungdomsutbildning. Avsikten är därvid i första hand att prioritera resurserna till studerande som genomgår utbildning på grundskole- och gymnasienivå, med stor frihet såväl vid studieval som när det gäller möjligheten att varva studier med arbete.

Genom att reformen i första hand är inriktad på de kortutbildade, som i många fall – just till följd av bristfällig utbildning – återfinns i låglöneyrken med små möjligheter att förändra sin sociala situation utan ekonomisk hjälp, är en av de bärande principerna för reformen att studiestödet i betydande utsträckning skall ersätta inkomstbortfallet vid studier. Med den här givna utgångspunkten är stödet utformat i anslutning till det utbildningsbidrag som lämnas till dem som genomgår arbetsmarknadsutbildning. För att stödet till vuxna skall stimulera till studier föreslås att större delen av stödet utgår som bidrag och en mindre del som återbetalningspliktiga studiemedel.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till de allmänna överväganden som ligger till grund för propositionens förslag om särskilt vuxenstudiestöd. Vi hälsar också reformen med största tillfredsställelse och tror att många människor ute i landet instämmer i detta.

Till förslaget har fogats ett stort antal borgerliga reservationer. De borgerliga går emot förslaget på en rad centrala punkter. Man vill skapa det intrycket att reformen är tillkommen i all hast och att den är ett provisorium, vilket är djupt felaktigt. Herr Carlsson i Vikmanshyttan uttryckte obehag över ett stort antal av reservationerna, och jag förstår honom. Man anklagar departementet för att propositionen inte har skrivits i borgerlighetens anda, men det skulle ha varit ett svek mot fackföreningsrörelsen på viktiga punkter. Vi anser att reformen är bra och det är förvånande att borgerligheten har reserverat sig i en rad frågor, som man är överens om skall gå till en ny studiesocial utredning.

Frågan om vuxenstudiestödet har utretts i flera år, dels av kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning, dels av kommittén för studiestöd åt vuxna. Såväl LO som TCO har engagerat sig hårt för den här vuxenutbildningsreformen. De anser reformen vara en mycket an-

gelägen sak. Jag kan därför notera att borgerligheten på en rad punkter går emot mycket viktiga krav som fackföreningsrörelsen ställer.

Moderata samlingspartiet yrkar t. ex. i reservationen 1 avslag på propositionen när det gäller särskilt studiestöd för vuxna vid längre studier. Herr Ringaby hoppades också att det skulle vara svårt att hantera reformen. Moderaterna säger i reservationen att man anser det olämpligt att nu införa ett nytt studiesystem för vuxna som bedriver längre studier. Moderaterna vill tydligen slå vakt om de orättvisor som finns på utbildningsområdet.

Centerpartiet föreslår ett lägre vuxenstudiebidrag än vad propositionen innehåller. Enligt centerpartiet skulle bidraget utgå vid nuvarande basbelopp 900 kr. med 1 260 kr. per månad. Enligt det system med anknytning till utbildningsbidraget som föreslagits i propositionen kommer bidraget att utgå med ett belopp mellan 1 287 kr. och 1 859 kr. per månad. Det är alltså en väsentlig skillnad mellan centerpartiets förslag och regeringens. Enligt utskottets mening är det angeläget – inte minst från utgångspunkten att studiebidraget skall utgöra en stimulans till studier framför allt för personer med bristfällig utbildning – att man undviker alltför hög skuldsättning, vilket annars skulle bli fallet. Men utskottet kan inte förorda att stödet på samma sätt som vid arbetsmarknadsutbildning i sin helhet utgår som bidrag med hänsyn till de olika syften som de båda utbildningsstöden har.

Den i propositionen föreslagna övre åldersgränsen för att erhålla vuxenstudiestöd, alltså 45 år, kritiseras av vpk, som anser att nämnda gräns bör vara 60 år. Med beaktande av att det särskilt i inledningsskedet kommer att finnas en betydande konkurrens om det särskilda vuxenstudiestödet och då den i propositionen föreslagna bestämmelsen ger utrymme för ett relativt generöst undantag från regeln om övre åldersgräns, delar utskottet departementschefens uppfattning att en generell höjning av åldersgränsen bör anstå t. v. Den frågan skall som bekant behandlas av den aviserade studiesociala utredningen.

Centerpartiet yrkar också när det gäller de kortare studierna att timstudiestöden och dagstudiestöden skall indexregleras och kunna utgå till andra än arbetstagare, nämligen till hemarbetande, lantbrukare, småföretagare. Vpk yrkar å sin sida att stödets storlek skall följa industriarbetarlöneindex och att internatbidraget och resekostnadsersättningen skall ge full kostnadstäckning.

Enligt utskottets mening är beloppen för tim- och dagstudiestöd avvägda så, att de ger skäligen kompensation för inkomstbortfall och omkostnader i samband med studierna. Inte minst administrativa skäl talar för att internatbidraget bör utgå med ett generellt belopp lika för alla. Utskottet anser sig kunna förutsätta att stödbeloppen fortlöpande blir föremål för omprövning, liksom f. n. sker med andra bidrag.

I enlighet med vad som föreslagits av FÖVUX och förordats i propositionen bör vid beviljande av korttidsstudiestöden företräde ges åt studerande med särskilt svåra arbetsförhållanden. Med hänsyn härtill och

med beaktande av att i inledningsskedet efterfrågan på studiestödet torde komma att väsentligt överstiga resurserna på området kan utskottet inte förorda en utvidgning av gruppen bidragsberättigade. Man bör ändå beakta att internatbidraget skall utgå till vissa grupper som ej är arbetstagare men som bedöms ha särskilda svårigheter att eljest erhålla utbildning. Hit hör personer som bor i glesbygd, arbetar i hemmet eller är handikappade. Omkring en tredjedel av internatbidragen avses utgå till sådana personer utan anställning.

När det gäller kvoteringsfrågan, som vpk tagit upp, vill jag säga att en förutsättning för att den uppsökande verksamheten skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt är att de fackliga organisationerna, som har en viktig uppgift i sammanhanget, har möjlighet att erbjuda studiestöd. En kvotering innebär också en garanti för att även andra grupper än de som de fackliga organisationerna vänder sig till får del av stödet.

Den mest brännande punkten i hela betänkandet är ändå vuxenutbildningsnämndernas sammansättning. Samtliga borgerliga partier går emot regeringsförslaget om fackliga representanter i nämnderna. Det är naturligtvis ett intressant agerande från borgerligheten, värt att notera för framtiden, vilket jag också tror att man gör inom LO och TCO.

Regeringsförslaget innebär att nämnderna skall bestå av nio ledamöter, varav fyra politiskt valda förtroendemän, som bör vara förtrogna med utbildningsväsendet inom länet, och fem företrädare för fackliga organisationer. Bakgrunden till regeringens förslag om en facklig representation är att det skall ankomma på de fackliga organisationerna att bedriva den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Det är naturligt, som vi ser det, att de fackliga organisationerna får ett stort inflytande på handläggningen av ärenden som rör fördelning av medel för uppsökande verksamhet, eftersom de fackliga organisationerna i betydande utsträckning representerar de grupper för vilka den föreslagna utbildningen främst är avsedd. Det synes från organisationernas synpunkt vara väsentligt att de ges möjlighet att samordna den uppsökande verksamheten med fördelningen av studiestöden och att de därför ges inflytande även vid denna fördelning.

I detta sammanhang kan jag också peka på den avgörande roll de fackliga organisationerna tilldelats när det gäller arbetstagarnas rätt till ledighet för studier.

Från nämndernas synpunkt torde det också vara värdefullt att nämnderna kan tillgodogöra sig den sakkunskap som den fackliga rörelsen har om arbetssituation och utbildningsbehov för dem som skall komma i fråga för vuxenstudiestöden. Genom nämndernas sammansättning, enligt förslaget, har det skapats garantier för att alla befolkningsgrupper inom regionen kan få sina önskemål beaktade.

De borgerligas förslag är sakligt felaktiga och dessutom ett slag mot löntagarna och deras organisationer. De pengar som skall satsas på vuxenutbildningen betraktar man som löntagarnas egna. Löntagarna i LO

och TCO har avstått 0,15 % av lönesumman för att äntligen få en start på vuxenutbildningen. Trots att det är löntagarnas egna pengar vill de borgerliga partierna inte låta löntagarna själva bestämma över fördelningen av dem. I stället vill man att detta skall göras av politiker, varav många – framför allt borgerliga – inte har någon som helst kontakt med löntagarna eller deras organisationer.

De borgerligas motstånd mot att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall skötas av de fackliga studieorganisationerna och kravet på att den i stället skall skötas av studieförbunden är lika felaktigt. Man har nu under fem år prövat hur den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall bedrivas. Det har visat sig att det fungerar bra. När fackliga studieorganisationer sköter den uppsökande verksamheten når man det bästa resultatet. Om de fackliga studieorganisationerna får sköta detta, blir det arbetskamrater som föreslår andra arbetskamrater att studera. All erfarenhet visar att detta är det bästa sättet. De fackliga studieorganisationerna känner arbetsplatserna och de problem som man måste komma runt för att kunna övertyga människor om att de bör studera.

Såväl LO som TCO har länge kämpat för den här uppläggningsen. LO och TCO ser det som mycket viktigt att de får direkt inflytande i nämnderna och att den uppsökande verksamheten skall bedrivas av de fackliga organisationernas studieorganisationer. Detta har också framförts till utskottet vid en uppvaktning från LO och TCO, men detta bortser borgerligheten från. Bakom de borgerligas försök att sabotera den vuxenutbildningsreform som de fackliga organisationerna krävt står också centerpartiet, som för en kort tid sedan basunerade ut att centerpartisterna minsann skulle ut på arbetsplatserna och verka fackligt. Nu visar centerpartiet sin rätta färg: man sviker fackföreningsrörelsen när det verkligen gäller!

Jag skall också beröra övriga reservationer på vuxenutbildningssidan och då allra först vuxenstudiestödets omfattning. Miltenpartierna menar att stödet fått en alltför ringa omfattning. Vid jämförelse mellan förslagen från regeringen och förslagen från SVUX och FÖVUX bör man dock beakta att den andel av vuxenstudiestödet vid längre studier som skall utgå i form av bidrag beräknats avsevärt generösare i propositionen än i SVUX förslag. Varje bidrag enligt propositionens förslag blir därmed också mer kostnadskrävande. Utskottet ansluter sig till regeringens förslag när det gäller såväl stödets utformning som det antal stöd som under reformens första år skall kunna utgå inom de olika stödformerna. Med hänsyn till syftet med vuxenutbildningsreformen är det enligt utskottets mening motiverat att den satsning på särskilda stödformer som nu inleds successivt byggs ut. Det kan inte nu bedömas hur stor efterfrågan kommer att bli. Man kan därför inte nu ta ställning till den ytterligare satsning som bör göras på området under kommande budgetår.

Finansieringen av reformen genom en arbetsgivaravgift kritiseras framför allt av moderata samlingspartiet men också av centerpartiet och folk-

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

partiet. De menar att finansiellt utrymme bör skapas på annat sätt. Utbildningsutskottet, som har yttrat sig i frågan, finner det väl motiverat att finansieringen sker via en vuxenutbildningsavgift. Mot bakgrund av att reformen främst är avsedd för personer som tillhör löntagarkollektivet har inte heller socialförsäkringsutskottet något att erinra mot propositionens förslag på den här punkten.

Moderaterna har också en reservation beträffande statsbidraget till de studerandes hälso- och sjukvård, som de vill räkna upp. Utskottet erinrar här om det förslag som nyligen har framlagts om den framtida studenthälsovården. I avvaktan på behandlingen av detta förslag ansluter sig utskottet till propositionens bedömning.

Jag har i mitt anförande enbart hållit mig till vuxenutbildningsreformen och därmed besvarat reservationerna 1-8 och 30-35. Herr Nilsson i Norrköping företräder utskottet när det gäller den övriga delen av betänkandet. Jag vill ändå yrka bifall till vad socialförsäkringsutskottet har hemställt på samtliga punkter.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag redovisade i mitt inledningsanförande hur vi inom centerpartiet ser på behovet av en aktiverad vuxenutbildningsverksamhet i detta land. Jag redovisade också vilken stor grupp människor det verkligen rör sig om och framhöll att det är angeläget att alla korttidsutbildade får del av denna vidgade vuxenutbildningsverksamhet. Från dessa utgångspunkter accepterade jag den avgift som skall tas ut som socialförsäkringsavgift och som alla, också egna företagare, får betala. Alla bör sålunda ha möjlighet att komma i åtnjutande av detta stöd för en vidgad vuxenutbildning.

Jag tror det finns anledning att poängtera att vi inte skall skapa klyftor mellan olika grupper. Herr Nilsson i Kristianstad sade att man ville åstadkomma en utjämning mellan vuxna inbördes och mellan de olika generationerna. Innebörden av det anförande som herr Nilsson höll är att han vill skapa klyftor mellan olika grupper, mellan dem som tillhör den ena organisationen och dem som tillhör den andra organisationen eller ingen organisation alls – till vilken senare grupp många kvinnor hör. Jag frågar mig då, herr talman: Var finns jämlikheten mellan olika människor i fråga om möjligheter till vuxenutbildning, som så många människor i detta land behöver, om man skall utforma reformen enligt herr Nilssons förslag?

För mig är det angeläget att betona att en vuxenutbildningsreform inte skall riktas speciellt till den ena eller den andra gruppen utan till alla människor i detta land som behöver bättre utbildning. Den skall riktas både till de 2,6 miljoner som finns i fackföreningsrörelsen, av vilka många har sin verksamhet inom olika studieförbund, och till de 2,1 miljonerna utanför fackföreningsrörelsen, av vilka många är kvinnor som vill och måste få del av en vidgad vuxenutbildning. Vi hävdar att oavsett vem man är och var man bor skall man ha samma möjligheter som

alla andra. Det ingår både i de medborgarrättigheter vi har och i den jämlikhet vi strävar efter.

Vi är de sista, herr Nilsson, som vill sabotera utbildningsverksamheten för några människor över huvud taget i detta land. Inte heller sviker vi fackföreningsrörelsen. Vi har sagt: Låt oss se till att man får möjlighet att arbeta också där. Om herr Nilsson hade lyssnat skulle han ha hört att jag i mitt inledningsanförande nämnde, att en viktig del är utvidgade utbildningsinsatser på det fackliga området.

Får jag till slut bara ställa frågan: Av vilken anledning har herr Nilsson förlorat förtroendet för de politiskt valda nämnderna inom landstingen?

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag uppmärksammade att herr Nilsson i Kristianstad gled åtskilligt i formuleringen när han sade att moderaterna – främst då jag – hade hoppats att reformen skulle bli svår att genomföra. Nej, herr Nilsson, jag har verkligen inte hoppats det, men jag har fruktat att reformen skulle bli svår att genomföra. Det är en väsentlig skillnad.

Herr Nilsson i Kristianstad var förvånad över att vi borgerliga reserverat oss på så många punkter. De många reservationerna speglar det förhållandet att vi anser att det finns många brister i det här systemet. Men det kan väl inte vara särskilt förvånande att vi fortsätter att slåss för att bidragsdelen skall vara 25 %. Vi har hela studievärlden och många andra partier bakom oss i det kravet. Det kan väl heller inte vara förvånande att vi fortsätter att driva kravet att behovsprövningen mot egen inkomst skall ändras. Studiemedelsutredningen och centrala studiestödsnämnden har samma uppfattning. Det kan inte vara förvånande att vi vill förlänga återbetalningstiden när den ena maken vårdar en sjuk anhörig eller ett barn under tio år. Det har faktiskt även SVUX föreslagit. Jag är förvånad över att herr Nilsson är förvånad.

Det mest egendomliga anser herr Nilsson i Kristianstad vara att vi går emot förslaget när det gäller sättet att utse vuxenutbildningsnämnderna. Vi har ingen erfarenhet av fackföreningsrörelsen och arbetet där, säger herr Nilsson. Han säger vidare att detta är löntagarnas pengar. Nej, det är inte löntagarnas pengar; det finns inga öronmärkta pengar i Sverige. Vi vill hindra löntagarna från att få plats i nämnderna, säger herr Nilsson också. Även det uttalandet är mycket förvånande. Det är landstingen som skall välja dessa nämnder. Avser då inte socialdemokratiska ledamöter i landstingen att välja folk från LO och TCO?

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad sade att det i dagens läge inte kunde bedömas hur stort behovet av studiestöd skulle bli och att man därför stannat vid det låga tal som föreslagits i propositionen. Vi är emellertid alla överens om att detta är en mycket angelägen reform, och vi förmenar att det här finns ett mycket stort behov som säkerligen kommer att visa sig när vi fattat beslut i frågan. Vi tror alltså att efterfrågan på studiestöd kommer bli större än vad man här antagit. Därför

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

anser vi i folkpartiet att det borde ha tagits till ett större antal studiestöd.

I fråga om vårt reservationsförslag beträffande värdesäkring av studiestöden sade herr Nilsson i Kristianstad att man blev tvungen att tid efter annan se över bidragens storlek och låta dem följa med i den allmänna prisutvecklingen. Men detta skulle lösas på mycket enklare sätt om riksdagen följde vårt reservationsförslag om indexreglering. Då blir det automatiskt en anpassning till det aktuella kostnadsläget.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man kan konstatera att reformeringen av vuxenutbildningen kännetecknas av många vackra ord men av litet pengar. Vuxna löntagare måste ges verkliga ekonomiska möjligheter att utnyttja det utbildningsutbud som finns tillgängligt. Ett studiestöd som tar hänsyn till de förvärvsarbetandes inkomst och dess bortfall måste vara en riktig reform. För att kunna genomföra en reformering av vuxenutbildningen måste både stödets storlek och antalet stöd väsentligt utvidgas.

Herr Nilsson i Kristianstad säger att individen skall slippa skuldsätta sig alltför mycket. Hur mycket är alltför mycket, skulle jag vilja fråga herr Nilsson. Det är en illusion att tro att vuxna förvärvsarbetande kommer att studera om de inte ges en verklig ekonomisk garanti. Vänsterpartiet kommunisterna tror inte att de åtgärder som nu föreslås är tillräckliga.

Utskottet, via herr Nilsson, har inga argument, konstaterar jag, för avstyrkandet av de förslag som vpk har lagt fram annat än att man skall utreda frågorna vidare. Ingen argumentering i själva sakfrågan förekommer. Som exempel kan nämnas vårt förslag när det gäller att höja åldersgränsen från 45 år till 60 år. Jag redovisade tidigare att 95 % av befolkningen år 1980 kommer att ha en nioårig grundutbildning och alltså vara i behov av vidareutbildning eller utbildning över huvud taget. Det argumentet är ganska klart, och den punkten i vpk:s förslag borde kunna bifallas, men också den frågan skall utredas vidare. Detsamma gäller resebidraget och inackorderingsbidraget. Det finns inget sakargument för avstyrkandet, bara ett påpekande att man skall utreda. Jag tycker det är väldigt magert.

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan säger att borgerligheten visst inte sviker fackföreningsrörelsen, men det är just vad man gör. Man visar upp en negativ inställning till fackföreningsrörelsen i detta förslag.

För LO och TCO är det en mycket viktig fråga att komma med i nämnderna. Man har kämpat länge för reformens tillkomst, och man har uppvaktat utskottet om detta. Det finns här en stor erfarenhet inom fackföreningsrörelsen som man bör ta vara på, genom att den här reformen vänder sig i första hand till fackföreningsrörelsens medlemmar.

Herr Carlsson säger att det inte är demokratiskt att släppa in fackföreningsrörelsen i nämnder och styrelser, men jag anser att det är i

högsta grad demokratiskt att här släppa in representanter för över 2 miljoner fackföreningsmedlemmar.

Jag tycker det är obegripligt att man vill att landstingen skall ta hela ansvaret för reformen. Landstingen har inte mycket med vuxenutbildningen att göra. Landstinget har inget övergripande ansvar inom vuxenutbildningen och ingen naturlig funktion på detta område. Den här reformen betalas inte heller av landstingen. Jag menar att borgerligheten genom sitt agerande här visar upp sin verkliga inställning till fackföreningsrörelsen.

När det gäller vidgningen av studerandegruppen vill jag säga att det naturligtvis blir en stor efterfrågan på detta studiestöd. Man måste då prioritera och ge företräde åt studerande med särskilt svåra arbetsförhållanden. Efter hand får vi naturligtvis vidga reformen på det sätt som alltid brukar ske.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade på herr Nilsson i Kristianstad fick jag en känsla av att vi borde ägna någon tid i kammaren åt att diskutera demokrati och vad demokrati innebär. Herr Nilsson vill göra gällande att vi – som accepterar den folkliga självstyrelsen – har kämpat för att inte få med representanter från fackföreningsrörelsen i vuxenutbildningsnämnderna. Låt mig säga till herr Nilsson att självfallet bör organisationer med 2,6 miljoner medlemmar vara företrädda i landstingens vuxenutbildningsnämnder; därom råder väl ingen tvekan. Vi vet att det finns påtryckningsgrupper, och nog vore det märkligt om man skulle vara mindre lyhörd inom landstingen för fackföreningsrörelsen än vad utbildningsministern är. Demokrati innebär, herr Nilsson, att man låter representationen avspegla de politiska meningar som finns inom vederbörande län.

Vidare får jag påminna herr Nilsson om att jag har den uppfattningen att demokrati också innebär att man ger utrymme för alla de intressen, som behöver medverka till och är beredda att medverka till en vidgad vuxenutbildning. Vi har drygt 4 miljoner människor i arbetsför ålder varav många är kortutbildade. Det är självfallet att alla goda krafter behöver hjälpas åt för en vidgad vuxenutbildning. Vi inom centern anser att det behövs ett nära samarbete mellan fackföreningsrörelsen och studieförbundens medlemsorganisationer för att verkligen kunna föra ut den här reformen så att den får betydelse och blir en verklighet som gagnar de korttidsutbildade i detta land. Jag utgår från att vi är överens om att det ändock är deras utbildning det gäller.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar bara att herr Nilsson i Kristianstad anser att man visar upp en negativ attityd mot fackföreningsrörelsen, när man vill låta en parlamentariskt utsedd valkorporation välja ledamöter i en nämnd. Det är verkligen värt att notera ett sådant uttalande.

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Den här reformen är ju i första hand riktad till fackföreningsrörelsens medlemmar, och då tycker jag inte att det är något fel att de får sitta med i nämnderna och ta ett ansvar. Som jag sagt tidigare finns det inom fackföreningsrörelsen ett stort kunnande på detta område, och jag anser det oriktigt att utestänga den. Det är inget fel att ta med representanter för organisationer och folkrörelser i skilda organ. Det har skett tidigare. Folkrörelserna har en viktig uppgift i det svenska samhället. LO och TCO ser det som mycket angeläget att de blir representerade i dessa nämnder. Detta förslag vill vi backa upp och instämma i.

När det gäller bidragens storlek, som fru Lantz var inne på tidigare, är det lätt att plussa på, föreslå högre bidrag och fler bidragsformer, men nu är bidragen avvägda på ett sådant sätt att de ger skälig kompensation. Efter hand får man naturligtvis räkna upp vuxenstudiebidraget på samma sätt som sker med andra bidrag.

Herr talmannen anmälde att herr Carlsson i Vikmanshyttan anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det finns betydande risker för upprepningar i den här debatten. Som kammarens ledamöter kanske känner till har propositionen om vidgad vuxenutbildning m. m. delats på två utskott, vilket har skapat rätt besvärliga komplikationer i arbetet. Den som ger sig i kast med att läsa utbildningsutskottets betänkande kan bli litet förvånad och undra vad vi egentligen håller på med. Betänkandet är nämligen i hög grad avhängigt av riksdagens ställningstaganden till socialförsäkringsutskottets betänkande.

Det har fått den konsekvensen att utbildningsutskottet t. ex. när det gäller ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna förordar att riksdagen beträffande utbildningsutskottets betänkande tar samma ställning som riksdagen dessförinnan kommer att ta när det gäller socialförsäkringsutskottets betänkande; detta för att undvika att möjligen fatta två olika beslut i samma ärende. Annars skulle ju riksdagen hamna i en mycket besynnerlig situation. Vi rekommenderar alltså kammaren att vid voteringen om utbildningsutskottets betänkande följa den ställning som riksdagen tagit till socialförsäkringsutskottets förslag. Vi har markerat respektive grupperns inställning till den här problematiken genom särskilda yttranden. Jag vill rekommendera kammarens ledamöter att titta på dem.

På samma sätt är frågan om medelsanvisningen avhängig av kammarens ställningstagande till vuxenutbildningsavgiften. Om kammaren följer reservationen på denna punkt i socialförsäkringsutskottets betänkande kommer jag sedermera inte att yrka bifall till utbildningsutskottets förslag utan till ett särskilt förslag som utdelats till alla ledamöter. Detta

förslag är en direkt följd av den ställning som kammaren i det fallet dessförinnan tagit till frågan om vuxenutbildningsavgiften.

Jag hoppas, herr talman, att detta inte skall bli alltför komplicerat. Men omständigheterna har tvingat oss till att skriva utskottsbetänkandena på detta sätt.

Jag skulle sedan bara helt kort vilja säga några ord om utbildningsutskottets betänkande. Det gäller ett par punkter där utskottets förslag avviker något från propositionens.

Utskottet säger att skillnaden mellan de prioriterade och de oprioriterade studiecirkelarna småningom bör avskaffas så att cirkelstudier i framtiden kommer att bli kostnadsfria. Inför en sådan framtida utveckling är det, herr talman, viktigt att se över gränsdragningsproblem och också mera noggrant definiera vad som skall menas med en studiecirkel. Om kostnaderna stiger kraftigt för den här verksamheten är det angeläget att vi drar effektiva gränser mellan det som avses med studier och det som närmast kan rubriceras som hobbyarbete. Av det skälet hemställer utbildningsutskottet att den utredning som aviserats om gränsdragnings mellan olika slag av vuxenutbildning också får ta upp frågan om vad som skall menas med cirkelstudier.

Utskottet har i förhållande till propositionens förslag höjt bidragen till studiecirkelarna med två kronor per studietimme för att i någon mån kompensera kostnadsutvecklingen.

Utbildningsutskottet har avgett ett yttrande till socialförsäkringsutskottet, där vi uttalat vad vi anser om sammansättningen av vuxenutbildningsnämnderna. Utskottets majoritet anser såväl när det gäller sammansättningen av vuxenutbildningsnämnderna som när det gäller ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna, att riksdagen bör tillgodose det önskemål som den samlade fackliga rörelsen och arbetsgivar sidan har fört fram.

Jag skall inte upprepa den diskussion som fördes för en stund sedan, och jag är i och för sig inte överraskad över att centerpartiet inte är berett att följa de fackliga organisationernas önskemål. Centerpartiet har ingen kontakt med fackföreningsrörelsen, känner den inte och har ingen ställning i den. Detta visade klart fiaskot på Volvo i vintras.

Men jag är mera överraskad över folkpartiets ställningstagande, därför att folkpartiet ju ibland säger att man har god kontakt med tjänstemännen och förklarar sig vara beredd att tillgodose de önskemål som TCO framför.

Här har vi den unika situationen att den samlade fackliga rörelsen är överens och vill ha ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. I det avseendet går den samlade borgerliga oppositionen emot dessa krav som med stor kraft framförts från den fackliga rörelsen.

Det finns anledning, herr talman, att notera detta inför den debatt om dessa frågor som sedermera kommer att föras ute i det svenska samhället. Genomförandet av arbetslivets demokratisering förutsätter förbättrade möjligheter till studier för de anställda. Att dessa studier om möjligt blir kostnadsfria är självklart. Det är lika självklart att ansvaret

för verksamheten skall läggas på de anställdas organisationer.

Beträffande yrkanden återkommer jag senare, herr talman.

Herr talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! I propositionen betonas bl. a. den viktiga roll folkbildningsarbetet spelar inom vuxenutbildningen. Bidragen till studieverksamheten skall öka. De prioriterade studiecirkelarna föreslås omfatta fler ämnen än tidigare. Vidare förordas att särskilda statliga bidrag skall utgå till s. k. uppsökande verksamhet på arbetsplatser och i bostadsområden.

Till huvudparten av de framlagda förslagen rörande folkbildningsarbetet, såvitt de faller inom utbildningsutskottets kompetensområde, kan vi moderater ansluta oss. Några förslag ser vi dock kritiskt på och yrkar ändringar i desamma.

De senaste årtiondenas snabba utbyggnad av den obligatoriska skolan och den ökade satsningen på gymnasial utbildning har skapat vissa utbildningsklyftor mellan olika generationer. I ett samhälle som kräver alltmer välutbildad arbetskraft är det angeläget att i första hand ge de korttidsutbildade möjlighet till vidareutbildning och fortbildning.

En huvuduppgift för vuxenutbildningen, inom vilken folkbildningsarbetet spelar en mycket betydande roll, är således att överbrygga de bildnings- och utbildningsklyftor av olika slag som finns i samhället i dag. Vuxenutbildningen bör ge medborgarna bättre förutsättningar att möta förändringarna i arbetslivet och därmed större trygghet. Ytterligare en uppgift är att medverka till att ett ökat antal människor kan delta i samhällsarbetet och på så sätt påverka samhällsutvecklingen.

I framtiden kommer behovet av att senare i livet kunna komplettera sina kunskaper efter längre eller kortare perioder i arbetslivet att starkt öka. Det är inte minst mot den bakgrunden synnerligen viktigt – det vill jag understryka – att åstadkomma en samordning och samplanering av utbildningsutbudet inom vuxenutbildningsområdet.

Det utredningsarbete rörande vuxenutbildningen som nu pågår täcker enligt utbildningsministerns mening inte i önskvärd omfattning de centrala frågorna om dels gränserna mellan folkbildningsarbetet och övrig vuxenutbildning, dels behovet av att se över formerna för stödet till studiecirkelverksamheten. Därför måste det, menar utbildningsministern, vara ändamålsenligt att gränserna mellan folkbildningsarbetet och övrig vuxenutbildning och formerna för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten ses över i särskild ordning. Utbildningsministern lovar att i en nära framtid återkomma till regeringen med förslag om lämpliga former för arbetet.

Detta initiativ till en översyn av vuxenutbildningsfältet och bidragsgivningen måste betecknas som välkommet. Ingen kan förneka behovet av en översyn. Frågan om gränsdragningen och samordningen mellan

det offentliga utbildningsväsendet och studieförbundens verksamhet är förvisso rik på komplikationer.

Om formerna för denna översyn kan man ha olika meningar. Starka skäl kan anföras för att den kommande utredningen skall vara parlamentarisk, bl. a. med hänsyn till de många utbildningspolitiska och samhällsekonomiska aspekterna. Viktigt är också att i utredningen ingår en något så när allsidig representation för studieförbunden. Förbunden har olika huvudmän, olika intresseinriktningar, olika erfarenhet och olika uppfattningar om hur kompetensfördelningen bör utformas. För att uppnå ett gott resultat av utredningen är en allsidig belysning av problematiken nödvändig.

Motionsledes har vi moderater framfört synpunkter av denna art på den kommande utredningen. Utskottet säger sig i så måtto dela motionärernas uppfattning att representation för båda intressena är angelägen och förutsätter att såväl riksdag som studieförbund kommer att få en tillfredsställande representation i översynsarbetet, utan att riksdagen gör något särskilt uttalande härom. Med det har vi låtit oss nöja, även om begreppet "tillfredsställande" kan ge anledning till olika tolkningar och avvägningar. Särskilt vill jag för utbildningsministern understryka att det finns mer än ett studieförbund som har krav på att få vara med. Av de fyra största studieförbunden är det åtminstone ett, det tredje i storleksordning i landet, som sällan eller aldrig syns existera för utbildningsdepartementet i representationshänseende. Utbildningsministern torde inte vara okunnig om vilket studieförbund jag avser.

De människor som har en mycket kort utbildning saknar inte sällan kännedom om de utbildningsmöjligheter som numera står till buds. En förutsättning för att de kortutbildade verkligen skall kunna engageras i studieverksamhet på ett meningsfullt sätt är att de ges en fullständig information om olika studiemöjligheter. Utbildning organiserad i studiecirklar har visat sig vara en mycket lämplig studieform för människor med begränsad eller ingen studievana. Vi moderater anser det därför välmotiverat att stimulera till studiecirklar. Om sättet och om formerna för denna stimulans har vi dock i vissa stycken en annan mening än den utbildningsministern framför i propositionen. Informationen om studier inom folkbildningen och rekryteringen av deltagare i sådana studier sker huvudsakligen – det är välbekant – genom broschyrer, foldrar, affischer och annonser. De här informations- och rekryteringsmetoderna har i stort sett visat sig effektiva. Att utöver vad som i rekryteringshänseende redan sker i form av s. k. uppsökande verksamhet – denna är inte någon helt ny företeelse utan har sedan länge förekommit inom folkbildningen – satsa ytterligare på sådan verksamhet, dvs. information och rekrytering genom ett mer systematiserat övertygande i form av besök hos och personliga samtal med människor på deras arbetsplatser och i deras bostäder – kommer troligen tyvärr icke att ge ett resultat som svarar mot de ökade rekryteringskostnaderna. Dessutom måste man, om man vill se saken litet mer allmänt, fråga sig hur långt man får och bör gå i att

dels formligen tränga sig på människor med propaganda, reklam och information, dels – och det är kanske det allvarligaste – skapa kanske falska föreställningar om vad det innebär att bedriya framgångsrika och meningsfulla studier och om vad sådana studier kan leda till.

Man får inte blunda för att många människor kan komma att uppleva en alltför intensiv uppsökande verksamhet som direkt påträngande. Ett sådant – jag vill gärna använda det ordet – studietryck kan leda till planlösa och misslyckade studier med negativa återverkningar, som sedan knappast går att reparera.

Metoderna för att motivera korttidsutbildade, som känner sig tveksamma eller avvisande inför studier, att delta i vuxenutbildningen måste därför vara något så när – jag finner inget bättre ord – varsamma för att inte få önskad effekt. Hittillsvarande försök med en mera systematiserad uppsökande verksamhet t. ex. i bostadsområden har icke uppvisat alltför positiva resultat – några dock.

Å andra sidan vill vi givetvis inte på moderat håll avvisa den uppsökande verksamheten såsom sådan. En dylik kan ha sitt berättigande, och den kan också leda till resultat, ibland kanske t. o. m. goda resultat. Den bör emellertid, tills utvärdering skett, inte vidgas utöver vad propositionen föreslår för budgetåret 1975/76.

Att de lokala fackliga organisationerna, som föreslås i propositionen, ytterst skall ha ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna kan på ett sätt hävdas som mest ändamålsenligt. De fackliga organisationerna har otvivelaktigt den bästa och närmaste anknytningen till och kunskaperna om de grupper som skall uppsökas, framför allt på de större arbetsplatserna. Men – och det är ett viktigt men – det måste samtidigt inskräpas att alla studieförbund som är villiga att ställa sina krafter till förfogande för en sådan verksamhet skall inbjudas till och beredas möjlighet att delta i den samverkan med de fackliga organisationerna som – det vill jag betona – propositionen förutsätter skall etableras.

De fackliga organisationernas ansvar för verksamheten får inte ta sig det uttrycket att endast ett eller möjligen två studieförbund tillåts delta. Har man anspråk på allmänna medel för verksamhetens bedrivande – och det är sådana medel man begär – måste det innebära att verksamheten skall vara fri och öppen. Utbudet i fråga om t. ex. studiecirklar, som även i fortsättningen torde komma att vara den lämpligaste studieformen för vuxna som har liten eller ringa studievana, blir därigenom också rikare.

Stora krav måste vidare ställas på studieorganisationernas inte bara formella och allsidiga utbildning utan också objektivitet och vidsyn. Deras utbildning, som skall bekostas med särskilda allmänna medel, bör ske i skolöverstyrelsens regi eller under dennas överinseende.

Nu visade det sig under utskottsarbetets gång omöjligt att uppnå enighet kring ett uppfyllande av de förutsättningar för bedrivande av den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna som jag här skisserat. Från

socialdemokratiskt håll hävdades envetet att verksamheten huvudsakligen skulle vara en helt intern angelägenhet för de lokala fackliga organisationerna. Studieförbunden – observera flertalsformen – sköts helt i bakgrunden.

De olika uppfattningarna ledde till att utskottet delade sig i fråga om vem som skall ha ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna: de lokala fackliga organisationerna ensamma eller studieförbunden och andra anordnare av vuxenutbildning i samverkan med organisationerna. Vi som företräder den senare uppfattningen menar att studieförbunden med sin breda förankring i alla folklager har de bästa förutsättningarna att ta ansvaret för den uppsökande verksamheten.

Studieförbunden har redan åtskilliga års erfarenhet, som jag nyss antydde, av sådan verksamhet. Det har därvid otvivelaktigt visat sig att människor med olika åskådningar och värderingar på ett tillfredsställande sätt kan samverka i fråga om studie- och bildningsverksamhet, trogna den grundläggande principen för det fria och frivilliga bildningsarbetet att alla idériktningar skall ges möjlighet att fritt arbeta. Då nås de bästa resultaten. Följaktligen bör, som vi ser det, all uppsökande verksamhet byggas ut genom i första hand studieförbundens försorg, givetvis i samverkan med de fackliga och andra organisationer som de som skall uppsökas tillhör.

Vad beträffar den uppsökande verksamheten i bostadsområden delar vi moderater utbildningsministerns mening att beslut nu inte bör fattas om sådan verksamhet i större skala eller för längre period än tre år. Erfarenheterna har hitintills, som jag tidigare antydde, inte varit speciellt uppmuntrande eller löftesrika, men det kan vara berättigat med ytterligare några försöksår innan slutlig ställning tas till denna form av rekrytering till bildningsverksamhet.

Enligt propositionen bör under försöksperioden prövas olika former av samspel mellan studieförbunden, som enligt vår uppfattning skall ha ansvaret för verksamheten, och olika typer av organisationer. Om detta kan sägas en del. Det är klart att man skall pröva sådana olika former, men jag när den kätterska uppfattningen att mycket dock icke torde vara att vinna på samspel med så allmänna och heterogena gruppbildningar som – de nämns i propositionen – hyresgäst- och bostadsrättsföreningar, vars medlemmar knappast har det gemensamt att alla vara korttidsutbildade eller vara svåra att nå genom de sedvanliga rekryteringsmetoderna. Däremot torde en uppsökande verksamhet i bostadsområden bli mer meningsfull och resultatgivande, om den i första hand riktar sig exempelvis till – de nämns också – handikappade och hemarbetande invandrare eller till liknande angelägna grupper, som kan vara svåra att nå på annat sätt och som vanligen också har starka kontaktbehov.

Liksom i den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna bör i motsvarigheten i bostadsområdena alla studieförbund som känner sig kallade till en insats ges möjlighet att delta – givetvis under sådana sampleneringsformer att inte flera studieförbund uppsöker samma människor.

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

Här lika litet som i annat folkbildningsarbete får verksamhet, till stor del finansierad med allmänna medel, förbehållas något eller några studieförbund.

En övervägande opinion inom folkbildningsvärlden – jag tror jag vågar säga det – menar att ett ökat statligt stöd till studiecirkelverksamheten i första hand skall syfta till att utjämna skillnaderna i bidragsavseende mellan s. k. prioriterade och icke prioriterade cirklar. De prioriterade cirk-larna, för vilka f. n. utgår ett schabloniserat tilläggsbidrag med 15 kr. per studietimme, omfattar nu – förutom utveckling av handikappades färdigheter att meddela sig – ämnena engelska, svenska, matematik och samhällskunskap på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs 9. Utbildningsministern förordar i propositionen en utvidgning av de prioriterade cirk-larnas ämnen – t. ex. att all facklig utbildning skall vara prioriterad, dvs. även sådan specialiserad och intern utbildning som inte, vilket varit kriteriet tidigare, kan inräknas under grundskoleämnet samhällskunskap. Vidare förordas för prioritering invandrarnas hemspråk på bekostnad av exempelvis tyska och franska – de är språk, de också, och har tidigare förts fram som lämpliga prioriteringspråk med samma relevans som de fyra tidigare prioriterade ämnena på grundskolenivå.

Utskottet går för sin del längre än propositionen och utvidgar prioriteringsområdet ytterligare. Som fackliga studier skall enligt utskottet anses inte bara sådana cirklar som anordnas för arbetstagarorganisationernas medlemmar utan även sådana för medlemmar i ytterligare två yrkesförbund.

Vi förmenar att det i grunden inte finns några bärande skäl för att göra skillnad mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar. Några hållbara kriterier på vilka studiecirkelämnena som skall klassificeras på det ena eller det andra sättet finns inte. Propositionens och utskottets förslag till utvidgning av prioriteringen är ett gott exempel på den bristande konsekvens i klassificeringen som blir mer uppenbar för varje ämne som prioriteras. Ansträngningarna bör enligt vår mening i stället inriktas på att successivt utjämna bidragsskillnaderna mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar upp till likställdhet med de förra.

När nu utskottet överraskande nog, utan bekymmer för statsbudgeten som det annars ömmar väldeliga för, utöver propositionens höjning av bidraget till studiecirk-larna med 4 kr. per studietimme lägger på ytterligare 2 kr. per studietimme – detta gäller såväl prioriterade som icke prioriterade cirklar – motverkas direkt inriktningen på en utjämning av bidragsskillnaderna mellan de två typerna av cirklar. Skillnaden består oförändrad.

Herr Alemyr sade att utskottet hade lagt på dessa 2 kr. för att i någon mån kompensera kostnadsfördyringen. Det är väl någonting som även utbildningsministern tänkte på när han föreslog 4 kr. per studietimme. Jag skulle vilja fråga herr Alemyr om det har försiggått en extra snabb inflation sedan propositionen skrevs för några månader sedan. Inflationen är snabb, men att den skulle vara så extra snabb har inte jag lyckats upptäcka.

Enligt vår mening borde insatsen, om statsbudgeten tillåte en sådan – och det kan man alltid fundera över – ha gjorts uteslutande för de icke prioriterade cirkelarna i utjämnings syfte. Vi kan alltså inte förena oss med utskottet i uppfattningen att man redan i år har råd med en ytterligare höjning av bidraget till de allmänna studiecirkelarna med 2 kr. per studietimme – det skulle givetvis i och för sig vara önskvärt – utan förslaget om höjning måste anstå till nästa budgetproposition och då, det är också viktigt, ta sikte på framför allt en utjämning av bidragsskillnaden mellan prioriterade och inte prioriterade cirklar.

Sammanfattningsvis förmenar vi, herr talman, att den aviserade utredningen angående studiecirkelverksamheten bör få en så allsidig representation som möjligt från studieförbundens sida, att dessa bör ha det yttersta ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatser och i bostadsområden, att denna verksamhet bör organiseras och genomföras på ett sådant sätt att den inte får negativa effekter och att slutligen en utvidgning av de prioriterade cirkelarnas ämnen icke bör ske utan att inriktningen i stället bör vara att successivt utjämna skillnaderna i bidragsavseende mellan de icke prioriterade och de nuvarande prioriterade cirkelarna.

Mot bakgrund av dessa ståndpunkter avser jag, herr talman, att yrka bifall till reservationerna 2 och 4 vid utbildningsutskottets betänkande nr 16 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kommer inte att ta upp de reservationer som herr Nordstrandh har talat om; det kommer herr Wiklund att göra för utskottsmajoriteten senare. Det är bara på en enda punkt jag skall svara herr Nordstrandh, och den gäller om det har varit en sådan häftig inflation att ytterligare 2 kr. var motiverade per cirkel.

Det har inte varit en sådan inflation. Men vi har alltid att försöka göra ekonomiska avvägningar, herr Nordstrandh, och vid de bedömningarna har utskottsmajoriteten, som herr Nordstrandh väl kommer ihåg från de diskussioner vi har haft i utskottet, kommit fram till att det borde vara möjligt att öka statens bidragsgivning något, och detta framför allt för att underlätta för de fackliga organisationerna att genomföra sin betydelsefulla studiecirkelverksamhet, om vilken jag talade i mitt inledningsanförande.

Jag skulle gärna se, herr Nordstrandh, att vi hade möjligheter att lägga på ytterligare pengar, och jag är övertygad om att även utbildningsministern har samma uppfattning. Men vi har haft att göra avvägningar, och i den avvägningssituation där vi befunnit oss har majoriteten i utbildningsutskottet hamnat på den här förstärkningen, som totalt innebär 14 å 15 milj. kr.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag nödgas då konstatera att de avvägningar som herr

Tisdagen den
20 maj 1975

Vuxenutbildningen,
m. m.

utbildningsministern och möjligen andra i regeringen har bidragit till att göra har varit felaktiga och att utbildningsutskottet har gått mera rätt.

Men det är ändå inte riktigt som herr Alemyr säger, att det är fråga om att göra det möjligt att bidra med litet mer pengar till den fackliga utbildningen och liknande, för då är ju beloppet felplacerat. Det ges ju generellt över hela linjen, alltså även till de allmänna cirklar som icke är prioriterade.

Herr Alemyrs argument tycker jag inte håller. Jag har svårt att förstå varför man så plötsligt i utskottet lägger på 2 kr., om man inte helt enkelt bedömer det som så, att här har utbildningsministern varit för snål.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! För att uppnå det mål jag talat om tidigare borde man naturligtvis, som herr Nordstrandh säger, ha lagt höjningen på de prioriterade cirkelarna. Men då skulle utskottet ha talat emot sig självt, eftersom vi har målsättningen att skillnaden mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar så småningom skall helt avvecklas. Av det skälet var det nödvändigt att placera ut den här lilla höjningen över hela fältet.

Det som har tillkommit, herr talman, är att det väcktes motioner från den fackliga sidan som kom till utbildningsutskottet och där man önskade mera pengar. Jag såg för min del kalkyler från fackliga avdelningar som visade att det var så pass dyrt att driva verksamheten att en ytterligare höjning av anslaget var motiverad, och det är skälet till att det blev den här tvåkronan extra per cirkel.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var alltså inte utbildningsministern och inte heller utbildningsutskottet som gjorde den riktiga bedömningen, utan det var de fackliga organisationerna. Och det må vara hänt, men då skall den äras som äras bör i sammanhanget.

Den här utläggningen av ytterligare 2 kr. per studietimme på alla allmänna studiecirklar motverkar dock, herr Alemyr, på sitt sätt det som vi alla – det kan man läsa sig till i remissvaren över FÖVUX och SVUX – är överens om, nämligen att vi skall krympa bidragsskillnaden. Vi krymper ingen skillnad nu; vi bibehåller den exakt som den är.

Herr KARLSSON i Mariefred (c):

Herr talman! Det råder allmän enighet om vuxenutbildningens uppgift att överbygga klyftor mellan generationer och grupper – en uppslutning kring idén om de vidgade möjligheterna till vuxenutbildning. Det behöver alltså inte ordas mer om målet att ge de kortutbildade och de eftersatta grupperna möjlighet att utnyttja samhällets resurser för att få förutsättningar för ett rikare liv och inte heller om nödvändigheten för samhället självt att få en bättre insats från de grupper som haft svårigheter att

göra en sådan insats i en samhällsutveckling som blir allt besvärligare både att komma underfund med och – i än högre grad – att påverka.

Mot denna bakgrund är det, som herr Carlsson i Vikmanshyttan redan har påpekat, nödvändigt med ett så rikt och differentierat utbud av utbildning som möjligt. Ibland kan det kanske synas som om s. k. anordnare av vuxenutbildning sprang i vägen för varandra. Men som jag ser det är detta snarare en styrka. Bristande studievana, bristande motivation hos dem man vill nå fordrar olika former och vägar för att få människor att kliva över en ibland nog så besvärlig tröskel och att hitta rätt.

Det är också därför som utbildningsanordnarna – jag ber om ursäkt för att jag använder detta ohyggliga ord – måste ha lika möjligheter att nå fram med utbudet, budskapet. Vad som passar den ena passar kanske inte den andra: cirkelstudier, folkhögskolekurser, kommunal vuxenutbildning. Olika ämnen och olika uppläggningar måste förekomma i en rik mångfald.

Dessutom är det viktigt med samhörigheten med andra. Jag erinrar om definitionen på en studiecirkel: en kamratkrets för gemensamma studier, där själva arbetet och samvaron med andra ger motivation. Ibland kan gemenskapen sökas bland dem som man arbetar tillsammans med, ibland hos andra. De flesta av oss är också eniga om nödvändigheten av en aktiv uppsökande verksamhet, liksom att den måste söka människorna där de finns och i den egenskap de har och den roll de spelar – på arbetsplatsen, i hemmen, på fritiden och i andra sammanhang.

Den vidgade vuxenutbildningen skall gälla inte bara utbildning i ett jobb eller för en roll utan för människan i dess helhet. Därför är det oroande att propositionen enligt den uppfattning som jag företräder tar alltför lätt på uppgiften att nå människor utanför arbetsplatsen. Visst är det förståeligt att arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer lägger huvudvikten på förhållandena på arbetsplatserna. Det är deras uppgift. Men samhället måste ha ansvaret för helheten.

Som det redan har erinrats om betyder det att ansvaret för den uppsökande verksamheten måste ligga på ett annat ställe än där propositionen och utskottsmajoriteten vill lägga det.

* Visst har löntagarorganisationerna fått förutsättningar att bedriva även verksamhet av den här typen genom förändringarna i fråga om facklig förtroendemans ställning. Det är viktigt. Men det betyder inte att den fackliga organisationen som sådan skall ha prerogativet att hjälpa den enskilde till de studier som han behöver. Och detta vårt ställningstagande betyder heller inte, herr Alemyr, att centern saknar kontakter med arbetstagarorganisationerna, även om de kontakterna inte är lika intima som mellan socialdemokratin och LO. Vi har på den sida som jag presenterar inte nått fram till någon kollektivanslutning.

Nej, som det har erinrats om bör ansvaret ligga hos studieförbunden. Styrkan i det svenska folkbildningsarbetet, i vuxenstudiearbetet, består i hög grad i förekomsten av de frivilliga studieorganisationerna, framvuxna i och med folkrörelserna. Som här sagts har studieförbunden

mångårig erfarenhet av den uppsökande verksamheten i olika former och erfarenhet av utbildning av organisatörer – och, inte minst viktigt, en betydande erfarenhet av samarbete mellan olika utbildningsorganisationer och -institutioner, samarbete i bildningsförbund, i vuxenutbildningsråd med folkhögskolor. De har också sin organisatoriska uppbyggnad med en rad medlemsorganisationer. Ett sådant samarbete med givande och tagande, med utförande av uppgifter och ianspråktagande av tjänster, borgar för att verksamheten kommer att ge resultat.

Sedan är det självklart att studieorganisationerna tar i anspråk tjänster från medlemsorganisationernas studieorganisatörer, precis som de alltid har gjort. De fackliga organisatörernas uppgifter blir inte mindre betydelsefulla för det. Men det av utskottsmajoriteten föreslagna systemet för den uppsökande verksamheten ökar riskerna för en separation, inte bara mellan olika yrken och organisationsgrupper utan också mellan vad jag vill kalla arbete och fritid, mellan det som hänger ihop med arbetet – visserligen av många betraktat som en parentes i en rikare tillvaro – och allt det andra som fyller livet.

Däri ligger en fara, en fara som såvitt jag förstår blir större med ökad opersonlighet i arbetet. Studier i anslutning till arbetet – både fackstudier för arbetet och studier av mer allmän karaktär – kan och skall bidra till att minska riskerna för olust med tillvaron och med arbetet. Men det kan inte ske om studier av olika slag och motivationen för dem separeras genom en gränsdragning på det sätt som föreslås med de risker detta medför. Studier måste sikta till en helhet, inte till ett betonande av olika sidor i vårt liv.

Detta är huvudinvändningen mot förslaget att separera resurserna för uppsökande verksamhet på arbetsplats från resurserna för annan uppsökande verksamhet.

Därtill kommer den brist som det är att motsvarande verksamhet på mindre arbetsplatser – hos småföretagare, egenföretagare – och i hemmen inte får samma stöd och uppmärksamhet. Bland småföretagare och egenföretagare och bland hemarbetande finns minst lika stora grupper med samma behov av överbyggande utbildning som på större arbetsplatser. Det är ett rättvisekrav att samma omsorg ägnas deras behov. Kostnaderna får också bäras solidariskt – direkt eller indirekt.

Självfallet skall den studieorganisatör som får arbeta på av arbetsgivaren betald arbetstid också göra det. Men ansvaret bör ligga hos det studieförbund som hans fackorganisation tillhör. Det är lika självklart att en studieorganisatör måste ha kunskap om olika former av vuxenutbildning och om föreliggande utbildning. Han måste också, vill jag tillägga, ha konkreta kursförslag att komma med. Garantin mot vad som på något håll har kallats för att nasa ut kurser ligger i att ett studieförbund står bakom, med samhällets auktorisation och med samhällseliga medel. Det är därför som medel för den uppsökande verksamheten bör kanaliseras till studieförbunden via vuxenutbildningsnämnderna.

Så ett par ord om begreppet prioriterade ämnen. Självfallet är det svå-

righeter att bestämma vad som är mer angeläget än annat att studera för den enskilde – och för samhället också. Men för att överbrygga klyftorna mellan olika grupper, inte minst mellan generationer – vilket tycks alltmer nödvändigt med det ökade kategoritänkandet i samhället – bör den lättaste vägen att vandra vara att ge särskilt stöd åt de ämnen där skillnaderna i utbildning tydligast framträder. Vi är ense om att utjämna skillnaderna mellan prio-ämnena och andra på sikt. För min del vill jag betona att jag också önskar att man på sikt kunde få bort begreppet nivå när det gäller vuxenstudier, att man kunde hitta något mera adekvat uttryck för vad man menar när det gäller vuxna människors studier. Att fastställa nivå är inte lätt – och det bör inte heller vara det.

I utskottets betänkande har det fastslagits att begreppet fackliga studier inte endast omfattar vad som i dagligt tal betecknas som fackligt arbete, utan att prioriteringsbegreppet i detta sammanhang har en vidare mening. Svårigheten med att definiera begreppet fackliga studier bör inte få hindra en vidsynt tolkning av innebörden. Också fortsättningsvis bör utgångspunkten enligt min mening vara ämnesområdet som sådant. Jag förutsätter, herr talman, att jag inte är ensam om den tolkningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14, bakom vilka bl. a. herr Carlsson i Vikmanshyttan står. Jag avser att eventuellt återkomma med ett ytterligare yrkande efter föredragningen av utbildningsutskottets betänkande nr 16.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Den utbyggnad och reformering av ungdomsskolan som skedde under 1950- och 1960-talen har gett den unga generationen goda utbildningsmöjligheter. En effekt av dessa reformer har emellertid blivit att man i vissa avseenden skärpt skillnader i utbildning mellan olika individer. Till de tidigare skillnaderna inom generationerna har lagts skillnader mellan generationerna.

Särskilda svårigheter att få vuxenutbildning möter dem som har ore-gelbundna arbetstider, t. ex. skiftarbetare och anställda inom servicenäringarna. Svårigheten att få ledigt för studier, otillräckligt eller dåligt anpassat studiestöd och bristen på barntillsynsplatser visar på de sociala och ekonomiska förhållanden som på många håll lägger hinder i vägen för deltagande i vuxenutbildningen.

För att undanröja dessa och andra studiehinder fordras förändringar på det studiesociala området och inom familjepolitiken. Men även åtgärder som påverkar tillgången på olika former av vuxenutbildning är betydelsefulla.

Synen att utbildning och undervisning främst hör barna- och ungdomsåren till, har tidigare präglat utbildningsväsendet. Under sina unga år skulle individen bibringas alla de kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för att klara vuxenlivets krav. Därefter upphör samhällets ansvar för den enskildes utbildning, och därmed är också den utbild-

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

ningsaktiva perioden för många del mer eller mindre avslutad.

Detta synsätt har visserligen modifierats efter hand. Strukturella förändringar på arbetsmarknaden och skillnader inom och mellan generationerna i utbildningsavseende har gjort det möjligt att ägna ökad uppmärksamhet åt de vuxnas möjligheter till utbildning. Men de senaste årens expansion av utbildningen har inte tillräckligt kunnat ändra på förhållandet att ungdomsutbildningen utgör det tunga och dominerande inslaget i utbildningsväsendet. Möjligheterna för vuxna att komplettera eller fördjupa en tidigare utbildning är fortfarande ett önskemål som inte är en verklighet för alla.

För att kunna bemästra denna nya situation och för att kunna lösa de arbetsmarknadsmässiga och mänskliga problem som följer i förändringens spår kommer i många fall de kunskaper som inhämtats under ungdomsåren att vara otillräckliga. Kraven på den enskilde att komplettera och fördjupa sin tidigare utbildning kommer därmed att växa. Därför hade många stor förväntan beträffande propositionen om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd för vuxna. Den bygger ju i allt väsentligt på flera utredningar inom vuxenutbildningen, främst FÖVUX-utredningen, men även på motionsframstötter under gångna år i riksdagen.

Från folkpartiets sida har vi sett en vidgad vuxenutbildning som en rättvisefråga för dem som i sin ungdom av olika skäl inte fick en utbildning av den kvalitet som dagens ungdom får. Anledningen därtill kan ha varit att något reellt vuxenutbildningsutbud då inte existerade. Men det finns också andra orsaker som hindrat många människor att i sin ungdom få önskad utbildning. Många har kanske haft både geografiska och sociala hinder, andra – och kanske ännu fler – har inte haft råd att studera.

De förslag som riksdagen nu har att ta ställning till i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 och utbildningsutskottets betänkande nr 16 har i allt väsentligt en stor enighet bakom sig. Ser man till antalet reservationer, kanske man lätt får intrycket att splittringen skulle vara stor, men jag vill ändå påstå att den gemensamma rörelseriktningen dock kommer till klart uttryck i de bägge utskottsbetänkandena. Det är framför allt ambitionen att gå längre än regeringsförslaget som föranleder många av reservationerna. Det är särskilt den kraftiga prutningen i regeringspropositionen om den ekonomiska satsningen som vi har kritiska inläggningar mot. Där föreslår vi förstärkningar.

Jag skall begränsa mig till att anföra några synpunkter vad avser punkten 32 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14, som behandlar vuxenutbildningsnämnderna.

Från folkpartiet och centerpartiet har vi framfört förslaget att studieförbunden bör vara huvudmän för den uppsökande verksamheten. De har genom sin breda förankring i olika folkrörelser goda förutsättningar för intensifierade insatser med uppsökande verksamhet. Dessutom har förbunden många års erfarenhet av sådan verksamhet inom folkrörelser, på arbetsplatser och i bostadsområden. Enligt vår mening bör den upp-

sökande verksamheten byggas ut genom studieförbunden i samverkan med deras medlemsorganisationer.

Vid fördelning av bidragen till uppsökande verksamhet bör samråd äga rum med t. ex. studieförbunden via länsbildningsförbundet eller med andra berörda organisationer. Detta kan ske exempelvis genom att länsbildningsförbundet väljer ett antal representanter som utgör det organ med vilket vuxenutbildningsnämnden skall samråda vid behandling av anslagen till uppsökande verksamhet. Därigenom har studieförbunden och deras medlemsorganisationer möjlighet att påverka prioriteringen mellan olika typer av projekt.

Vi har också den uppfattningen att det folkvalda landstinget är den rätta valkorporationen att utse vuxenutbildningsnämnderna. Det torde inte vara någon svårighet att tillgodose de olika intressen som – med all rätt – de fackliga organisationerna och olika folkrörelser har. Vi pekar på den fördel man vinner genom att använda en befintlig administration – man undviker t. ex. att bygga parallella organ.

Jag yrkar bifall till reservationen 30 vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14.

I utbildningsutskottets betänkande nr 16 behandlas propositionens avsnitt om den uppsökande verksamheten för vuxenutbildning samt följdmotionerna. Från vårt håll har vi hävdad att det är angeläget att studieutbudet vänder sig till de korttidsutbildade, oavsett var dessa befinner sig – det må vara på arbetsplatser, i bostadsområden eller eljest där det finns miljö för att presentera ett samlat och brett kursutbud.

Studieförbunden har genom sin breda förankring i olika folkrörelser och goda kontakter med andra vuxenutbildningsanordnare goda förutsättningar för insatser med uppsökande verksamhet. Dessutom har förbunden, som tidigare framhållits, många års erfarenhet av uppsökande verksamhet. Den grundläggande principen för ett fritt och frivilligt studiearbete är dels att olika ideriktningar skall ges möjlighet att fritt arbeta, dels att personer med olika ideriktningar samarbetar.

Herr Nilsson i Kristianstad sade att det är viktigt att de fackliga organisationerna får ett stort inflytande och att man skall ta till vara den information som finns inom fackföreningsrörelsen. Jag tycker att det är självfallet – det är lätt att instämma i det påpekandet. De önskemålen tillgodoses också i förslag som vi har framfört i motioner och följt upp i reservationer. Vårt förslag har dessutom den fördelen att den organisationsmodell som vi förordar har lösningen för såväl arbetsplatsinformation om studierna som studieinformation till andra grupper, t. ex. hemarbetande, arbetslösa, lantbrukare, fiskare och anställda på små arbetsplatser.

Utbildningsutskottets ordförande uttryckte sin förvåning över folkpartiets ställningstagande i denna fråga. Jag kunde kanske ha lämnat det därhän, men jag vill ändå säga att jag är närmast förvånad över herr Alemyrs argument – eller skall vi säga argumentnöd. Herr Alemyr blandar ihop arbetslivets demokratisering med frågan hur statsmakterna skall

ordna vuxenutbildning för alla. Jag har sagt tidigare att en samverkan med de fackliga organisationerna är viktig. Vi säger i vårt förslag att fackföreningsorganisationernas funktionärer och medlemmar är en viktig grupp ur vilken studieorganisatörer kan rekryteras. Härigenom kan den förankring inom de olika verksamhetsområden som folkrörelserna har tas till vara. De fackliga organisationernas studieorganisatörer kommer här att ha den största betydelsen för att vi skall kunna nå gruppen korttidsutbildade på de större arbetsplatserna. Och vi tillägger att där kan även, liksom i bostadsområden och på mindre arbetsplatser, studieorganisatörer med annan förankring göra en god insats. Vi finner det således naturligt att studieförbunden bedriver den uppsökande verksamheten såväl självständigt som i nära samarbete med sina medlemsorganisationer. Däremot kan jag instämma med utbildningsutskottets ordförande när han beklagade att inte hela propositionen hade kunnat behandlas i *ett* utskott och i *ett* sammanhang, eftersom frågorna griper så starkt in i varandra. Vi skulle alltså kunna råka ut för att riksdagen fattar motstridiga beslut.

När det gäller vuxenutbildningsnämndernas uppgifter och frågan om vem som skall ha ansvaret för den uppsökande verksamheten har utbildningsutskottet enat sig om att utslaget av omröstningen beträffande punkten 32 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 skall vara vägledande för riksdagens ställningstagande beträffande ansvaret för den uppsökande verksamheten. Det innebär att de särskilda yttrandena 1 och 2 i utbildningsutskottets betänkande nr 16 kommer att bli normgivande för utformningen av den uppsökande verksamheten.

På ett par punkter gör utskottet förändringar i förhållande till propositionens förslag.

Den ena gäller bidragen till de allmänna studiecirkelarna, där utskottet enhälligt föreslår en ytterligare uppräkning med 2 kr. till 38 kr. per studietimme. Herr Nordstrandh menade att det motverkar en utjämning. Det måste väl ändå vara ett felaktigt påstående, för relativt sett blir det ju här en utjämning – låt vara att den är liten. Jag tycker att det är något omotiverat att bromsa en motiverad förstärkning för studieförbundens del. Kring den synpunkten tror jag att det finns en rätt allmän uppslutning.

Den andra punkten där utskottet avviker från propositionens förslag gäller de prioriterade studiecirkelarna. I propositionen har man utöver de fyra ämnesgrupper som i dag är prioriterade tagit med fackliga studier. Utskottet plussar här på genom att också ta med LRF och Sveriges fiskares riksförbund i den gruppen. Vi hör annars till dem som påtalat det principiellt felaktiga i att ha olika ekonomiska stöd inom studiecirkelverksamheten. Jag tycker att det finns anledning att notera att utskottet här ändå slår fast:

”Målsättningen bör enligt utskottets mening vara att på sikt *utjämna skillnaden* mellan bidragen till de prioriterade och de icke prioriterade cirkelarna och att så småningom kunna erbjuda kostnadsfria cirkelstudier.

Det är därvid av stor vikt att den kommande utredningen om gränsdragningen mellan olika sorters vuxenutbildning och om formerna för studiecirkelstödet noggrant definierar vad som skall anses vara cirkelstudier.”

Prio-begreppet vidgas för att på sikt försvinna, och det är bra. Jag vill också understryka att det är viktigt att gränsdragningen blir klarlagd. Detta är ett viktigt uttalande från utbildningsutskottets sida.

I en uppföljning av ställningstagandet i socialförsäkringsutskottet har mittenpartirepresentanterna i utbildningsutskottet beträffande anslagsberäkningar avgivit reservationen 3, som jag härmed vill yrka bifall till. I övrigt avser jag att senare yrka bifall till vad utbildningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 16.

Herr talman! Vi kan ha olika uppfattningar om framkomstvägarna för att få en fungerande vuxenutbildning, men jag tror ändå det är riktigt att säga att dagens beslut kommer att utgöra ett bra steg åt rätt håll i detta avseende.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har uttryckt min överraskning över att folkpartiet inte velat medverka till den lösning som TCO begärt. Jag tror inte att herr Jonsson i Alingsås förstår poängen i den här diskussionen. Om inte ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna kommer att ligga hos de fackliga organisationerna finns det påtagligt risker för att det blir ett fiasko av alltihopa. Inom ramen för nu gällande lagstiftning kommer studieförbunden inte in på arbetsplatserna. Det är de fackliga organisationernas förträdare som gör det, och om man icke accepterar deras önskemål att få ansvaret för den uppsökande verksamheten sviker den borgliga oppositionen den samlade fackföreningsrörelsen. Det finns anledning att starkt understryka det i riksdagens debatt i denna fråga.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Jonsson i Alingsås vill jag säga att nog skjuts utjämningen i bidragshänseende mellan prioriterade och inte prioriterade cirklar ytterligare på framtiden om det i dag beslutas om – vilket med all sannolikhet sker – ytterligare 2 kr. per studietimme till alla allmänna cirklar. Funnes ett belopp på ungefär 14 milj. kr. tillgängligt ur statsbudgetsynpunkt – därom är vi litet oeniga – borde de pengarna enligt min uppfattning i första hand ha lagts på de icke prioriterade cirklarna.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Nordstrandh säger att utjämningen skjuts på framtiden. Men utbildningsutskottet har ändå sagt att det inte får dröja hur länge som helst. Hade vi haft medel att klara det i dag

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

hade nog ingen i utskottet velat hindra ett sådant ställningstagande redan i dag. Men nu tror jag vi får nöja oss med att vi inte har medel att föreslå.

Herr Alemyr refererar till TCO:s uppfattning när det gäller vem som skall ha ansvaret för den uppsökande verksamheten. Det är riktigt att TCO sagt så här, det har också LO sagt liksom Svenska arbetsgivareföreningen. Men vi måste se de uttalandena som uttalanden av en intressepart, visserligen den största i sammanhanget. Mittenförslaget har den fördelen att det också täcker in andra grupper än dem som finns inom TCO-, LO- och SAF-området. Vi har, som jag sade, alla de hemarbetande, de arbetslösa och alla som finns på de mycket små arbetsplatserna. Det är både angeläget och ett rättvisekrav att vi når ut till dem. Det finns en rad områden med lämplig miljö för studieinformation. Skall detta kunna läggas på en hand så måste uppdraget ges till studieförbunden. Jag är inte lika pessimistisk som herr Alemyr att det här skulle bli någon form av fiasko, för jag har ett betydligt större förtroende för studieförbunden – även för det studieförbund som kanske står herr Alemyr närmast. Jag skulle icke våga stå för ett sådant uttalande som herr Alemyr här gjort.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Jonsson i Alingsås icke invänder mot mitt påstående att inom ramen för nu gällande lagstiftning på arbetsplatserna kommer studieförbunden inte in. Det är det som lett mig att konstatera att det finns risk, som jag formulerade mig, för att den borgerliga oppositionen medverkar till att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna – för det är det vi nu diskuterar – kan bli ett fiasko.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag slog speciellt fast att studieförbundens arbete sker i mycket nära samverkan med deras medlemsorganisationer. På den punkten är jag inte alls orolig för att de inte skulle kunna klara det här problemet.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! När den obligatoriska skolan och ungdomsutbildningen i stort ansetts utbyggd kände samhället sig skyldigt till en översyn också av de vuxnas möjlighet till kompletterande utbildning, då stora delar av svenska folket hade bristfällig grundutbildning.

Hittills var det bara folkhögskolorna och studiecirkelverksamheten som stått till förfogande för de vuxna som ville förkovra sina kunskaper. Klyftan mellan de ungas kunskaper och de bristutbildade vuxnas blev alltmer märkbar. 1967 års reform medförde en kraftig expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Läsåret 1967/68 fanns kvällsgymnasier i ca 30 kommuner, medan läsåret 1970/71 ca 300 kommuner anordnade vuxenutbildning.

Men trots expansionen och trots att den kommunala vuxenutbildningen formellt stod öppen för alla, visade det sig ganska snart att det inte var de medborgare som hade den mest bristfälliga utbildningen man nådde med utbudet. De som utnyttjade gymnasie- eller fackskoleutbildning var i största utsträckning de unga, som redan hade en god grundutbildning. Skiftande förkunskaper, olika behov av förbättrad utbildning gjorde det nödvändigt med flera alternativa studiemöjligheter. Arbetsmarknadsutbildning, vuxenutbildning i radio och TV, statlig och kommunal vuxenutbildning startades.

Men fortfarande – trots stora satsningar inom det utbildningspolitiska området – når man inte de stora grupper som bara har en 6-årig eller 7-årig grundutbildning. Många av dessa befinner sig ute på arbetsmarknaden, och för dem finns det fortfarande oöverstigligen hinder, i första hand ekonomiska hinder för de vuxna som vill skaffa sig en utbildning.

Det är inte heller särskilt lätt att plötsligt sätta sig på skolbänken igen efter ett uppehåll i utbildningen på 30 år eller mera. Många tror sig inte klara den hårda studietakt med stora grupper som den reguljära vuxenutbildningen innebär, där övervägande delen av eleverna är ungdomar med relativt gott kunskapsunderlag. Många vuxna vågar därför inte anmäla sig till vuxenutbildning på de villkor som bjuds; de är helt enkelt rädda för att göra bort sig. Det finns i dag ett psykiskt motstånd som också måste brytas.

Det är frågor i samband med detta som vänsterpartiet kommunisterna tagit upp i motionen 1940 med anledning av propositionen 1975:23 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m.

De ekonomiska förutsättningarna har fru Lantz behandlat. Vissa förbättringar har föreslagits i propositionen, men en fullständig lösning av de ekonomiska problemen blir det först när en studielön som vpk skisserat genomförs. Först då kan man komma till rätta med studiefinansieringsproblemet. Den ekonomiska delen lämnar jag därför i mitt inlägg. Men för att nå de eftersatta grupperna av vuxna är det nödvändigt med olika satsningar, eftersom de försök som hittills gjorts inte lett till önskat resultat. Den fråga som vänsterpartiet kommunisterna då anser som en av de viktigaste är upplysningsverksamhet och uppsökande verksamhet inkl. en kraftig satsning på studie- och yrkesorientering.

De fackliga organisationerna bedriver redan i dag en del uppsökande verksamhet på arbetsplatserna för deltagande i första hand i den studiecirkelverksamhet som förekommer inom den fackliga rörelsen men också i andra studiecirklar. Hittills har det varit svårt om inte omöjligt för de fackligt valda studieorganisationerna att på betald arbetstid få utöva sin uppsökande verksamhet. När förhandlingar inte lett till resultat har den fackliga organisationen själv fått svara för den ekonomiska kostnaden för den uppsökande verksamheten. Därför anser vi att propositionens förslag om att under vad man kallar inledningsskedet ställa ett så begränsat belopp som 3 miljoner till förfogande för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna och 1 miljon till samma ändamål i bostadsområdena

rimmar dåligt med intentionerna om en kraftigt ökad studiecirkelverksamhet. Vänsterpartiet kommunisterna har i sin motion angett att de anvisade medlen borde omfatta vad FÖVUX föreslagit, 100 miljoner under en femårsperiod. Vpk har i en reservation till betänkandet sagt att den uppsökande verksamheten bör få en så bred omfattning som möjligt och bör starta redan den 1 juli 1975 i enlighet med FÖVUX förslag och att sammanlagt 12 milj. kr. skall gå till uppsökande verksamhet redan för budgetåret 1975/76. Att vi vill höja bidraget redan för budgetåret 1975/76 beror på vad jag talat om att de fackliga organisationerna redan har en ganska bred uppsökande verksamhet, som lätt kan utökas om medel ställs till förfogande.

När det gäller den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna, där de stora grupperna bristutbildade finns, så har det visat sig att det är den studieorganisatör som de anställda känner och har förtroende för som bäst kan påverka studieintresset och som får det bästa resultatet när det gäller deltagandet. Vidare finns det dokumenterat i varje fall i Stockholm att den studiecirkelverksamhet som förläggs i direkt anslutning till arbetsdagens slut och där cirkeldeltagarna kan studera tillsammans med sina arbetskamrater som befinner sig på samma kunskapsplan är de populäraste cirkelarna men också de effektivaste.

Utbildning på betald arbetstid är ett gammalt fackligt krav och den enda reella möjligheten för tungt arbetande, skiftarbetare och alla med obekvämt arbetstid att bedriva studier. Detta är vi helt positiva till.

Det skulle vara ett olyckligt beslut om de borgerligas förslag att studieförbunden skall svara för den uppsökande verksamheten också på arbetsplatserna skulle vinna riksdagens bifall. Det skulle säkert innebära stora praktiska svårigheter både att besöka arbetsplatserna och att verka på dessa. Det är ju faktiskt först genom förtroendemannalagen som de fackligt valda ombuden kan röra sig relativt fritt på sin arbetsplats. Det skulle vara svårt för andra än de fackligt förtroendevalda att få den respons hos de uppsökta som är nödvändig. Många av dem vi vill nå genom uppsökande verksamhet skulle enligt min mening gå förlorade för vidarestudier. Studiecirkeln är i dag en av de viktigaste formerna av studier för de bristutbildade. Den kan väcka intresse och motivation för fortsatta studier. Den kan också komplettera vissa kunskaper som behövs för tillgodogörandet av fortsatt utbildning. Studiecirkelverksamheten hade under åren 1972–1973 ca 2 miljoner deltagare.

Det är naturligtvis viktigt att studieorganisatörerna får utbildning och grundläggande kunskap om alla de olika former av vuxenutbildning som erbjuds. De utbildade syo-konsulenter som redan finns och som ofta har en mycket bred bakgrund när det gäller både studier och arbetslivs- och föreningserfarenhet borde kunna utnyttjas för rådgivning.

Vänsterpartiet kommunisterna anser i princip att studiecirkelverksamhet inte skall graderas i prioriterade och icke prioriterade cirkelr. Utskottet har inte nu ansett det möjligt att utöver den utvidgning som propositionen föreslagit gå motionärerna till mötes. Men utskottet uttalar samma me-

ning som vår motion, nämligen att målsättningen bör vara att på sikt utjämna skillnaden för att så småningom kunna erbjuda helt kostnadsfria cirkelstudier.

Utskottet vill också avvakta utredningen om gränsdragningen mellan olika sorters vuxenutbildning och om formerna för studiecirkelstödet samt definitionen av vad som skall anses vara cirkelstudier. Vpk har inte nu något särskilt yrkande men avvaktar utvecklingen, och om ingenting händer får vi återkomma till den här frågan.

Utöver de grupper på arbetsplatserna som har bristfällig utbildning finns det också andra grupper, för vilka en extra satsning är nödvändig i fråga om både uppsökande verksamhet och studievägledning, men även i fråga om ekonomiskt stöd. Några grupper har berörts i vänsterpartiet kommunisternas motion. En grupp är de handikappade som ofta genom sin isolering har en bristfällig ungdomsutbildning. Det är först under senare år som man i större utsträckning försökt integrera vissa handikappade i den reguljära skolundervisningen och med speciella stödåtgärder försökt underlätta deras möjligheter till utbildning. Men det återstår många som kommit över grundskoleåldern. För att de fysiskt handikappade skall kunna få sitt behov av utbildning tillgodosatt är det bl. a. viktigt att resor till och från studielokalerna bekostas av samhället utan att detta inkräktar på övriga kontakter med samhällslivet.

De hemarbetande kvinnorna är en annan grupp som bör ges hög prioritering. De är också mer eller mindre isolerade och ofta lågutbildade. Barn tillsynen, som kanske är det största hindret för deltagande i studier, måste lösas både ekonomiskt och praktiskt under studietiden.

För dem som bor i glesbygd är inte bara utbudet och möjligheten till fortsatta studier begränsade. Genom långa resavstånd kan det dessutom vara svårt att uppfylla de krav och de bestämmelser som gäller för studiecirkelverksamhet, exempelvis i fråga om minimiantalet deltagare för att man skall erhålla statliga bidrag.

Utskottet säger här att frågor om grunden för glesbygdsstöd – bl. a. glesbygdsbegreppets avgränsning – hör till det som bör tas upp vid den aviserade översynen av stödet till studieverksamheten. Även när det gäller de övriga nämnda gruppernas problem anser utskottet att det är nödvändigt med en viss utredning innan beslut kan fattas om åtgärder. Vår förhoppning är då att det inte blir en utredning, vars förslag är överspelade när de kommer. Den utredningen bör kunna göras så snabbt att den nu aviserade utökningen av vuxenutbildningen inte ytterligare fördröjs för dessa grupper.

Här har vi, herr talman, i dag nöjt oss med ett särskilt yttrande.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! Jag tycker att de borgerliga partiernas – centerns, moderaternas och folkpartiets – agerande är ganska förvånande när det gäller att praktiskt föra ut och realisera de tankegångar om målen för vuxenutbildningen som har diskuterats ett antal år. Herr Karlsson i Mariefred

tyckte visserligen att vi var ganska eniga om målsättningarna, men innerst inne tror jag inte att vi är det. I varje fall fick jag inte det intrycket när jag satt och lyssnade på de borgerliga partiernas företrädare i denna fråga.

Jag skall därför, herr talman, kort formulera några av målen för vuxenutbildningen:

De kortutbildade vuxna skall genom en överbyggande utbildning kompenseras för de kunskaper som ungdomarna i dagens grundskola får.

I framtiden skall man varva perioder av förvärvsarbete med perioder av utbildning i stället för att koncentrera utbildningen till ungdomsåren och därefter inte ge de vuxna någon utbildning av betydelse – det står väl ganska klart för oss att en sådan inriktning medför en gradvis ut-suddning av gränsen mellan ungdomsutbildning och vuxenutbildning.

Det spektrum av erfarenheter som finns bl. a. inom folkbildningsarbetet och folkbildningssektorn skall utnyttjas.

Med sådana mål för vuxenutbildningen menar vi att man stärker individens ställning i arbetslivet, och det är en ganska viktig uppgift. Den framtida vuxenutbildningen måste av den anledningen vara inriktad mot yrkeslivet, och den måste tillgodose den anställdes individuella och kollektiva behov. Det måste också ske en fortlöpande utvärdering och förändring av vuxenutbildningen genom åren.

Jag tvekar inte att påstå att det främst måste ha varit "en läpparnas bekännelse" av de borgerliga partiernas företrädare som framkommit i reservationerna i utbildningsutskottets betänkande nr 16 och socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14. Jag skall styrka detta påstående med några exempel.

Det har hittills inte rått någon oenighet om att huvudparten av de kortutbildade finns på verkstadsgolven och bland de hemarbetande. Inga allvarliga invändningar har gjorts då vi menat att de kortutbildade på de större och de mindre arbetsplatserna skall ges företräde när vi har att fördela knappa ekonomiska resurser för att nu börja med att erbjuda en överbyggande utbildning som ger dessa för vår produktion och vårt lands välstånd så viktiga grupper en chans att komplettera sin utbildning.

En annan viktig faktor som bör nämnas i det sammanhanget är att de anställda själva känt behovet av utbildning så starkt, att de avstått från en del av sin löneavtalsandel i och med att vuxenstudiebidraget avgiftsfinansieras genom en procentavgift på lönesumman i företagen.

FÖVUX har vid utvärderingen av sin verksamhet kommit till samma slutsats och redovisat det i följande punkter.

Den uppsökande verksamheten skall gälla korttidsutbildade, och organisationen bör redovisa hur den avser att nå personerna i målgrupperna. Företräde skall ges sådan organisation som bedöms ha största förutsättningarna att nå målgrupperna. Som herr Alemyr i sitt inledningsanförande och i ett flertal repliker har sagt, menar vi att det är enbart de fackliga organisationerna som kan nå dessa grupper, om vi skall ge företräde åt folket på arbetsplatsen.

Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall endast kunna tilldelas facklig organisation, sade FÖVUX.

Utbildningsministern har i sin proposition vidgat möjligheterna till att i viss utsträckning också kunna gälla individuella ansökningar. Det tycker vi i utskottet är bra.

FÖVUX sade också i sin utvärdering att bidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden endast skall kunna tilldelas studieförbund – och det är vi eniga om. Företråde skall ges studieförbund som planerar sådan verksamhet i samarbete med handikapporganisation, hyresgästförening, bostadsrättsförening, politisk eller annan organisation med förankring inom området.

Enligt FÖVUX uppfattning har studiecirkeln också visat sig vara en lämplig studieform för korttidsutbildade vuxna. I studiecirkeln kan studietakt och studiematerial avpassas efter deltagarnas behov och förutsättningar. De folkbildningsorganisationer, som aktivt strävar efter att få med de utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupperna i studiecirkelverksamhet, måste därför enligt FÖVUX få ökat stöd av samhället. Om man till detta lägger vad som har omtalats tidigare men som jag vill understryka, nämligen lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen och lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, så är det viktiga delar i den helhet som ligger i förslaget att nu – äntligen, skulle jag vilja tillägga – målmedvetet skapa praktiska möjligheter att erbjuda äldre, korttidsutbildade kompletterande utbildning – i första hand jämförbar med dagens grundskola och gymnasieskola.

Det gäller alltså att följa både hittills prövade och nya vägar för att nå ut till vuxna som har kort och bristfällig utbildning med information om deras rätt och möjlighet till studier.

Utskottet ansluter sig därför också till vad departementschefen säger i propositionen: "De reformer som har genomförts och kommer att genomföras inom den närmaste framtiden för att öka arbetstagarnas inflytande i företagen kommer att ställa ökade krav på kunskaper bl. a. i ekonomi. Det är angeläget att förbättra arbetstagarnas möjligheter att få sådana kunskaper. Dessa är samtidigt ett viktigt inslag i den fackliga utbildningen."

Så här långt syns det råda enighet, av den tidigare förda debatten att döma.

Men vad har då hänt som gör att de borgerliga partierna vill underkänna – jag skulle nästan vilja säga omyndigförklara – de fackliga organisationerna när det gäller den uppsökande verksamheten på arbetsplatsen? Vi har ju stiftat lagar som ger de fackliga förtroendemännen möjligheter att arbeta bland sina medlemmar och som ger de korttidsutbildade möjlighet till ledighet för studier. Det enda man är enig om just nu är att med lottens hjälp försöka frånhända arbetsplatsernas eget folk möjlighet att bedriva den uppsökande verksamheten bland sina egna medlemmar. I stället skall studieförbunden ges den uppgiften, om de borgerliga vinner lottningen. Var ligger konsekvensen i detta?

De tre stora löntagarorganisationerna har alla understrukt att de själva vill ta ansvaret för och bedriva den uppsökande verksamheten. Här var det glädjande att höra herr Nordstrandh, som nu tydligen börjar förstå den viktiga roll som löntagarorganisationerna både vill och kan spela i det här sammanhanget. Varför har herr Nordstrandh inte tidigare lyssnat exempelvis på vad SACO har sagt i den här frågan? Löntagarorganisationerna – LO, TCO och SACO – och Arbetsgivareföreningen har i den här frågan haft ganska enstämmig uppfattning. Det gäller också vuxenutbildningsnämnderna. Men i båda dessa fall vägrar de borgerliga partierna enstämmigt att böja sig för praktiska fakta och driver frågans avgörande till lottning.

Här har också centern och folkpartiet i sin reservation nr 3 i utbildningsutskottets betänkande räknat in de fem miljonerna – tre miljoner till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna och två miljoner för utbildning av dessa uppsökare. I sanning en ganska märklig åtgärd. Man vill i strävandet att helt underkänna löntagarorganisationernas fullt naturliga roll i sammanhanget överföra de här fem miljonerna till studieförbunden.

Här vill jag hänvisa till vad som anförts i det särskilda yttrandet i utbildningsutskottets betänkande nr 16 på s. 21, som avgivits av socialdemokraterna och vpk-ledamoten i utbildningsutskottet.

De studieförbund som närmast berörs av den här verksamheten – herr Nordstrandh får säga vad han vill, men det är ABF och TBV som närmast berörs av den här verksamheten med löntagarorganisationerna ute på arbetsplatsen – har inte ställt några krav på att få "gå in" på arbetsplatserna i sammanhanget. De anser i likhet med utskottsmajoriteten att den bästa formen av uppsökande verksamhet bedrivs av dem som finns på arbetsplatsen – är på samma våglängd, om man vill uttrycka det så.

Vi kan inte, varken teoretiskt eller praktiskt, finna att någon annan eller andra än de fackliga företrädarna själva är mest och bäst skickade att bedriva en uppsökande verksamhet bland sina egna arbetskamrater.

Herr talman! Behandlingsordningen i utskotten – både utbildningsutskottet och socialförsäkringsutskottet – har gjort att, som herr Alemyr sagt tidigare, utbildningsutskottets s- och vpk-ledamöter och utskottets c-, fp- och m-ledamöter har fått skriva särskilda yttranden i stället för ett majoritetsutlåtande och reservation om den uppsökande verksamheten. Det slutligen avgörande kommer att bli hur lotten faller i socialförsäkringsutskottets betänkande under punkten 32 b. Vi återkommer till frågan om vi skall yrka bifall till punkterna 19, 20 och 21 i utbildningsutskottets betänkande nr 16 sedan avgörandet fallit om punkten 33 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14.

Vinner reservationen 32 i socialförsäkringsutskottets betänkande avser vi att lägga fram ett särskilt förslag i punkterna 19–21, som har delats ut till kammarens ledamöter, såsom herr Alemyr sade för en stund sedan.

Vi skall inte nu yrka bifall till våra förslag i utbildningsutskottets betänkande, men jag vill ändå gärna säga några ord om reservationerna

till det betänkandet. Reservationen 1 från vpk rörande omfattningen av den uppsökande verksamheten kan vid första anblicken verka både förnuftig och riktig. Men de ytterligare sju miljoner som vpk enligt sin reservation vill lägga till för den verksamheten har inte prutats bort i den samlade anslagsposten. De miljonerna har använts för andra områden inom vuxenutbildningen, exempelvis – som det har sagts tidigare – till att höja beloppet för bidragsdelen i stödet till de vuxna i utbildning; ett annat exempel är att det föreslagna schabloniserade tillägget på två kronor utgår för studiecirkelarna i glesbygd. Därför har utskottsmajoriteten av enbart ekonomiska skäl inte kunnat biträda det här vpk-förslaget.

I reservationen 2 framför moderaterna sin uppfattning beträffande de prioriterade studiecirkelämnena och bidragen till allmänna studiecirkel. Efter att ha lyssnat till utbytet av tankar mellan herrar Jonsson i Alingsås och Nordstrandh skall jag inte utveckla det ämnet ytterligare. Jag har samma uppfattning som herr Jonsson, nämligen att vi i detta sammanhang fortfarande måste ha prioriterade ämnen. Men vi har också, som tidigare anförts, sagt att framtidsmålet måste vara att när vi får ekonomiska resurser skall skillnaderna i bidrag till de prioriterade och de icke prioriterade cirkelarna utjämnas. Men i motsats till herr Nordstrandh har vi anslutit oss till en utvidgning som innebär att facklig utbildning i studiecirkelform liksom också invandrarnas hemspråk bör föras till kretsen av prioriterade ämnen, som utbildningsministern också föreslår i propositionen. Vi anser det vara en riktig utvidgning av de prioriterade studiecirkelämnena. Båda dessa ämnesområden stärker nämligen möjligheterna till en efterlängtd utbildning för kortutbildade vuxna, vare sig det gäller medborgare med svenska som modersmål eller invandrare.

När det gäller bidragen till studiecirkelarna har utskottet utöver vad som anvisas i propositionen föreslagit ytterligare 2 kr. per studietimme för alla studiecirkel, och jag hoppas att kammaren skall bifalla detta när vi kommer fram till votering någon gång i kväll. Moderaterna har här blivit ensamma om ståndpunkten att inte vilja ge studiecirkelarna den förbättring av det ekonomiska stödet som vi tycker att tvåkronorshöjningen innebär. Studiecirkelarna får ju därigenom 14 milj. kr. mer till sin verksamhet. Att vi sedan har diskuterat skillnaderna i bidrag mellan de icke prioriterade och de prioriterade cirkelarna utan något ställningstagande i den frågan är ganska naturligt, eftersom utbildningsministern ju redovisar att den kommande utredningen om gränsdragningen mellan olika former av vuxenutbildning skall pröva denna fråga.

Herr talman! Vad gäller reservationen 3 beträffande anslagsberäkningar, avgiven av centerns och folkpartiets ledamöter, har jag här tidigare nämnt den brist på konsekvens som jag tycker att dessa partier ger uttryck för. De går med på att höja bidragen till studiecirkelarna med 14 milj. kr., men när det gäller att betala räkningen, på vilket sätt det nu skall ske, svävar man på målet. Jag vill i likhet med herr Alemyr fråga folkpartiets företrädare, om de exempelvis inte har lyssnat på TCO, som har framfört ganska bestämda och samfälliga krav på denna punkt. TCO

är ju en av de stora löntagarorganisationer som bl. a. mycket starkt har betonat avgiftsfinansieringen.

Herr talman! Med det anförda skall jag låta mig nöja i denna omgång. Vi får ju anledning att återkomma med yrkanden på de olika punkterna i utbildningsutskottets betänkande nr 16, och jag skall då yrka bifall till utskottets hemställan under dessa vilket innebär avslag på de vid detta betänkande fogade reservationerna.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Som jag uppfattade det försökte herr Wiklund i begynnelsen av sitt anförande något misstänkliggöra vår målsättning på borgerligt håll i vad gäller vuxenutbildningens uppgifter. Jag vill med anledning härav för herr Wiklund anförda några citat ur moderatmotionen och ur mitt eget tidigare anförande, som visar att detta misstänkliggörande är obefogat. Vi säger följande.

För det första: "En huvuduppgift för vuxenutbildningen -- är således att överbygga de bildnings- och utbildningsklyftor av olika slag som finns i samhället i dag."

För det andra: Det är angeläget för vuxenutbildningen "att i första hand ge de korttidsutbildade möjlighet till vidareutbildning och fortbildning".

För det tredje: "Vuxenutbildningen bör ge medborgarna bättre förutsättningar att möta förändringarna i arbetslivet och därmed inge dem en större trygghet."

Jag skulle kunna ta ett par citat till, men jag avstår från det. Detta är vår målsättning, och den målsättningen förmodar jag är densamma som den herr Wiklund företräder. Jag vill bara ha detta konstaterat.

Vi är alltså ense om målen på båda sidor, men om medlen och vägarna är vi oense, åtminstone till stor del. Vi moderater å vår sida - det framgick väl ganska tydligt av mitt tidigare anförande - underkänner ingalunda de fackliga organisationernas roll i utbildningsavseende när det gäller den uppsökande verksamheten och vad den kan leda till. De fackliga organisationerna - vad de än kallas och vilka de än är - skall spela sin roll i den samverkan som är nödvändig, men enligt vår uppfattning bör det yttersta ansvaret för utförandet ligga hos studieförbunden, som sedan gammalt kan de här sakerna bäst av alla.

Utvidgningen av kretsen prioriterade cirkelämnena skall jag inte uppehålla mig mer vid. Men om man nu vill ha prioriterade cirkelämnena och skall utvidga det området, menar jag att det i så fall finns andra ämnen som ligger närmare till hands att välja med hänsyn till de ämnen vi tidigare haft i relation till grundskolans ämnesuppsättning.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var herr Wiklunds något märkliga sätt att uppfatta dagens debatt som föranledde mig att begära ordet.

Herr Wiklund säger att det närmast är en läpparnas bekännelse när vi talar om behovet av en vidgad vuxenutbildning, och så riktar han blicken mot mig. Jag tror att om herr Wiklund hade lyssnat på mitt inledningsanförande i den här debatten, hade han kunnat märka att jag klart slog fast behovet av en vidgad vuxenutbildning med hänsyn till de många människor här i landet som har en alltför svag utbildning och som fått lida för det hela sitt liv. Det är angeläget att se till, att inte minst de yngre generationerna i dag får en vidgad vuxenutbildning, så att de kan få det bättre än den äldre generationen har haft, som har fått slita med sin dåliga grundutbildning.

De punkter som herr Wiklund räknade upp som väsentliga för en vidgad vuxenutbildning återfanns praktiskt taget samtliga i mitt inledningsanförande – men det kanske herr Wiklund har glömt, för det hölls för drygt tre timmar sedan.

Jag nämnde också fem områden som är väsentliga och började då med att tala om den fackliga utbildningens betydelse med hänsyn till förändringarna i arbetslivet. Jag redovisade yrkesutbildningens betydelse, jag talade om folkbildningsidealen, om samhällskunskapen och om språkutbildningen. Jag tror att det kan vara belägg nog för hur vi ser på behovet och angelägenheten av en vidgad vuxenutbildning med ett brett utbud, sådant som folkbildningsorganisationerna kan stå till tjänst med tillsammans med sina medlemsorganisationer.

Vidare säger herr Wiklund att vi inte vill vidga begreppet vuxenutbildning. För oss, herr Wiklund, gäller det begreppet inte bara facket, utan det skall gälla alla som är i behov av vuxenutbildning, och de är många i detta land. Alla måste de få en möjlighet. Det innebär att vi tydligen går ett steg längre än vad herr Wiklund gör, som vill begränsa det hela. Men om vi går ett steg längre, betyder det absolut inte att vi vill omyndigförklara de fackliga organisationerna och underkänna deras insatser på arbetsplatserna. Tvärtom har vi betonat hur väsentlig den uppsökande verksamhet är som de fackliga organisationerna kan bedriva på arbetsplatserna. Men vi har också hävdat att det finns stora områden utanför, som det gäller att nå med insatser som innebär att man kan engagera människor för den vuxenutbildning som de så väl behöver och som de också vill ha, bara de kan få möjlighet – och också tillräcklig motivation. Det finns ingen anledning, herr Wiklund, att på det här sättet söka skapa motsättningar i en fråga som är väsentlig för många människor i detta land.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wiklund talade om läpparnas bekännelse, och frågan är väl om det inte slår tillbaka också på sagesmannen. När det talas om alla dem på verkstadsgolvet som behöver en förbättrad vuxenutbildning, så är det oerhört angeläget att man säger ut – och det har vi gjort så många gånger här i dag att vi knappt behöver upprepa det – att det finns andra grupper som också behöver vuxenutbildning men

som herr Wiklund glömmer, nämligen de arbetslösa, de hemarbetande, de som inte nås via de större arbetsplatserna; vi har nämnt bl. a. lantbrukarna och fiskarna.

När det gäller att avstå från 0,15 % av lönesumman så måste anklagelsen riktas mot annat håll än mot folkpartiet, eftersom vi har sagt att vi genom att välja en annan konstruktion lösgör mer medel för studiesociala insatser. Vi har den uppfattningen att det är principiellt felaktigt att med arbetsgivaravgifter finansiera en allmän undervisning.

Insinuationen om att våra förslag skulle hindra en förbättrad vuxenutbildning vill jag bestämt bestrida. Motioner, reservationer och medverkan i utskottsarbetet från folkpartiets sida talar ett annat språk.

Herr Wiklund talar om nya och beprövade vägar. Ja, varför då låsa fast utvecklingen enbart till de beprövade? De nya vägarna har vi pekat alldeles speciellt på, och jag har nämnt de grupper som skulle kunna komma i fråga i det sammanhanget.

Påståendet om omyndigförklarande av en facklig intresseorganisation upplever jag också som helt ogrundat. Studieförbunden skall med sina medlemsorganisationer – i detta fall de fackliga organisationerna – samverka i fråga om att föra ut informationen om en förbättrad vuxenutbildning.

Jag tror inte att man kan köra fram argument som att vi skulle vägra att böja oss för fakta. Jag vill hävda att vi mera rationellt har sett på uppgiften att nå ut till nya grupper och ge möjlighet för alla att få del av ett breddat kursutbud. Oppositionens förslag tillgodoser detta önskemål på ett bättre sätt.

Herr KARLSSON i Mariefred (c) kort genmäle:

Herr talman! Även om jag kanske löper risken att på nytt bli anklagad av herr Wiklund för att komma med en läpparnas beklännelse, vill jag ta den risken och precis som herr Nordstrandh gjorde påpeka att också vi har samma mål i fråga om vuxenutbildningen som herr Wiklund förordar. Jag tar inte talet om läpparnas beklännelse i min mun när det gäller herr Wiklund i det sammanhanget.

Sedan anförde herr Wiklund en katalog över företeelser där vår bedömning skulle skilja sig från hans. Han talade om överbyggande utbildning och återkommande utbildning, om behovet av att utsudda gränserna mellan ungdoms- och vuxenutbildning. Låt mig erinra om att det därvidlag inte finns någon skillnad mellan herr Wiklunds åsikt och den åsikt som centern har gjort sig till tolk för. Den enda skillnad som finns i detta sammanhang gäller var ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall ligga. Vi säger: Att lägga detta ansvar utslutande hos de fackliga organisationerna är att skapa ett prerogativ för dessa organisationer, vilket medför att man inte ger samma utrymme för satsning på andra håll. Dessutom tar man inte till vara den erfarenhet som herr Wiklund förut framhöll att man skulle ta vara på, den erfarenhet från många års arbete som finns hos studieförbunden.

Låt mig erinra om att det står studieförbunden fritt att använda fackliga studieförbund för denna uppsökande verksamhet. Det var visserligen inte herr Wiklund som gjorde det uttalande som kunde få en att tro att om inte ansvaret för denna uppsökande verksamhet skulle ligga på de fackliga organisationerna, så skulle det kunna medföra risk för att man på vissa arbetsplatser från – som jag fattar det – fackliga organisationers sida skulle stänga tillträdet för dem som bedrev en sådan här verksamhet. Jag har mycket svårt att tro att de förbindelser som finns mellan de fackliga organisationerna och studieförbunden – vilket studieförbundet sedan än är fråga om – skulle kunna ta sig det uttrycket.

Herr WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhåller att herr Nordstrandh i varje fall försökte misstänkliggöra FÖVUX i inledningen. Herr Nordstrandh sade – jag återger det så gott som ordagrant – att den uppsökande verksamheten både på arbetsplatserna och i bostadsområdena som redovisats av FÖVUX inte hade gett så mycket. Det var en av orsakerna.

Sedan sade herr Karlsson i Mariefred att man "nådde ut" kurser. Jag har jobbat ganska mycket inom studieförbunden, men jag har aldrig varit med om att "nå ut" kurser. Det är möjligt att herr Karlsson menade någonting annat. Att nå är emellertid, som jag ser det och enligt knallebegrepp i varje fall, att man går omkring och prackar på folk saker som de egentligen inte vill ha, men man gör det hela färggrant och lockande och så betalar folk litet för mycket för att få det.

Vi är ense om målen, herr Nordstrandh. Men hur skall vi nå de målen enligt herr Nordstrandhs resonemang? Jag hävdar att de fackliga organisationerna – och där ansluter jag mig till vad utskottets ordförande har sagt – bäst kan bedriva den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna.

Jag ber om ursäkt för att jag tittade på herr Karlsson i Vikmanshyttan i något sammanhang. Det var inte meningen, herr Karlsson. Jag tyckte att herr Karlsson hade en bra inledning men kom till en dålig slutsats när han yrkade bifall till reservationerna. Jag har emellertid inte speciellt riktat mig till herr Karlsson med någon form av kritik.

Vi har ju varit överens om att vi skall ge företräde för de kortutbildade på arbetsplatserna. Varför inte börja med det nu då? Vi har sagt att vi skall ha en försöksverksamhet i bostadsområdena och satsa ett mindre belopp på det. Jag erkänner att det är litet pengar. Men vi hoppas att det skall kunna utvecklas allteftersom ekonomin tillåter detta. Låt oss emellertid börja på arbetsplatserna, när vi har varit ense om att där finns de stora grupperna med de verkligt stora behoven.

Herr Jonsson i Alingsås blandade in de arbetslösa. Vi kommer ju till den saken senare i afton, då vi skall diskutera arbetsmarknadsutbildningen och de kriterier som gäller för den. Men nu skall vi inte blanda in denna grupp, för det förslag till en förbättrad arbetsmarknadsutbildning

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

som föreligger ger de arbetslösa helt andra förmåner än vad de övriga kortutbildade vuxna har.

Herr KARLSSON i Mariefred (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wiklund säger att "nasa ut" skulle vara ett knallebegrepp. Visserligen hade jag förbindelser med knallebygden, innan jag kom till Mellansverige, men jag har en känsla av att begreppet "nasa" hör hemma på helt andra håll.

Vad jag gjorde var att jag i mitt anförande nämnde att man på vissa håll har använt uttrycket "nasa ut" kurser. Jag skall förtydliga det med att läsa upp följande citat ur ett urklipp som jag har här med rubriken "Vuxenskolan gnäller". Det står: "Vuxenskolan tycker alltså inte om att det är de anställda själva och deras egna studieförbund, som skall få ansvaret för verksamheten. I sann liberal anda vill man släppa loss kursnasare av olika slag till en fri tävling på arbetsplatserna."

Detta var alltså citat ur ett urklipp som jag har här, och varifrån det härstammar kanske man kan få en viss uppfattning om, ifall jag fortsätter att citera: "Fackföreningsrörelsens ansträngningar att ge de hittills missgynnade en möjlighet till bättre utbildning får inte förfuskas."

Jag behöver inte direkt kommentera ordvalet. Jag tror att frågan om frihetsbegreppet i det här sammanhanget, när det gäller att välja ämnen och form för de studier man bedriver, är väsentligare än ordvalet.

Jag ber, herr talman, om ursäkt för att jag tvingades läsa upp detta citat.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad har målen för vuxenutbildningen att göra med att FÖVUX – som jag skulle ha sagt – inte har givit så mycket? Målen är väl desamma för det, herr Wiklund!

Men det är dock så, herr Wiklund, att den uppsökande verksamheten – om man skall vara ärlig, och efter vad man har läst sig till i rapporterna – generellt sett inte har lett till de mycket goda resultat som de flesta hoppats på; också jag, det vill jag gärna deklarerat. Och det är väl därför som vi nu så ivrigt diskuterar vägarna och medlen för den uppsökande verksamheten för att förhoppningsvis nå bättre resultat än som nåtts tidigare.

Slutligen vågar jag än en gång hävda, herr Wiklund, att jag inte tror att de fackliga organisationerna ensamma skall kunna göra ett bättre arbete inom den uppsökande verksamheten än de kan göra i samverkan med studieförbunden.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wiklund sade att de fackliga företrädarna kan informera bäst på arbetsplatserna, och jag håller med om det. Jag tror att de inte bara fysiskt utan även utifrån andra grunder informerar allra bäst. Men detta får ju inte hindra att vi också tar ansvar för den andra

bit som jag här nämnde, och där det gäller att informera om det totala utbudet. Och där menar jag att också gruppen arbetslösa självfallet måste kunna komma i fråga. Ty vad vi skall informera om är ju inte endast traditionella studiecirkelverksamheter utan vi skall också informera om den kommunala vuxenutbildningen, om utbildningen vid kurser på folkhögskolor, om arbetsmarknadsutbildning och om vad som över huvud taget kan erbjudas i den vägen.

Jag misstror inte vare sig herr Wiklund eller någon annan i utskotts-majoriteten när det gäller viljan att göra sitt bästa i denna sak. Men omvänt tycker jag ändå det är litet trist att man ifrågasätter motiven hos oss, som förordar en annan och – som jag ser det – en bättre lösning.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt oss börja på arbetsplatserna med den uppsökande verksamheten, säger herr Wiklund. Får jag då säga: Låt oss också utnyttja de resurser och erfarenheter som studieförbunden och deras medlemsorganisationer har! Därmed kan vi nå längre än bara till arbetsplatserna. Vi kan då nå ut till många fler i det här landet, till de många korttidsutbildade som vi möter överallt och som behöver och efterfrågar vidgad vuxenutbildning. Med herr Wiklunds ambitioner borde vi väl också kunna vara överens på den punkten, att det är angeläget att *alla* får del av denna vidgade vuxenutbildning och att vi utnyttjar alla de resurser och möjligheter som står till buds i vårt samhälle i dag.

Herr WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Mariefred citerade med känsla och gillande uttrycket om att nasa, och jag trodde att han så småningom skulle komma fram till att det var något som förekom i Amerika. Det gjorde han emellertid inte. Jag skall nu inte orda mer om det. Kursnasare på arbetsplatserna kommer vi knappast att uppleva, i varje fall inte efter vad jag tror.

Sedan får herr Nordstrandh säga vad han vill, men jag tror inte att han känner arbetsplatsernas problem, om han menar att det som FÖVUX redovisar från sin uppsökande verksamhet är ett misslyckande. I varje fall försökte herr Nordstrandh ge sken av det och sade än en gång att det inte har blivit som de flesta hoppats. Jag tror, herr Nordstrandh, att de flesta är ganska nöjda med det material som FÖVUX redovisar. Det visar att det här är den väg man måste gå när det gäller den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna för att få dessa människor att övervinna inte bara ett hinder utan kanske de har att övervinna 10–15 sociala hinder, innan de bestämmer sig för att delta i någon form av vuxenutbildning. Den uppsökande verksamheten har inte ens i det sammanhanget karaktären av någon utbildningsterror. Det är bara att konstatera hur det ser ut på arbetsplatserna.

Jag förstod herr Jonsson i Alingsås fel första gången om han nu i sitt senaste inlägg sade rätt när han förklarade att det gällde information

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

om alla former av utbildning på arbetsplatserna. Jag kunde inte tänka mig att han över huvud taget skulle nämna den saken, för på den punkten råder det full enighet. Vi har flerfaldiga gånger uttryckt meningen att uppsökarna inte skall springa om varandra i trapporna i bostadshusen. De skall inte heller springa om varandra på arbetsplatserna – det är vi helt överens om.

Studieförbundens resurser är bra, herr Carlsson i Vikmanshyttan, och det skall vi utnyttja. Det sade jag i mitt inledande anförande, och det tycker jag vi skall försöka vara överens om i fortsättningen. Men studieförbunden har, om vi ser rent praktiskt och kallt på detta, inte möjligheter att komma in på arbetsplatserna. Det är arbetsplatsernas folk som skall ges företräde i detta sammanhang – det har vi varit överens om, och det hoppas jag att vi skall vara överens om även i fortsättningen. Att vi börjar en försöksverksamhet, där studieförbunden undan för undan får bygga upp sina resurser, med en uppsökande verksamhet i bostadsområden som omfattar också andra grupper av kortutbildade vilka har behov av vuxenutbildning – det är också något som vi är överens om – förändrar inte läget på arbetsplatserna, och det är där vi skall satsa våra resurser i dag.

Herr förste vice talmannen anmälde att herrar Karlsson i Mariefred och Nordstrandh anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! I ett internationellt perspektiv är Sverige en gynnad nation. Det är en iakttagelse som vi ofta har anledning att göra här i huset. Det gäller också på det område som vi skall diskutera i dag och i morgon – utbildningssektorn. Vårt utgångsläge är gott, vi har förhållandevis goda resurser och på grund av en serie kontinuerliga reformer är vårt undervisningsväsende mycket väl utbyggt. Det betyder emellertid inte att vi kan slå oss till ro i tron att reformarbetet är slutfört. De tidigare utbildningsreformerna liksom andra utvecklingsfaktorer skapar ständigt nya levnadsvillkor för människorna och ställer samtidigt nya krav på insatser från samhällets sida även på utbildningsområdet. Inte minst gäller det att bevaka att eftersatta grupper får sina krav tillgodosedda och att orättvisor i fördelningen av resurserna motarbetas.

När förändringar sker i samhället – det gäller både önskvärda och icke önskvärda förändringar – finns det alltid risk att det uppstår icke önskvärda och icke förutsedda effekter, att de redan tidigare sämst lottade kommer i kläm och att de tidigare välförsedda ytterligare stärker sina positioner. Vi vet av undersökningar och försöksverksamhet att detta gäller särskilt på vuxenutbildningens område.

Efter de senaste decenniernas skolreformer stiger nu utbildningsnivån mycket snabbt i ungdomsgenerationen. Men ännu har – som flera talare redan påpekat i debatten – över hälften av alla vuxna i förvärvsaktiv

ålder i stort sett bara folkskola som grundutbildning. Allteftersom antalet personer med 11–12 års grundutbildning ökar växer risken att de kortutbildade får allt svårare att hävda sig i samhället.

I detta läge är det en fråga om rättvisa och solidaritet att bekämpa tendenser till nya klasskillnader och risker för nya generationsmotsättningar. Därför måste en breddad och differentierad vuxenutbildning vara en mycket central utbildningspolitisk fråga under de närmaste åren, och inom vuxenutbildningen måste vi satsa mer på de sämst ställda grupperna. Jag tar för givet att riksdagen under det närmaste decenniet ett flertal gånger kommer att få ta ställning till en utvidgning av reformer just på vuxenutbildningens område, eftersom det i vårt land lika väl som internationellt i dag är det utbildningsområde som på ett alldeles särskilt sätt står i centrum.

Men en rättvis fördelning, herr Ringaby, är inte detsamma som lika åt alla, utan det är mer åt dem som tidigare fått minst. Herr Ringabys uppfattning om jämlikhet är en utslätad jämlikhet. Det väsentliga när man skall tillgodose behovet hos de grupperna som är eftersatta i samhället är ju att de får mer än de andra, de som tidigare har fått mest. För detta talar i all synnerhet de mycket viktiga erfarenheter som FÖVUX har gjort – jag vill gärna säga detta, herr Nordstrandh – i sin föredömliga försöksverksamhet. Jag kan visserligen hålla med om att resultaten inte på alla punkter har blivit vad vi hade väntat oss, men det väsentliga är att vi genom försöksverksamheten har skaffat oss erfarenheter av på vilka sätt och med vilka metoder vi skall bedriva en vuxenutbildning i framtiden för att verkligen reellt skapa ökad jämlikhet i utbildningshänseende.

Detta har också, såsom LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor påpekar, en moralisk sida – och, gärna för mig, även en moralisk-politisk sida. Det är från denna övertygelse som regeringen har framlagt sin proposition om vuxenstudiestöd och vidgad vuxenutbildning. Den kompensatoriska överbyggande vuxenutbildningen måste prioriteras. De som har den kortaste utbildningen måste i första hand få chansen till en vidgad utbildning. Den tanken har f. ö. fått ett överväldigande och omfattande stöd av remissinstanserna. Därför behandlar vi i dag den principiellt och på kort sikt viktigaste jämlikhetsreformen på utbildningssektorn. – På kort sikt betyder naturligtvis inte, som jag nyss har sagt, att satsningen på vuxenutbildningen är en snabb affär av kortsiktig natur, men det innebär att den enskilde som får vuxenutbildning får uppleva en reform med relativt snabb verkan.

Redan i dag pågår en omfattande vuxenutbildning. 130 000 människor deltar i den kommunala vuxenutbildningen, 2 miljoner människor brutto redovisas som deltagare i studiecirklar. Arbetsmarknadsutbildningen – som vi senare skall diskutera här i kammaren – i offentlig regi engagerar ungefär lika många som den kommunala vuxenutbildningen. Folkhögskolorna engagerar ca 50 000 studerande per år. Privata företag och branschorganisationer bedriver en betydande utbildningsverksamhet,

som dock alltför mycket inriktas på dem som redan har god utbildning. Den fackliga rörelsens utbildningsprogram expanderar också kraftigt i takt med att arbetslivets förnyelse ställer nya krav.

Totalt sett är det alltså en ganska ansevärd mängd vuxna som redan nu förbättrar sin allmänbildning – fortbildar sig eller vidareutbildar sig eller vad man vill kalla det. Ibland, men oftast inte, leder de nya kunskaperna till formella meriter. För den enskilde kan det ibland vara en fördel – ekonomiskt eller på annat sätt – om kurserna ger formella meriter, eftersom det kan öka möjligheterna att välja jobb, klättra i karriären osv. Däremot är det långt ifrån säkert att de formella meriterna väger tyngst, om man ser vuxenutbildningen som instrument för ökad jämlikhet och önskvärda förändringar i samhället.

Låt mig ta ett exempel. För att arbetarna skall kunna göra sig gällande och få en bättre arbetsmiljö och ett större inflytande i företaget behöver de kunskaper – ekonomiska, tekniska, administrativa osv. Dessa kunskaper kan de skaffa sig både genom praktiska erfarenheter och teoretiska studier. Det viktiga är därvid inte de eventuella formaliserade meriterna, utan det viktiga är de faktiska kunskaperna, och det kan ofta vara lättare för arbetarna att skaffa sig dem på ett meningsfullt sätt, om kunskaperna inte måste redovisas genom betyg.

Också detta perspektiv hör till bilden när man diskuterar den uppsökande verksamhetens roll, vem eller vilka som skall ansvara för den, dess former, mål osv. Viljan, lusten, modet att studera hänger intimt samman med de sociala villkor man lever i och den arbetssituation som man befinner sig i.

Vi vet från FÖVUX-rapporterna liksom från LO:s LOVUX-rapporter att många kortutbildade här med sig negativa erfarenheter från skoltiden och känner olust inför tanken på vidare studier och att en del är socialt handikappade och viljemässigt förtryckta. Somliga saknar självförtroende och har berövats delar av sitt människovärde. Vem skulle bättre än deras arbetskamrater och fackliga organisationer kunna hjälpa dem att fordra sitt människovärde tillbaka? Vem skulle bättre kunna hjälpa en arbetare till en ny medvetenhet än hans medarbetare? Vem kan ge en kortutbildad ny motivation för studier om inte de som själva har delat hans villkor?

Utifrån den här grundsynen har FÖVUX bedrivit en så framgångsrik försöksverksamhet på arbetsplatserna att vi nu efter samma riktlinjer bör kunna fastställa en mer bestämd form för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Omkring två tredjedelar av de uppsökta på arbetsplatserna visar ett klart intresse för studier om de får bedriva dem delvis på arbetstid. Sambandet mellan tillämpningen av lagen om ledighet för utbildning och den uppsökande verksamheten framstår således klart för att få med de kortutbildade i studierna.

Till min oförställda förvåning finner jag dock att de borgerliga inte vill vara med om den här ordningen. På en avgörande punkt hotar de att urholka hela reformen. Det finns två alternativa förklaringar till den borgerliga oviljan.

Det första alternativet innebär att de borgerliga utskottsreservanterna inte har insett det självklara sambandet mellan den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna och de övriga reformerna på arbetslivsombudet. De har sagt sig vara positiva till att öka löntagarnas inflytande och medbestämmanderätt, men de har inte insett att detta ökade ansvar för fackets medlemmar, förtroendemän och organisationer också ställer nya krav på kunskaper och medvetenhet. Det är en vänlig tolkning.

Det andra alternativet innebär att de borgerliga mycket väl har insett det här sambandet men att deras positiva uttalanden om de anställdas inflytande bara är en läpparnas bekännelse och av föga värde när det kommer till kritan. Välviljan sträcker sig bara till de allmänna målformuleringarna och till de yttre formella reglerna, men när det gäller att ge löntagarna verkliga instrument och kunskaper för att den formella rätten till inflytande också skall få en reell innebörd, ja, då sviker välviljan. Då är de fackliga organisationerna inte längre betrodda. Då väljer man att lägga ansvaret för den uppsökande verksamheten på organisationer som, vilket herr Alemyr alldeles riktigt har påpekat, inte har tillträde till arbetsplatserna.

Vilket alternativ de borgerliga än väljer som förklaring kvarstår dock att det inte kan vara omsorgen om de kortutbildade som är drivkraften bakom förslaget, för de kommer inte att nås med ert förslag. Och inte är det omtanken om de fackliga organisationernas medlemmar – en del av de borgerliga motionerna insinuerar ju att fackliga representanter skulle företräda godtycket om de blev ledamöter i ett statligt organ. Och inte är det av omsorg om löntagarna som de borgerliga partierna säger nej till att ge deras organisationer insyn i och ett direkt inflytande över fördelningen av resurserna för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna.

Någon sade – jag tror att det var herr Carlsson i Vikmanshyttan – att detta att låta de fackliga organisationerna delta i fördelningen av resurserna för den uppsökande verksamheten och av studiestöden visar förakt för landstingsdemokratin, eller hur han uttryckte det. I själva verket visar det förslag som ligger just respekt för kommunallagarna. Det är helt enkelt så att landstingen under nuvarande förhållanden inte kan tillgodose önskemålet att fackliga företrädare väljs in i vuxenutbildningsnämnderna. Hade det varit möjligt skulle jag med förtjusning ha valt en sådan väg. Men man måste här hitta en annan lösning, därför att det enligt nuvarande kommunallagar inte är möjligt att sätta in fackliga företrädare direkt i vuxenutbildningsnämnderna. De kan inte annat än indirekt vara företrädare i landstingens utbildningsnämnder.

Herr Ringaby hade en i och för sig förtjusande kommentar, där han dagdrömde om ett landsting med bara fem socialdemokrater. Det gläder mig naturligtvis i och för sig att herr Ringaby tror att även om det bara finns fem socialdemokrater i ett län så är dessa de bästa företrädarna för LO- och TCO-kollektiven och därför ändå skulle komma in i vuxenutbildningsnämnderna. Men skall vi dra nytta av den erfarenhet vi

skaffat oss i försöksverksamheten och skall vi ge en reell chans för de kortutbildade att få sådana kontakter att de verkligen blir stimulerade till och motiverade för utbildning, då måste de fackliga organisationerna ha denna möjlighet. Att hävda någonting annat är utan tvivel att försöka tala vackert om vuxenutbildning men att – trots en övertygande dokumentation och ett tungt remisstöd, inte minst från löntagarnas egna organisationer – förorda en väg som i själva verket innebär en urholkning av hela reformen. Att moderaterna går på den linjen är fullt konsekvent, och ingen har väntat sig någonting annat. Men jag vill med flera andra säga att det förvånar mig att mittenpartiernas företrädare också har sällat sig till moderaterna. Det är inget tvivel om att de genom att på denna punkt göra gemensam sak med moderaterna öppet satt sin trovärdighet i fara.

Jag vill ta ett enda exempel. När utbildningschefen i Industritjänstemannaförbundet framträdde i Göteborg häromdagen, påtalade han i mycket skarpa ordalag att om riksdagen följer de borgerliga partiernas förslag om hur den uppsökande verksamheten skall bedrivas och om hur vuxenutbildningsnämnderna skall sammansättas, innebär det i själva verket ett hot mot hela reformen. Är man inte medveten om, säger han, att det endast är de fackliga företrädarna som har tillträde till arbetsplatserna och därför kan bedriva den uppsökande verksamheten.

Herr talman! För arbetarrörelsen är utbildning en jämlikhetsskapande och samhällsförändrande faktor. Vi ser utbildningspolitiken som ett instrument bland andra för social förändring. Det är emellertid klart att målen för den här politiken har visat sig vara svårare att förverkliga än vad vi förutsåg på 1960-talet. Då trodde vi att de enkelt och rättframt skulle kunna nås genom expansion, men vi har fått uppleva en del besvikelser därvidlag. Effekterna har inte helt blivit de åsyftade. Den sneda fördelningen av utbildning mellan olika grupper har attackerats, men tendensen är densamma och nya problem har uppstått. När ungdomsutbildningen förlängts har, som jag tidigare varit inne på, utbildningsgapet till äldre generationer blivit större. Samtidigt avskärmar den långa sammanhängande utbildningen ungdomarna från värderingar och förhållanden till arbetslivet. Deras utbildningstid har blivit informationsrik men erfarenhetsfattig, för att citera Torsten Husén. Dessutom minskar våra möjligheter till kraftfulla åtgärder för andra grupper genom att så stora resurser binds till ungdomsutbildningen.

I detta läge är det naturligt att söka efter en ny, alternativ strategi för vårt utbildningspolitiska tänkande och handlande. Vad vi söker är en strategi för långtidsplanering och inte för en omedelbar drastisk förändring, samtidigt som den givetvis måste påverka också vårt kortsiktiga arbete.

Jag tror att denna alternativa utbildningsstrategi kan rymmas i begreppet återkommande utbildning och att en möjlighet för den enskilde att växla mellan utbildning och arbete kan lösa en del av de problem jag pekat på. I morgondagens högskoledebatt räknar jag med att utveckla

den här diskussionen ytterligare, men redan i dag vill jag ta upp en aspekt som viktig för den återkommande utbildningen, nämligen studiefinansieringen.

Det är givet att studiefinansieringen också för den ungdomsstuderande är en viktig och central fråga, men det är samtidigt klart att den som är ung ännu inte vuxit in i det nät av sociala relationer och förpliktelser som de äldre befinner sig i. Det är ansvaret för barn och för hus eller andra ekonomiska åtaganden, det är en minskad rörlighet och behovet av dubbelbosättning i samband med studierna, vilket leder till högre kostnader, osv.

När riksdagen i dag fattar beslut om ett nytt vuxenstudiestöd är det därför fråga om en principiellt mycket viktig reform, som är början till en ny utbildningspolitisk fas och som ingår i ett vidare politiskt sammanhang. Likaväl som det är nödvändigt att reformera vuxenutbildningen med beaktande av effekterna härav på ungdomsutbildningen, måste reformerna på det studiesociala området ses i det här perspektivet. När riksdagen nu beslutar om nya stödformer för vuxna, så måste dessa därför följas av en översyn av studiestödet till ungdomen. Jag avser, som jag redan sagt och som utskottet också framhållit, att inom den allra närmaste tiden tillkalla den utredning som jag tidigare anmält för att se över både studiehjälps- och studiemedelssystemen i syfte att anpassa dessa till de förändrade förhållanden som en återkommande utbildning ger.

Därmed är jag tillbaka vid en av mina utgångspunkter: om vi sätter sociala mål för utbildning är det nödvändigt att också använda socialpolitiska instrument i vid mening. Återkommande utbildning gör detta uppenbart för oss bättre än de strategier vi hittills använt.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Vårt utbildningsförhållande till andra länders utbildning är gott, sade statsrådet. Det kanske det är, men det är många som anser att jämförelsen blir till vår nackdel med åren.

Statsrådet sade också att eftersatta grupper utbildningsbehov skall tillgodoses. De tidigare eftersatta skall nu ha mest, det är jämlikhet, menade statsrådet Zachrisson. På s. 43 i socialförsäkringsutskottets betänkande står det att: "den andel av vuxenstudiestödet vid längre studier som skall utgå i form av bidrag beräknats avsevärt generösare i propositionen än i SVUX förslag. Varje bidrag enligt propositionens förslag blir därmed också mer kostnadskrävande." Det var detta jag främst kritiserade i mitt anförande. SVUX föreslår, om jag inte missminner mig, 15 000 platser med studiestöd och propositionen föreslår 7 000. Det är alltså en väsentlig nedprutning på det här området.

Då frågar man sig om det här är rätta sättet att lösa problemet med de tidigare eftersatta gruppernas studiebehov. Varför skall man skapa konstlade skillnader mellan dem som slutat sin utbildning före gymnasiet och förvärvsarbetat några år och dem som läser mer kontinuerligt? Vad är det för skillnader, herr statsråd, mellan en gymnasist med försörj-

Tisdagen den
20 maj 1975

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

ningsbörda och en fyra år äldre ensamstående, som slutat i grundskolans nionde klass och tjänat ihop ett litet sparkapital? Vad är det för skillnad mellan de två? Varför skall den sistnämnde generellt ha flera gånger så stora studiebidrag som den förstnämnde?

Hur många kommer att få det här förmånliga vuxenstudiestödet, herr statsråd? Vad händer om studerande med vanliga studiemedel kräver samma förmåner i framtiden? Jämlikhet betyder ju inte att de som haft det sämst tidigare nu skall få det så bra att inga andra kan få samma förmåner i fortsättningen för att det helt enkelt blir för dyrt att utvidga detta till att omfatta väldigt många, vilket vi hoppades att man skulle kunna göra.

Jag dagdrömde inte heller, herr statsråd, om de fem socialdemokraterna i ett län. Det var bara fråga om ett exempel på orimligheten i förslaget att av nio ledamöter låta fem stycken socialdemokrater, alltså majoriteten, vara predestinerade som ledamöter i vuxenutbildningsnämnderna. Detta har med demokrati och parlamentarism att göra och är inte ett ställningstagande mot fackföreningsfolkets lämplighet att delta i sådana nämnder.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr utbildningsministern går ut mycket hårt och säger att det finns ledamöter i kammaren som hotar att urholka hela reformen, sådana som inte ser sambandet, att nya situationer ställer nya krav etc. Genom att tala svepande om hur "de borgerliga" agerar försöker han t. ex. blanda ihop någon motion med antydning om att folkpartiet skulle ställt sig bakom detta i utskottet. Det tycker jag är att göra det för enkelt för sig. Sedan går han över till att tala om de anställdas inflytande i stället för att ge besked om på vilket sätt den här reformen skulle komma att raseras.

Demokratifrågorna skall vi ju inte diskutera i dag, men de har berörts så många gånger att det skulle vara intressant att veta vad utbildningsministern och andra avser. Är det de krav som vi tidigare fört fram när det gäller skyddet mot obefogade uppsägningar man tänker på, eller är det styrelsrepresentationen som man inom socialdemokratin tidigare bekämpade som man nu erinrar sig? Är det de reformeringar inom företagsnämnderna som vi krävt man tänker på, eller syftar man möjligen på de anställdas inflytande över såväl den egna arbetsplatsen som över hur den framtida kapitaltillväxten skall komma löntagarna till godo? Jag är inte säker på att utbildningsministern menade detta, men det är litet tvetydigt att tala som om det skulle vara fråga om en attack åt just det hållet.

Jag tycker det är oriktigt att beskylla företrädare för andra meningsriktningar här i riksdagen att vilja radera och omintetgöra en reform som den snälla regeringen äntligen föreslagit. Det förhåller sig ändå så, herr talman, att vi inom folkpartiet vill gå längre. Det gäller bl. a. på det studiesociala området och det gäller på en rad områden som vi här i

riksdagen tidigare i vår och även under tidigare riksdagar agerat för. Nej, herr utbildningsminister, jag tror att den regel som man kan ställa upp, att förändringar i propositionen nästan undantagslöst innebär förbättringar, den gäller också här.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade vissa förhoppningar på herr utbildningsministerns anförande. Jag trodde vi skulle få en konkretisering av de erinringar, som under dagens diskussion har rests på en rad punkter i den föreliggande propositionen. I stället fick vi uppleva ett svepande misstänkliggörande av oss som vill utsträcka möjligheterna till vidgad vuxenutbildning. Herr utbildningsministern sade att vi inte har uppfattat arbetsplatsreformerna, att vi vill vägra de fackliga organisationerna att verka på arbetsplatserna osv. Det är märkliga uttalanden. Jag är förvånad över att landets utbildningsminister på det sättet söker stämma in i en kör av misstänkliggöranden. Här har herr utbildningsministern suttit i sin bänk och lyssnat på debatten utan att ha uppfattat, att vad vi har sagt är, att de fackliga organisationerna är de mest lämpliga att verka på arbetsplatserna. Därutöver har jag sagt, att vi bör utnyttja de erfarenheter, det kunnande och de resurser som bildningsförbunden, studieorganisationerna och deras medlemmar har för att med den uppsökande verksamheten nå även övriga korttidsutbildade så att de kan förbättra sin situation. Herr utbildningsministern talade ju mycket våltaligt om att vi skulle se till att bekämpa klassgränserna. Just det. Jag har hela tiden hävdat att det är fråga om att vidga den uppsökande verksamheten så att den kommer *alla* till del. Jag hoppas verkligen att det har framgått av vad jag sagt både tidigare och nu.

Låt mig tillägga, herr utbildningsminister, att när det gäller respekten för kommunallagarna kan man ju se på vad remissinstanserna på kommunsidan sagt om det föreliggande förslaget beträffande vuxenutbildningsnämnderna. Men får jag ställa frågan på ett annat sätt? De reformer som vi har beslutat här i riksdagen på en rad områden har förverkligats och förts ut på fältet i snabb takt och på ett mycket bra sätt genom de arbetsinsatser, som de förtroendevalda representanterna i kommuner och landsting har gjort. Det är deras insatser som fört ut reformerna på fältet. Vi behöver självfallet inte tvivla på att de i vanlig politisk ordning valda ledamöterna i landstingen kommer att se till, att riksdagens beslut om en vidgad vuxenutbildning kommer att föras ut på fälten på ett riktigt sätt och att man därvid beaktar behoven och insatserna både på arbetsplatserna och på andra håll i samhället.

Jag ställde en fråga i mitt inledningsanförande. Av vilken anledning följde inte utbildningsministern upp riksdagens beslut från 1973 och 1974 angående fria hemresor för gymnasiestuderande inom den egna gymnasie-regionen? Det hade varit värdefullt om vi hade kunnat få ett besked på den punkten från herr utbildningsministern.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! För det första säger utbildningsministern att FÖVUX bedrivit en bra försöksverksamhet och banat nya vägar som man kan fortsätta på. Det har jag aldrig bestritt. Det är ju därför att hyggliga resultat ändå har uppnåtts som vi godtar en fortsatt verksamhet med det här uppsökande instrumentet. Jag är tacksam att utbildningsministern medger att vi inte alltid uppnått de resultat som vi velat med försöksverksamheten. Där håller sig utbildningsministern litet närmare sanningen än herr Wiklund.

För det andra säger utbildningsministern att många korttidsutbildade saknar det självförtroende och den studielust som de förlorade under en skolgång som ligger ganska långt tillbaka i tiden. Det bestrider jag inte heller. Det är nog många som känner det så. Men jag tycker att utbildningsministern förenklar saken något när han säger att de kan få tillbaka detta självförtroende och denna studielust bara genom sina arbetskamrater – och naturligtvis inte genom studieförbundens företrädare. På den här punkten har jag en annan mening.

För det tredje, herr utbildningsminister, vem är det som hindrar studieförbunden att komma in på arbetsplatserna? Det är väl inte de fackliga organisationerna? När kördes ABF senast ut från en arbetsplats? Studieförbunden går till de arbetsplatser där de är välkomna och där man vill samverka med dem. Det är detta som vi menar verkligen skall ske – en samverkan mellan de fackliga organisationerna och studieförbunden. Studieförbunden kan f. ö., herr utbildningsminister, representeras av fackliga förtroendemän. Då kommer de under alla förhållanden in på arbetsplatserna – där de alltså redan är.

Fru NORDLANDER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vikten av att den uppsökande verksamheten görs av rätt person visar den annonskampanj om vuxenutbildningen som UKÄ gick ut med i alla fackliga tidningar, som har en sammanlagd upplaga på ca 2 miljoner. Den gav nämligen ett magert resultat. Annonserna i Kommunalarbetaren gav exempelvis inte ett enda svar.

Den kommunala vuxenutbildningen har kritiserats för att dess utbud huvudsakligen har riktats till de redan välutbildade, studiemotiverade och studievana. En stor del av dem som deltagit i den pågående försöksverksamheten hade redan studentexamen. Den speciella sociala målsättningen för vuxenutbildningen har inte uppfyllts. De korttidsutbildade är fortfarande de som fått stanna utanför skolporten, eller också har de snabbt slagits ut, bl. a. på grund av den höga studietakten i stora grupper.

Om en satsning på vuxenutbildning skall ge önskvärt resultat krävs stora förändringar inom många av arbetslivets och samhällets områden. Genom lagen om arbetstagarens rätt till ledighet för utbildning har ett viktigt steg tagits, men för att nå ett resultat måste det först finnas ett utbildningsutbud som passar. Lika viktigt är att vuxna löntagare ges ekonomiska möjligheter att utnyttja vuxenutbildningen. En bättre an-

passning behövs också av såväl läroplaner som läromedel. De vuxenstuderandes behov kan inte tillfredsställas med ett kursinnehåll som i stort är en direktöverföring från ungdomsskolans läroböcker. Skall vuxenutbildningen lyckas för de yrkesverksamma måste utbildningen anpassas tidsmässigt, lokalmässigt och inte minst ekonomiskt. Skolorna måste anpassas till yrkesverksamheten. Alla behörighetskrav måste avskaffas, och den enskilde måste själv avgöra huruvida han anser sig klara en utbildning. Bättre möjligheter till kompletterande utbildning är också nödvändiga. Kännetecknande för de vuxenstuderaende är deras ambition och studiedisciplin, trots att de måste anstränga sig och läsa mycket mer än de unga studeraende.

I radions program "Jobbet" häromdagen behandlades just frågan om vuxenutbildningen, och LO:s representant fick frågan vad han ansåg vara en jämlik universitetsskola. Hans svar blev att det var önskvärt att var och en fick läsa vad han ville, och att kompletterande utbildning måste finnas. Men han tillade att så länge vårt samhälle inte är jämlikt kan vi inte heller få en jämlik skola, och i det sista vill jag också instämma.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Som framgått av den tidigare debatten anser vi inom vpk att det mesta som föreslås i propositionen och i utskottets skrivning innebär helt otillräckliga åtgärder. Där föreslås för låga bidrag och för få studiestöd. Vi tror inte heller att med den skrivning som föreligger de vuxna som önskar studera ges reella möjligheter att bedriva studier.

Utbildningsministern har pratat om långtidsplanering och om att vi behöver en utbildningsstrategi. Det kan jag hålla med om. Det är på tiden att vi tar ett nytt grepp i hela studiefinansieringsfrågan, och där har vpk föreslagit ett studielönesystem. Vi tror att man med ett sådant system skulle kunna komma till rätta både med det krångliga studiefinansieringssystem vi har i dag och med den orättvisa detta system medför.

Herr Zachrisson utstrålar en förnöjsamhet när det gäller denna fråga. Jag skulle därför vilja fråga honom kort och konkret: Tror herr Zachrisson att det som föreslås i propositionen och i utskottets skrivning ger de vuxna reella möjligheter att bedriva studier, och kommer det att räcka för att få den rekrytering som man vill ha till vuxenutbildningen?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Fru Lantz gör det lätt för sig – det går ju att göra hur långa önskelistor som helst. Det här är en viktig början. 224 miljoner kostar den reform vi lägger fram. Självfallet går det att göra önskelistan betydligt längre, det skulle jag också kunna medverka till. Vi har emellertid räknat ut att det skulle kosta ytterligare 300 milj. kr. om man skulle följa de reservationer som kommunister och borgerliga har unnat sig i utskottsbetänkandet. Jag skall erkänna att fru Lantz var hyggelig nog att tala om att hon tycker att detta skall tas ut genom en ökad

arbetsgivaravgift – det är ju sympatiskt att tala om varifrån man tycker pengarna skall tas; det brukar de borgerliga i allmänhet inte kosta på sig. Det här är en väsentlig början. Jag tror att denna reform under år framöver kommer att visa sig vara av väsentlig betydelse för att nå eftersatta grupper. Jag anser, precis som utskottet, att vi måste planmässigt följa upp reformen och successivt förstärka den allteftersom behoven visar sig.

Men sedan måste jag, herr talman, återkomma till frågan om den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. När jag hör de borgerliga ledamöterna tala får jag en känsla av att de inte riktigt fattat vad det handlar om. Jag skulle kunna göra det enkelt för mig och säga att det är möjligt att ni bara är ulvar i fårakläder och talar vackert för någonting som ni är medvetna om att ni i själva verket inte vill ha. Ni vet att det som föreslagits innebär en förstärkning av de fackliga organisationerna på ett sätt som kanske på avgörande punkter förstärker deras möjligheter i en facklig-politisk kamp. Jag tycker att många av de anföranden som hållits vittnar om en aningslös tro på att man bara genom att sätta studieförbunden i stället för de fackliga organisationerna skall kunna nå det mål som man bekänner sig till. Vi vet ju att studieförbunden icke har tillträde till arbetsplatserna. Ingen av er inbillar sig väl att anslag på en anslagstavla eller informationer i aldrig så glättade broschyrer kan ersätta den direkta kontakt som en uppsökande verksamhet av några av medarbetarna innebär. Låt mig bara som ett enda exempel anföra vad LO skriver i sin LOVUX-rapport, där LO lägger fast själva grundmotivet, nämligen att erfarenheten visar att om man skall nå en effekt med den uppsökande verksamheten är den direkta personliga kontakten viktig. Själva det faktum att man blir uppsökt på platsen utgör i sig den nödvändiga puffen för att komma med. Uppsökandet genom någon som man känner och har förtroende för, någon som inte är olik och främmande, är avgörande. Informationen måste vara konkret, de erbjudanden man ger enkla. De måste också vara direkt anpassade till behov och praktiska möjligheter för den grupp det gäller. – Jag skulle kunna referera mängder av liknande uttalanden.

Detta kan man inte uppnå på något annat sätt än genom att låta de fackliga organisationerna sköta verksamheten.

Sedan säger herr Carlsson i Vikmanshyttan litet aningslöst att det gäller ju att se till att också alla andra människor omfattas av uppsökande verksamhet. Det har jag ingen annan mening om. Beträffande den uppsökande verksamhet som vi föreslår att skolöverstyrelsen skall gå ut med i försöksverksamhet, i bostadsområden m. m. håller jag helt med om att studieförbunden – i samarbete med organisationer som är verksamma i dessa områden – är det vettigaste alternativet. Där är insatser genom studieförbunden en naturlig form, för där finns en naturlig kontaktyta. Men på arbetsplatserna, där vi vet att de verkligt eftersatta grupperna finns, är det de fackliga organisationerna som kan stå för den väsentligaste möjligheten att förverkliga syftet med reformverksamheten, så att det

inte bara blir vackra ord utan en realitet att vi skall nå de eftersatta.

En annan fråga, som herr Carlsson i Vikmanshyttan var inne och stötte på igen, gäller hemreseersättningen. Jag skulle vilja be herr Carlsson att tänka över det förslaget en gång till. Det visar sig nämligen vid litet närmare beaktande att det inte är så lätt som man tror att åstadkomma ett rättvist förslag. Centerns förslag till hemreseersättning för gymnasieelever innebär i själva verket att man förstärker den geografiska orättvisa som finns i dag. Vi har t. ex. på många håll elever som har behov av en yrkesutbildning som de inte kan få på hemorten. Det gäller inte minst elever som vill ha utbildning i intressesfärer som är herr Carlsson ganska närstående, nämligen skogsbruk och jordbruk. De som inte kan få sådan utbildning i sin hemkommun, måste fara till en annan kommun. Med det förslag som centern lägger ökas i själva verket orättvisan för dessa elever.

Om man vill att de studiesociala insatserna verkligen skall öka jämlikheten är det väsentligt att man ser till att man inte lägger förslag som i själva verket skapar större orättvisa än den som finns i dag.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utbildningsministern säger att den här reformen stärker de fackliga organisationerna. Från folkpartiets sida säger vi att det är bra. När det gäller framgångsrik uppsökande verksamhet delar vi också uppfattningen att det förutsätter en sådan närkontakt som studieförbunden via sina medlemsorganisationer har med de grupper man vill nå. Studieförbunden täcker ju mer eller mindre in hela Folkrorelsesverige.

Vad vi har sagt är att vi på en del punkter vill gå längre och att vi vill ha en annan lösning än den som propositionen och utskottsmajoriteten har föreslagit. Jag vill erinra om vad vi säger i vårt särskilda yttrande på s. 22 i utbildningsutskottets betänkande:

”Medlemsorganisationernas funktionärer och medlemmar är en viktig grupp ur vilken studieorganisatörer kan rekryteras. — — — De fackliga organisationernas studieorganisatörer kommer här att ha den största betydelsen för att nå gruppen korttidsutbildade på de större arbetsplatserna.”

Detta står alltså i det särskilda yttrandet, som kommer att bli vägledande för regeringens handlande om vårt förslag vinner kammarens bifall. I så fall, herr utbildningsminister, glöm inte den avsiktliga formulering som vi där har satt in och som tillförsäkrar de fackliga organisationerna goda arbetsmöjligheter men som dessutom ger en chans att nå de många kortutbildade som finns också utanför de stora arbetsplatserna.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Som svar på min fråga sade utbildningsministern att det här var en intressant och väsentlig början. Jag vill kanske inte hålla med om att det är en väsentlig början, men man kan kanske säga att det kan vara en intressant början.

Det är bra att utbildningsministern varken nått mitten eller slutet när

det gäller reformeringen av vuxenutbildningen. Jag kan alltså konstatera att de vuxenstuderande kan förvänta sig bättre och mer långtgående förslag inom en framtid – inte alltför långt borta, hoppas jag – och förslag som på ett helt annat sätt än nuvarande bestämmelser skulle kunna tillgodose de berättigade krav som de vuxenstuderande i dag ställer.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Den här debatten har nu pågått i snart fem timmar; Det klarnar ändå till sist, mot aftonen, sägs det. Utbildningsministern säger att fackföreningarnas folk självfallet skall klara den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Vem har haft något att erinra mot det? Inte jag i varje fall. Jag bor vid ett järnbruk och umgås med vardagens folk, som har sin sysselsättning på verkstadsgolvet. Jag vet vad problemet gäller. Det skulle inte falla mig in att gå emot den delen. Vad jag har sagt är att studieförbunden måste få komma in beträffande de stora grupper som finns utanför arbetsplatserna. Nu säger utbildningsministern också att det är självklart att även studieförbunden skall vara med. Det var ett värdefullt erkännande, som jag ber att få notera.

Vad sedan gäller hemreseersättning säger utbildningsministern att jag behöver tänka över den frågan en gång till. Jag har tänkt över den många gånger. Riksdagsmajoriteten sade 1973 att man inom den egna gymnasiregionen skulle få en hemresa per vecka. Det var en reservation som bifölls av riksdagen den gången. 1974 uttalade ett *enhälligt* utskott sitt beklagande över att utbildningsministern inte lade fram ett förslag i den riktningen. 1975 säger utbildningsministern ingenting om detta. Men det läggs fram ett förslag som vi alla är överens om, nämligen att de studerande skall få två hemresor per månad. Det finns ingen invändning mot det.

Men vi har sagt att för de elever som har stora avstånd till gymnasiet – om jag håller mig till gymnasiet i Mora i mitt eget län gäller det elever från exempelvis Älvdalen, Särna, Idre och Malung – och som är tveksamma om de skall söka inackordering på gymnasieorten är en fri hemresa per vecka nödvändig. Jag vidhåller att det är nödvändigt att eleverna – utöver de två hemresor per månad som vi är överens om här i riksdagen – får en hemresa per vecka från gymnasiet i den egna gymnasiregionen. Det har riksdagen sagt två gånger, och jag anser att det är angeläget att utbildningsministern också tar sig en funderare på det här. Jag efterlyser en uppföljning av riksdagens propäer på det här området.

Jag har sagt förut i dag att jag utgår från att förslag som riksdagen lägger fram skall följas upp av regeringen. Utbildningsministern bör med de ambitioner han har sätta sig ner och tänka över detta. En sådan här reform är angelägen för en ökad elevrekrytering just från de utpräglade glesbygdsområdena. Det är eleverna som skulle ha nytta av den.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det återstår ju, herr Carlsson i Vikmanshyttan, att försöka förklara för t. ex. en skogsskoleelev eller en jordbruksskoleelev som måste resa till en grannkommun varför han eller hon skall ha mindre möjligheter att resa hem än vanliga gymnasister i en gymnasierregion. Men det kanske vi kan återkomma till vid ett annat tillfälle.

När jag nu hör argumenteringen på nytt blir jag alltmera konfunderad. Herr Carlsson säger att fackföreningarna självfallet skall svara för den uppsökande verksamheten på arbetsplatsen. Nej, det är ju det ni tycker att de inte skall. Ni slår ju undan instrumentet för dem. Ni talar i vackra ord om fackföreningarna, men ni vill beröva dem det som möjliggör deras verksamhet. Vi är när det gäller uppsökande verksamhet i bostadsområden och i andra sammanhang helt överens om att studieförbunden i samverkan med rader av organisationer kan försöka komma till tals med folk. Även jag tycker att det är tacknämligt att utskottet har förstått att det inte får vara hur stort kackalorum i trappuppgångarna som helst. Det är ändå självklart att man på det området har en betydligt större möjlighet till ett brett utbud. Men på arbetsplatserna är det de fackliga organisationerna som har möjlighet att komma till tals.

När jag hör herr Jonssons i Alingsås resonemang blir jag helt bestört. Han säger nämligen att det är studieförbunden och alla deras medlemsorganisationer som skall bedriva uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Det är rader av i och för sig förträffliga organisationer, såsom t. ex. Sveriges schackförbund, Alliansmissionen, Sveriges scoutförbund, moderata samlingspartiet och Sveriges lottakårer, som är medlemsorganisationer i studieförbunden. Innebörden av det som herr Jonsson säger – även om jag inte tror att han i själva verket menar det – och innebörden delvis av det som står i era reservationer är, att arbetsplatserna skulle bli ett fritt fält för uppsökande verksamhet från alla dessa sorters organisationer, som är anslutna till studieförbund.

Det är ju ett djupsinne som är helt orimligt. Detta, herr talman, är ett slag i ansiktet på fackföreningsrörelsen, och det är dessutom i praktiken inte genomförbart.

Jag ber om ursäkt för att jag till min sista replik har låtit vänta med att ta upp en reservation, som jag ändå har en känsla av att jag bör kommentera. Denna reservation stöds visserligen bara av moderater, men jag vill ändå säga några ord med anledning av den. Den går ännu längre i fackföreningsförakt än vad de borgerliga reservationerna i övrigt gör. Det är den reservationen där man avstyrker förslaget att också cirklar i fackliga ämnen skall få tillhöra de prioriterade cirkelarna. Herr Nordstrandh kan ju räkna sig till godo att han öppet erkänner att han inte tycker att fackliga studier är viktiga. De andra partiernas företrädare hym-lar en smula och låtsas som om de tycker att fackföreningar och fackliga studier är bra, men i praktiken försöker de slå sönder en väsentlig reform, som skulle komma de kortutbildade och de eftersatta grupperna till godo.

Herr förste vice talmannen anmälde att herrar Carlsson i Vikmanshyttan, Jonsson i Alingsås och Nordstrandh anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

*Vuxenutbildningen,
m. m.*

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 och utbildningsutskottets betänkande nr 16 samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 6 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

Nr 28 med anledning av propositionen 1975:86 om viss avdragsrätt vid inkomsttaxeringen för kostnader för arbetskläder jämte motioner

Utrikesutskottets betänkanden

Nr 7 med anledning av propositionen 1975:93 om medel för det nordiska ministerrådssekretariatet i Oslo

Nr 8 med anledning av motioner om åtgärder mot diskriminering av kvinnor, m. m.

Nr 10 med anledning av motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering (PRR)

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 18 med anledning av propositionen 1975:37 med förslag om nytt förmanssystem för värnpliktiga m. fl. och ändringar i familjebidragsförordningen (1946:99) m. m. jämte motioner

Nr 19 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Trafikutskottets betänkanden

Nr 14 med anledning av propositionen 1975:67 om lag om ändring i lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m. m. jämte motioner

Nr 16 med anledning av propositionen 1975:81 om ny organisation för luftfartsverket, m. m. jämte motioner

Nr 17 om uppskov med behandlingen av ytterligare vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 13 med anledning av propositionen 1975:25 angående riktlinjer för älgvården jämte motioner

Nr 14 med anledning av motion om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Näringsutskottets betänkande

Nr 20 med anledning av propositionen 1975:49 om godkännande av konsortialavtal mellan staten samt Ångpanneföreningen och Tekniska

Röntgencentralen AB om samarbete för bedrivande av officiell provning av tryckkärl och stationära lyftanordningar, m. m. jämte motioner

Nr 83

Tisdagen den
20 maj 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 7 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 20 maj

Nr 205 av herr *Gustavsson* i Nässjö (s) till herr arbetsmarknadsministern om sysselsättningssituationen i Nässjö:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidtaga i anledning av den försämrade sysselsättningssituationen i Nässjö på grund av bl. a. STAB:s aviserade nedläggning av sin Nässjöfabrik?

Nr 206 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr socialministern om tandvårdssituationen i Karlsborg:

Har statsrådet observerat den orimliga och prekära tandvårdssituationen i Karlsborg, och vilka åtgärder har statsrådet för avsikt att vidtaga för att komma till rätta med tandläkarbristen där?

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert